

A KIS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
XII. KÖTET

SZABÓ ZOLTÁN DR.

A SZÁZÉVES LEVÉLBÉLYEG

BUDAPEST, 1941
A KIS AKADÉMIA KIADÁSA

FILETÉLIATÖRTÉNETI FORRÁSKIADÁS

Közreadja:
KÁNTÁS BALÁZS

SZABÓ ZOLTÁN

A SZÁZÉVES LEVÉLBÉLYEG

FILATÉLIATÖRTÉNETI FORRÁSKIADÁS

Az eredetileg 1941-ben megjelent filatéliatörténeti
forrást elektronikusan közreadja és a bevezetőt
írta:

Kántás Balázs

HUNGARICA ELECTRONICA
BUDAPEST
2024

ÁLTALÁNOS ELŐSZÓ EGY FILATÉLIATÖRTÉNETI FORRÁSKIADÁSHOZ A BÉLYEGEKRŐL ÉS A BÉLYEGGYŰJTÉS ÉRTELMÉRŐL

A bélyeggyűjtés kétségtelenül máig az egyik legnagyobb változatosságot, szellemi és esztétikai élményt kínáló értelmiségi hobbitevékenységek közé tartozik annak ellenére, hogy az utóbbi évtizedekben mind idehaza, mind a nemzetközi szinten kétségtelenül veszített a népszerűségéből. Ez még akkor is így van, ha világunk gyors fejlődése, digitalizációja és automatizációja a bélyeget, ezt a hagyományosan papíralapú dokumentum/irat-/aprónyomtatvány-típust is új társadalmi kontextusba helyezi, új fajtáinak megjelenését idézi elő, és új társadalmi, hivatali és kulturális funkciókat kölcsönöz neki. Az 1840-től máig megjelent mintegy 600 ezer bélyeg (és számtalan egyéb filatéliai tárgy, elsónapi boríték, levelezőlap, képeslap stb.) motívumokban gazdag, távoli országok történelmébe, hagyományaiba és kultúrájába betekintést engedő világa szinte kimeríthetetlen, és többek között az a csodálatos benne, hogy az újabb és újabb kibocsátások révén folyamatosan bővül. Az eredetileg kizárólag postai bérmentesítésre szolgáló, apró, színes, grafikai ábrát tartalmazó értékpapírok állami és magán postaszolgálatok általi folyamatos kibocsátása mára elsősorban inkább a gyűjtői igényeket szolgálja ki, új és új, sokszor egyre hivalkodóbb és formabontóbb grafikai tartalommal a hivatali okmányfunkció, postai bérmentesítés helyett. Gyűjtésével, történetének, motívumainak és nyomdai, technikai előállításának tanulmányozásával pedig önálló történeti segédtudomány, a filatélia foglalkozik.¹

A bélyeggyűjtés alapvetően a postabélyegek gyűjtésével foglalkozó tevékenységet jelöli. A bélyeggyűjtésen belül a (görög

---

¹ NIKODÉM Gabriella - SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*, Budapest, Kossuth Kiadó Zrt., 2010.

szavakból képzett) filatélia kifejezés a postai díjak és hatóságok fiskális bevételeinek elszámolása céljából készített postai és illetékbélyegek, valamint a hozzájuk kapcsolható tárgyak, mint például bélyeggel ellátott borítékok, csomagok, bélyeggel ellátott okiratok gyűjtésére korlátozódik. A további számos egyéb bélyegfajta (pl. a tagdíj, vagy a reklámbélyegek) az ún. parafilatéliával foglalkozók érdeklődésének tárgya. Az első postai bélyeg a Penny Black volt, melyet Angliában adtak ki 1840-ben. Az ifjú Viktória brit királynőt ábrázolta, s a szélei nem voltak perforálva, emiatt ollóval kellett kivágni az ívből.

A bélyeg mint értékpapír a 19. század első felében jelent meg. Nagy-Britanniában a 19. század elejére már annyira zavarossá vált a levelek és egyéb küldemények kézbesítéséért fizetendő díjak rendszere, és annyira magasra emelkedtek a bérmentesítési díjak, hogy a kereskedők és a tehetősebb emberek a posta kikerülésével, magánúton, esetleg felfogadott küldöncökkel juttatták célba leveleiket, ami a királyi posta számára jelentős bevételkiesést okozott. Mivel az újságok kézbesítése kevesebbe került, mint a leveleké, a legélelmesebbek az újságra láthatatlan tintával írt, vagy a cikkekben aláhúzott szavakból összeolvasandó üzeneteket juttattak így célba. Emellett abban az időben a címzettnek kellett a kézbesítésért fizetni, a levél átvételekor. Ezt sokan megtagadták, mert a díj 2-8 penny – ez akkoriban egy szegényebb embernek jelentős összeg volt –, ráadásul külön illetéket kellett fizetni a többoldalas levélért, de még a borítékért is. A legenda szerint az is szokásba jött, hogy egy egyszerű üzenetet már a levélen elhelyezett apró jelekkel is a címzett értésére adtak, így a levél átvétele szükségtelenné vált. Az ilyen esetekben a kézbesítés fáradsága, költsége megtérítetlen maradt a postaszolgálat számára, tehát az állami vállalat ingyen dolgozott.²

A posta természetesen küzdött a pénzügyi válságból való kilábalásért, egyre többen sürgették a posta reformját, az ügy még a brit parlament különbizottsága elé is került. A legígéretesebbnek a falusi tanítóból lett főtisztviselő, Rowland Hill (1795-1879) terve bizonyult, amelyet már 1823-ban kidolgozott. A javaslat szerint ne a címzett, hanem a feladó fizesse a kézbesítés díját, előre. Továbbá

---

² James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. HARSÁNYI Luca - IGNÁCZ Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008.

drasztikusan egyszerűsíteni kell a díjszabási rendszert, és megfizethetővé csökkenteni a díjakat. 1839 nyarán kísérletképpen bevezették a távolságtól független 2 pennys díjszabást, majd 1840. január 10-én áttértek az 1 pennys díjra. A reform annyira eredményesnek bizonyult, hogy a kormány a reform további gyakorlati lépéseinek kidolgozásával Hillt bízta meg. Bár a távolságtól független kézbesítési díj Nagy-Britanniában és még számos további országban is újdonságnak számított, Báthory István lengyel király már 1583-ban rendeletben írta elő, hogy a levelekért, tekintet nélkül a címzett lakhelyére, négy lengyel garas fizetendő.³

Megoldandó volt még, hogy a levelekért előre fizetendő díjak lerovása céljából ne legyen szükséges minden alkalommal a postahivatalokat felkeresni. Ennek érdekében készíteni kellett egy nehezen hamisítható értékjegyet, amely a postahivatalokban előre megvásárolható, és amelynek a levélre ragasztásával hitelesen igazolható a postai díj kifizetése. A Times című brit lapban meghirdetett pályázatra mintegy 2700 pályamű érkezett, olykor igen ötletesek, de a zsűri nem talált közöttük igazán megfelelőt. Végül az első bélyeg, a „Penny Black” Henry Corbould grafikus rajzából született, amely William Wyon 1837-ben vert, az ifjú Viktória királynőt ábrázoló emlékérméje alapján készült. Az értékpapírok és bankjegyek nyomásával foglalkozó Perkins, Bacon és Petch cég részére az acélmetszetet Charles Heath és Frederick Heath vésnök készítette.

Rowland Hill feljegyzései szerint a megfelelő papír és festék kiválasztásától kezdve sokféle technikai nehézséggel kellett megküzdeni, de végül 1840. május 1-jén megvásárolhatók lettek az első bélyegek, óriási érdeklődést és forgalmat kiváltva, noha a bélyeg hivatalosan csak május 6-án került forgalomba.⁴

Mulatságos érdekesség, hogy az első bélyeg elkészítői túl jól végezték el a munkájukat. A postahivatalokban a levélre ütött bélyegző egyik célja, hogy regisztrálja a levél felvételének helyét és idejét; a másik, hogy a félig a bélyegre ütött bélyegzőlenyomat lehetetlenné tegye a bélyeg újabb felhasználását egy másik levélen.

---

³ VAJDA Endre, *A posta története*, Budapest, Közlekedési és Dokumentációs Vállalat, 1967.

⁴ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. HARSÁNYI Luca - IGNÁCZ Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008.

Nos, a Penny Black első sorozatai olyan jó minőségű nyomatok lettek, hogy a bélyegzőlenyomat lemosható volt róluk anélkül, hogy ez a bélyegen meglátszott volna, és így a bélyeget a levélről leáztatva újból felhasználhatták. A problémáról értesülve az újabb bélyegeken már gyengébb minőségű festéket használtak.⁵

A brit kormány és a parlamenti felsőház Rowland Hill érdemeit bőkezűen jutalmazta. A brit állami posta ügyvezető titkára, később főigazgatója lett, 13 360 font sterling jutalmat utaltak ki számára, nemesi rangra emelték, bárói címet kapott, valamint a Bath-érdemrendet, nyugdíjba vonulásakor óriási, húszezer fontos jutalomban és évi kétezer fontos nyugdíjban részesítették. A gazdag jutalmazás érthető, ha figyelembe vesszük, hogy Angliában a postára adott levelek száma az 1838. évi 76 millióról 1864-re 642 millióra nőtt.

A sikeresnek bizonyult ötlet bevezetését követően néhány év múlva más országokban is sor került az első bélyegek kiadására: Svájc, Brazília (1843), Oroszország, Finnország (1845), Amerikai Egyesült Államok (1847), Franciaország, Belgium, Bajorország (1849), Ausztria, Spanyolország, Szászország (1850), Románia (1859).

Ami a postabélyegek magyarországi megjelenését illeti, 1848-ban, a szabadságharc alatt Than Mór festőművész megbízást kapott a Debrecenben működő Kossuth-kormánytól az első magyar bélyeg tervének elkészítésére. A bélyegterv el is készült, azonban a megvalósítás csak a nyomdai előkészítésig juthatott. A forradalom és szabadságharc leverését követően, 1850 és 1867 között Magyarország, mint az Habsburg Birodalom egyik tartománya, az Osztrák Postaigazgatás alá tartozott. 1850. június 1-jén jelent meg az első bélyeg hazánkban. Ez tehát osztrák bélyeg volt, a rajta látható Habsburg kétfejű sas hamarosan az elnyomás jelképévé vált.⁶

---

⁵ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. HARSÁNYI Luca - IGNÁCZ Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008.

⁶ NIKODÉM Gabriella - SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*, Budapest, Kossuth Kiadó Zrt., 2010.

HORVÁTH Károly, *A magyar bélyeg története a kezdetektől a 19. század végéig*, Budapest, Pallas Stúdió, 2002.

Magyarország első bélyegkereskedője a polgári Prückler családból való, a hajadon maradt Prückler Klára (1844-1918) volt; 1876. augusztus 24.-én a Soroksári út 25. szám alatt családi bérházban megnyitotta bélyegkereskedését "Prückler J. C." néven. Később a boltot a IV. kerületi Régi Posta 5. szám alatti palotájába költöztette át. Prückler Klára egyébként régi német származású katolikus polgári család leszármazottja volt, amely Schwarzenbachból, Bodenseekreisből, Baden-Württembergből származik. Édesapja Prückler János (1816-1897), édesanyja Faltenmay Mária (1819-1905) volt.⁷

Az első bélyeggyűjtők az 1860-1870-es években gyerekek és tizenéves fiatalok voltak, és akkoriban a bélyeggyűjtést sok felnőtt gyerekes elfoglaltságnak tartotta. Az 1920-as évek táján az értékes bélyegekről szóló hírverések által megnövekedett a bélyeggyűjtők száma. A postai bélyegek árának gyors emelkedését leginkább annak lehetett tulajdonítani, hogy nagyon kevés idősebb bélyeg maradt meg jó állapotban. A legritkább daraboknak a dupla vagy tripla bélyegek, illetve a bélyegblokkok számítottak.⁸

Az első magyar postabélyeg-sorozatot a Kiegyezés után, 1867. június 1-jén bocsátották ki (2 kr, 3 kr, 5 kr, 10 kr és 15 kr címletben, később 25 kr és 50 kr címletben is). A bélyegeket, itthoni technikai feltételek híján, Bécsben nyomtatták, és az - immár önálló - osztrák posta is használatba vette azokat. Ez sok vitához vezetett, de a mai szakmai konszenzus szerint ez tekintendő az első magyar bélyegsorozatnak.⁹

A magyar állam a kiegyezés után néhány évvel, 1871-ben kezdte meg az önálló bélyegkiadást. Az osztrák postabélyegeket egyébként 1867. június 15-éig, az illetékbélyegeket június 30-ig használhatták fel bérmentesítésre illetve illetékfizetésre. A Magyarországon használt osztrák bélyegek ezért a magyar gyűjtemények részét (is) képezik. A kiegyezés évében a magyar és az osztrák kormány közös postabélyegek kiadásában egyezett meg, amit az osztrák állami nyomda gyártott le. Ezek a bélyegek 1871. július 31-éig voltak felhasználhatók. 1868-ban alakult meg a magyar

---

⁷ HORVÁTH Károly, *A magyar bélyeg története a kezdetektől a 19. század végéig.*

⁸ NIKODÉM Gabriella - SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története.*

⁹ NIKODÉM Gabriella - SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története.*

Állami Nyomda. A bélyegek gyártására való felkészülés éveket vett igénybe, így az első hazai gyártású (illeték)bélyegek gyártását 1870. október 1-jén kezdték meg és az ezt követő hetekben kerültek forgalomba. Ezeket követték az 1871 májusának elején forgalomba hozott első magyar gyártású (kőnyomatos) postabélyegek.¹⁰

1874-1881 között a színes számú krajcáros bélyegeket, 1888-1899 között a fekete számú krajcárost és 1900-1913 között a turulos bélyegeket adták ki. 39 év alatt, a hírlapbélyeggel együtt, sok milliárdot. Ezekből, a belföldön bérmentesített levelezőlapokhoz és levelekhez szükséges bélyegek kivételével (mint például a 2, 5 és 10 filléresek), viszonylag kevés maradt fenn. 1881-től a bélyegeket vízjeles papírokra nyomtatták. Az I-es vízjellel indultak és 1913-ban a VII-es vízjelű bélyegek voltak forgalomban. A különböző vízjelállások kigyűjtése, a vízjelhibák, az eltérések, a nyomdahibák és „csinálmányok” sok örömet szereztek a gyűjtőknek. A vízjelek azonosítása nem volt egyszerű feladat, odafigyelést és tapasztalatot igényelt. Ezért a 100-as kötegeket készítőket kezdetben szét sem válogatták vízjel szerint a bélyegeket, így azok vegyesen kerültek a kötegekbe. A bélyegek vízjeles papírra nyomtatása 1962-ben, a XIII-as vízjellel szűnt meg. Szintén nagy odafigyelést igényelt a bélyegek sokféle fogazása, így kezdetben ezek is vegyesen kerültek a kötegekbe.¹¹

A legtöbbben azon ország bélyegeit gyűjtik, ahol élnek, vagy korábban éltek, illetve ismerik azt, beszélik nyelvét. A magyar bélyegeket a világ minden részén gyűjtik. Aki a Magyarországon kiadott bélyegeket gyűjti, arra törekszik, hogy lehetőleg a bélyegkiadás kezdetétől, de legalább 1900-tól, vagy 1913-tól teljes, postatiszta vagy használt bélyeggyűjteménye legyen. Ehhez a legtöbb gyűjtőnek sok évtized kell, és még akkor sem teljes a kollekciója. A magyar bélyegek mellett sokan gyűjtenek külföldit is, például egy vagy több ország minden kiadott bélyegét. Széles tábora van a motívumgyűjtésnek: például a gyűjtő elhatározza, hogy a vasúttal összefüggő, Magyarországon vagy a világon kiadott minden bélyeget gyűjt. Tetszés szerint lehet gyűjteni a bélyegen megjelenő témák bármelyikét, például sport, lepke, ló, kutya, macska, kerékpár,

---

¹⁰ NIKODÉM Gabriella - SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története.*

¹¹ NIKODÉM Gabriella - SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története.*

autó, hajó, repülőgép stb. Az úgynevezett bündliben 100 egyforma bélyeg van.¹²

Manapság persze a bélyeggyűjtés vesztett korábbi - vitathatatlanul nagy - népszerűségéből. A mobilkommunikáció és az elektronikus, internetes levelezés és a közösségimédia-platformok (e-mail, MSN, Skype, Facebook, Messenger, Instagram, stb.) térnyerésével a magánemberek többsége leszokott a kézzel írott levelek küldéséről, ami a bélyegek egyik legjellemzőbb megjelenési formája az emberek életében. A gyors, praktikus mobil és internetes kommunikációhoz képest a papíralapú levelezés hosszadalmas és bizonytalan, ráadásul a küldemény útközben akár el is kallódhat. Emiatt a korsajátosság miatt a bélyeggyűjtők rendszerint az idősebb korosztály tagjai, akik életében a kommunikáció egyik legfontosabb eszközeként a mainál sokkal inkább jelen voltak a bélyegek. Fiatalok ma már ritkábban érdeklődnek a bélyegek iránt, mert az ő életükhöz ezek a papír alapú dokumentumok már nem kötődnek annyira.¹³

A gyűjtők azonban még ma is rendszeresen és számottevő mennyiségben vásárolják és mintegy „raktározzák” - többnyire használatlanul - az újonnan megjelenő bélyegeket. A jelenkori bélyegekből a korszerű technológia és minőség-ellenőrzés miatt ráadásul alig kerülnek ki olyan ritkaságok, amelyek hosszú távon értékke válhatnának. Aki tehát manapság esetleg befektetés céljából adná a fejét bélyeggyűjtésre, az elsősorban a postai bevételek növelése érdekében, forgalmi cél helyett pusztán a gyűjtői igényeket kihasználó, és emiatt többnyire öncélú modern bélyegkiadások esetében valószínűleg csalódni fog, míg ennek a csalódásnak az elkerülésére az un. klasszikus bélyegek esetén is csak jelentős időbefektetéssel megszerezhető tudás és megbízható tapasztalat birtokában van esélye. Egy ország filatéliai tudása ugyanakkor nem pusztán öncélú tevékenység, hanem történelmi segédtudomány, mely egyben a nemzeti kultúra része is. A filatélia magasabb szintű művelői a bélyegekről szóló szakirodalom révén ugyanis minden korban a bélyegképek által kifejezett, a társadalom számára fontosnak tekintett kulturális értékeket jelenítik és őrzik meg, valamint adják tovább az utókornak.¹⁴

---

¹² NIKODÉM Gabriella - SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története.*

¹³ NIKODÉM Gabriella - SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története.*

¹⁴ NIKODÉM Gabriella - SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története.*

A bélyeg fogalmát egyébként általános, hétköznapi értelemben leginkább úgy határozhatjuk meg, hogy az nem más, mint postai küldeményekre felragasztható, és azok bérmentésére szolgáló, kisméretű, többnyire színes nyomtatású postai érték cikk, állami monopólium alá tartozó értékpapír. A bélyeg funkciója persze lehet még különböző illetek, államok és különböző szervezetek által kirótt díjak befizetésének igazolása is. Elsődleges feladata mellett a bélyeg képi, illetve szöveges tartalmával a kibocsátó állam kulturális, politikai, társadalmi helyzetéről, történelméről, mindennapi életéről is tájékoztatja használóit és gyűjtőit, hiszen megjelenése óta gyűjtői szenvedély tárgyát képezi. Anyagi értéke mellett, hiszen értékpapír, egyúttal gyakran magas esztétikai, szakmai és történelmi értéket is képvisel.

A bélyegek, mint művészi alkotások többféle, lényegében számtalan, de legalábbis nagyon sok módon kategorizálható formában kerülnek a piacra, és ennek köszönhetően meglehetősen sokszínűek, sokfélék, a modern nyomdatechnika megjelenésével pedig kinézetüknek már csak a képzelet szab határokat...¹⁵ A bélyegeket pedig, csak úgy, mint más értékkel bíró, vagy bizonyos jogokat biztosító, papír alapú okmányokat, okiratokat, értékpapírokat, például a pénzt, már a megjelenésük kezdete óta, a 19. század közepétől kezdve hamisítják, ezt pedig a hamisítók jellemzően nyereszkes, anyagi haszonszerzési céllal teszik.¹⁶

A filatéliai hamisítványokról érdemes néhány szót szólni, hiszen a bélyeggyűjtés önálló területét képezik. Ezek általában olyan papír alapú entitások, amelyek első látásra pontosan úgy néznek ki, mint a valódi bélyegek, de amelyeket megtévesztés vagy csalás céljából készítettek, hogy a használókkal elhitessék: azok valódiak. Ezek azonosítása a filatélia, a bélyegekkel és a postatörténettel foglalkozó történelmi segédtudomány egyik igen nagy szakmai kihívást jelentő ága, a hamisítás tanulmányozása pedig

---

¹⁵ TÓTH Dávid, *A bélyeghamisítás hazai és külföldi szabályozása*, Magyar Jog, 2019/10.

<https://szakcikadatbazis.hu/doc/1339443>

Letöltés ideje: 2023. október 3.

¹⁶ TÓTH Dávid, *A bélyeghamisítás hazai és külföldi szabályozása*.

kétségtelenül igen érdekes szakterület, a bélyegszakértők munkája pedig mindig újabb és újabb kihívásokat tartogat.¹⁷

Az alább idézett meghatározások nagyrészt megegyeznek a rangos *Scott Standard Postage Stamp Catalogue* című brit filatéliai kiadvány különböző legújabb kiadásainak bevezetőjében is szereplő meghatározásokkal. A filatéliai hamisítvány, hamis bélyeg vagy hamis filatéliai tárgy kifejezést jellemzően a gyűjtők megtévesztésére és a bélyegkibocsátó kormányok megtévesztésére, illetve az államok bélyegkibocsátási monopóliumának kijátszására gyártott bélyegekre használjuk. A hamisítás történhet a bélyegek lepecsételése, felülnyomásaira, a hozzáadott vagy levágott perforációkra, illetve bélyegtervmódosításokra vonatkozóan is. Gyakran az eredeti bélyegek szolgálnak a hamisítás alapjául, és készül egy eredetileg valódi értékpapírból filatéliai hamisítvány oly módon, hogy a bélyeg külsejét, megjelenését, adattartalmát, a rajta olvasható/látható feliratot vagy képi tartalmat, grafikát megváltoztatják. Előfordul az is, hogy egy tömegbélyeget azzal a szándékkal manipulálnak, hogy az eredeti bélyegkiadás egy ritka változatát, tévnyomatát vagy felülnyomását imitálja, ez által a magas gyűjtői érték látszatát keltve, a gyűjtői társadalmat súlyosan, törvénysértő és etikátlan módon megtévesztve... Gyakran felmerül az a kérdés is, hogy mikor készült egy bélyeg jogszerűen postai használatra, és mikor tekintendő egyáltalán valódinak. Matthew Karanian például a következő irányelvet javasolja ennek megállapítására: a bélyegek akkor valódiak, ha a gyakorlatban is nemzetközileg elismertek, elfogadottak, és ez még akkor is így van, ha ez nincs írásba foglalva például szerződés vagy nemzetközi megállapodás által. Ez egyébként pontosan ugyanaz a nemzetközi jogi elv, amely a nemzetállamok elismerésére is vonatkozik. Egy nemzet akkor válik nemzetállammá, amikor a nemzetközi közösség elkezd nemzetállamként kezelni. Létezik olyan eset is, amikor egy államot a nemzetközi jog nem ismer el teljes egészében, de az általa kibocsátott bélyegeket mégis elfogadják a nemzetközi postaforgalomban. Erre remek példa a vitatott hovatarozású,

---

¹⁷ JÉKI László, *Hamisítók, hamisítványok*, Budapest, Hetedhétthár Kiadó, 2010.

Örményország és Azerbajdzsán által is követelt, állandó fegyveres konfliktusok által sújtott Hegyi-Karabah de facto állam, amely ugyan nem tagja az Egyetemes Postaegyesületnek, ami egyébként a legitim bélyegkibocsátás egyik nemzetközi alapfeltétele lenne, de a postáját mégis kézbesítik, ez azt bizonyítja, hogy az általa kibocsátott bélyegek nem hamisítványok, a nemzetközi közösség önálló bélyegkibocsátó entitásként kezeli.¹⁸

A történelem során állami és a magán postaszolgálatok már igen korán kidolgozták a bélyegek védelmét szolgáló eljárásokat. E lépések némelyike hasonló a hamis pénz elleni védelemre használt okmánybiztonsági eljárásokhoz, hiszen a bélyeg a bankjegyhez hasonlóan értékpapír, tulajdonképpen pénz helyettesítésére szolgáló okmány. A főbb eljárások, módszerek a következők:

vízjelek

speciális papír

finom vésés

speciális nyomtatási módszerek

különleges tinta a bélyegzőkhöz

selyemszálak beillesztése a bélyegpapírba

erős nagyítóval vagy mikroszkóppal látható vagy láthatatlan

titkos jelzések, mikrofeliratok

bélyegek újbóli kiadása bizonyos időközönként, esetleg a korábbinál fejlett nyomdai technológiával

Ha a bélyegek még használatlanok, azaz postatiszták, pusztán ránézésre nem lehet megkülönböztetni a filatéliai és a valódi postabélyegeket; az előállításukhoz használt technikák azonosak. Ha azonban a bélyegeken bélyegzőlenyomatok vannak, könnyebben meg lehet különböztetni őket egymástól. A bélyeggyűjtés tárgyát képezi a postakezelési jelekkel ellátott filatéliai tárgyak gyűjtése is, így ezeket is hamisíthatják. Ha egy bélyegen hamisított bélyegző van, akkor az szükségszerűen filatéliai hamisítványnak minősül, ha a bélyeg maga eredeti is, mivel nyilvánvalóan gyűjtőknek való eladásra készült, nem pedig postai küldemény bérmentesítésére, a

---

¹⁸ Matthew KARANIAN, *The Karabagh Story*, American Philatelist, 2000, vol. 114. No. 3.

bérmentesítés és a „futás”, postán való elküldés pedig adott esetben soha nem történt meg. Ha a postai bélyegző valódi, de maga a bélyeg hamis, akkor úgynevezett postai hamisítványról van szó, mivel a hamisítók sokszor valódi bélyegzőket használtak hamisított bélyegek látszólagos érvénytelenítésére, illetve azokat postaforgalomba kerülve valódi postabélyegzőkkel is érvényteleníthették. A filatéliai forgalomba, bélyeggyűjtőkhöz eljutó postai hamisítványok, amelyek valódi bélyegekként futottak keresztül a postaszolgálaton, és bérmentesítették általuk, egyébként meglehetősen ritkák, és már ez önmagában is értékessé teszi őket, jelentős gyűjtői értéket képviselnek.¹⁹

A hamis bélyegeket előállító személyek sikere egyébként régebben elsősorban attól függött, hogy a hamis bélyegek kellően nagy mennyiségben készültek-e, és kerülnek-e forgalomba, a fő céljuk pedig az volt, hogy anyagi ráfordításaik megtérüljenek, hiszen a hamis bélyegek előállítása maga is pénzbe került. Jellemző gyakorlat volt, hogy az a személy, aki ezeket a bélyegeket használná, úgy kellett, hogy érezze, hogy jóval alacsonyabb áron vásárolhatja meg őket, mint amennyit egy állami postahivatalban fizetne, és megtévesztik, hogy azt higgye, hogy az általa vásárolt és felhasználni megkísérelt bélyegek valódiak. Ez tette a mindennapi postaforgalomban használt bélyegeket a hamisítási tevékenység elsődleges célpontjává, a másik hamisítási cél pedig, mint fentebb írtam, valamivel később a gyűjtők megtévesztése volt. A bélyeghamisítások felismeréséhez bélyegszakértőkre van szükség.

A jelenleg hatályos magyar büntető törvénykönyvben a bélyeghamisítás önálló, súlyos büntetésekkel fenyegetett bűncselekmény:

*„391. § (1) Aki forgalomba hozatal vagy felhasználás céljából
a) bélyeget utánoz vagy meghamisít,
b) hamis vagy meghamisított bélyeget megszerez, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít,
büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

---

¹⁹ JÉKI László, *Hamisítók, hamisítványok.*

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki hamis, meghamisított vagy felhasznált bélyeget valódikiént vagy fel nem használtként forgalomba hoz vagy felhasznál.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bélyeghamisítást

a) különösen nagy vagy azt meghaladó értékű bélyegre, illetve

b) bűnszövetségben

követik el.

(4) A büntetés vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztés, ha a bélyeghamisítást kisebb vagy azt el nem érő értékű bélyegre követik el.

(5) E § alkalmazásában

a) bélyeg:

aa) a postabélyeg, akkor is, ha még nem került forgalomba, vagy onnan már kivonták,

ab) a postai szolgáltatás bérmentesítésére alkalmas jelzés és a bérmentesítő gép lenyomata, a díjazással kapcsolatos postai felülnyomás, felírás vagy jelzés, és a nemzetközi válaszdíjszelvény,

ac) a fizetési kötelezettség teljesítésére a hatóság által kibocsátott bélyeg, akkor is, ha még nem került forgalomba, vagy onnan már kivonták, addig az időpontig, amíg visszaváltására, illetve cseréjére az állam jogszabály alapján köteles,

ad) fém természetének vagy tartalmának bizonyítására szolgáló hatósági jel,

ae) az adó biztosítására szolgáló hatósági jegy, valamint termék minőségének, mennyiségének, egyéb lényeges tulajdonságának bizonyítására szolgáló hatósági jegy,

af) a mérésügyi hatóság által mérőeszköz hitelesítésének és vizsgálatának bizonyítására, valamint hordó úrtartalmának jelzésére használt bélyegző és pecsét,

b) forgalomba hozatalon a bélyeggyűjtés céljára forgalomba hozást is érteni kell,

c) meghamisításon a bélyegnek gyűjtés célját szolgáló jogosulatlan megváltoztatását is érteni kell.

*(6) A külföldi bélyeg a belföldivel azonos védelemben részesül."*²⁰

---

²⁰ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv>

Letöltés ideje: 2024. augusztus 11.

Hamis bélyeget tehát Magyarországon elvileg nem szabad forgalomba hozni, és a törvény védelme kiterjed a postaforgalomban már nem lévő, abból kivont, illetve a külföldi bélyegekre is. Hamisítvány tehát elvileg a magyar gyűjtői piacon nem is tűnhetne fel, mert értékesítése (ha az valódiként történik), súlyos büntetést vonhat maga után. Ugyanakkor – legalábbis értelmezésem szerint, a tévedés jogát fenntartva – nem valósítja meg a bélyeghamisítás tényállását az a cselekmény, ha a hamisítványt vállaltan hamisítványként értékesítik, és az eladó nem állítja azt, hogy az valódi bélyeg. Tudniillik, a hamisítványnak éppen hamisítvány mivolta kölcsönözheti a magas gyűjtői értéket, és mint fentebb már kitértem rá, ismert hamisítványok, hamisítványritkaságok, bélyeghamisítási kuriózumok előfordulnak magángyűjteményekben, és a gyűjtői piacuk is határozottan létezik.²¹

A bélyeg főbb típusai az alábbiak:

Levélbélyeg: az egyszerű bélyeg. Küldeményeken, csomagszállítókon jelzi, hogy mekkora összeggel bérmentesítették a küldeményt.²²

Portóbélyeg: arra szolgál, hogy a hiányos bérmentesítéssel vagy bérmentesítés nélkül feladott postai küldeményeken jelezze a címzett által fizetendő összeget.²³

Hivatalos bélyeg: a hatóságok, hivatalok, közintézmények használják bérmentesítésre.²⁴

Hírlapbélyeg: újságok, folyóiratok kedvezményes bérmentesítésére használják.²⁵

Illetékbélyeg: formai jegyeiben hasonló, de funkciójában eltér az illetékfizetésre használatos értékjegytől, az illetékbélyegtől. Ennek legismertebb, de csak egyik válfaja az okmánybélyeg, mely a törvényekben meghatározott minden olyan illeték megfizetésére általánosan használható, amelyre nem létezik a bélyegen feltüntetett rendeltetésű saját illetékbélyeg. Az utolsó ilyen, ma már

---

²¹ <http://mystamps.hupont.hu/25/hamisitvanyok>

Letöltés ideje: 2023. október 4.

²² *Bélyeglexikon*, szerk. SURÁNYI László, Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1988.

²³ *Bélyeglexikon*.

²⁴ *Bélyeglexikon*.

²⁵ *Bélyeglexikon*.

a forgalomból kivont, meghatározott rendeltetésű illetékbélyegfajta a közteherjegy volt, de régebben sok másféle is létezett.²⁶

A bélyeggyűjtés talán legnépszerűbb, legelterjedtebb területe a tematikus filatélia. Tematikus bélyeggyűjtésnek (ennek talán egy szűkebb területét pedig elsősorban Magyarországon motívumgyűjtésnek, illetve motívumfilatéliának – angolul jellemzően *topical philately*, *topical stamp collecting* vagy *thematic stamp collecting*) azt a filatéliai ágat, gyűjtési és érdeklődési területet nevezzük, amikor valaki csak egy témába tartozó bélyegeket gyűjt, illetve tanulmányoz.²⁷ Ide tartozik az eseményfilatélia is, amely évfordulókat, eseményeket (sportesemények, hadi események, születési évfordulók stb.) ábrázoló bélyegek gyűjtését jelenti. A motívumbélyegek először a 19. század végén jelentek meg a világon egy ázsiai brit gyarmaton, és nagyon hamar tudatosan a gyűjtői igények kielégítése céljából kezdték el őket kibocsátani.²⁸ A tematikus filatéliát és a motívumfilatéliát régebben azonos gyűjtési területnek tekintették, mára azonban két önálló, egy tágabb és egy szűkebb filatéliai ágról van szó.²⁹ A kettőt persze olykor nehéz elhatárolni egymástól, azonban a tematikus gyűjtés elvileg valamely (tágabb) témához kapcsolódó bélyegek és egyéb filatéliai tárgyak gyűjtését (pl. postatörténet, repüléstörténet, közlekedés

---

²⁶ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*.

²⁷ Magyarországon számos jó színvonalú motívumfilatéliai könyv, illetve tematikus kiállítási katalógus megjelent. Például lásd:

ÁCS Imre, *Magyarország hadtörténelme bélyegeken*, Budapest, Honvéd Kiadó, 1998.

Dr. ZOLTÁN János, *Vadászat bélyegeken*, Magánkiadás, Budapest, 2002.

Dr. FORGÓ Béla, *Festmények és grafikák Magyarország bélyegein*, Budapest, MP Press Bt, 2003.

SZABÓ Jenő, *Bélyegrapszódia* [A Bélyegmúzeum zenét és zeneszerzőket megjelenítő bélyegekből készült, tematikus bélyegkiállításának katalógusa], Budapest, Bélyegmúzeum, 2015.

²⁸ Kathleen WUNDERLY, *North Borneo 1894 Stamps. Legitimately Scorned or Real Works of Art?*.

<https://www.linns.com/news/world-stamps-postal-history/north-borneo-1894-stamps-scorned-or-praised.html>

Letöltés ideje: 2023. november 26.

²⁹ BÁNÁS Artúr, „Hol tart valójában a tematikus filatélia?”, *Bélyegvilág*, 2018/3, 6.

stb.) jelenti, tehát a bélyegek tematikus alapon való gyűjtése és tanulmányozása az úgynevezett tematikus filatélia, míg a motívumgyűjtés vagy motívumfilatélia a bélyegábra által megjelenített képre, képi tartalomra korlátozódik – ha például állatokat, vagy még korlátozottabban adott rendszertani csoportba tartozó állatokat, növényeket, bizonyos típusú járműveket stb. megjelenítő bélyegeket gyűjtünk és tanulmányozunk, akkor tulajdonképpen motívumfilatelisták vagyunk.³⁰ A motívum alapon történő bélyeggyűjtés témái nyilván lehetnek állatok, növények, híres emberek, közlekedési eszközök, képzőművészeti alkotások, néprajzi csoportok és viseletek, vagy akár épületek és tájak is.³¹ A lehetőségek a bélyegek egyre több mindenre kiterjedő képi tartalmával együtt szinte végtelenek, a nagy mennyiségű megjelent bélyeg és bélyegváltozat okán pedig mindenképpen ajánlatos, hogy aki gyűjtésükre adja a fejét, az valamilyen módon, akár kibocsátó országra korlátozva, akár időszakra szorítkozva, akár tematikus, akár ezen belül motívumalapon behatárolja gyűjtői hobbijának területét.³²

A tematikus alapú, illetve szűkebben a motívum alapon történő gyűjtés majdnem egyidős a magával bélyeg történetével. Amikor a 19. század végén a posták emberek portréi, címerek és egyéb egyszínű bélyegek kiadása helyett inkább színes, tematikus bélyegek kiadása mellett döntöttek, és a bélyegek külleme, grafikai tartalma, képi elemei egyre változatosabbá és színesebbé váltak, és egyre jobban elterjedt a tematikus gyűjtés és a motívumgyűjtés. Az 1920-as évek végén a szemlélet kellően elfogadottá vált,³³ és ez a bélyeggyűjtési ág a bélyegszakkönyvekben, filatéliai kiadványokban

---

³⁰ NIKODÉM Gabriella - SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*, Budapest, Kossuth Kiadó Zrt., 2010, 145-154.

³¹ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. HARSÁNYI Luca - IGNÁCZ Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008, 36-37.

Illetve: DABÓCZY András - GLATZ István - NAGY László - Dr. SZÖRÉNYI Miklós - VAS István, *A bélyeggyűjtés kézikönyve*, Budapest, Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége, 2004.

³² BÁNÁS Artúr, „Hol tart valójában a tematikus filatélia?”, *Bélyegvilág*, 2018/3, 6.

³³ Lásd a magyar szakirodalomban bővebben például: HAJDU Endre, *Bélyeggyűjtés*, Budapest, Medicina Kiadó, 1970, 60-64.

is egyre gyakrabban jelent meg, mint a filatélia egyre inkább önálló és egyre többek által igen nagyra értékelt területe.³⁴ A Nemzetközi Filatéliai Szövetség (Fédération Internationale de Philatélie, FIP), a bélyeggyűjtők legrangosabb nemzetközi szervezete ugyanakkor mára csak a tágabb értelemben vett tematikus filatéliát (angolul: *topical philately* vagy *thematic philately*, franciául: *philatélie thématique*, németül viszont: *Motivphilatelie* vagy *thematische Philatelie*, a két kifejezés nagyjából ugyanazt jelenti) filatéliát ismeri el önálló versenyszakágként, csak és kizárólag motívumalapú filatéliai anyaggal nem is igazán lehet nemzetközi bélyegkiállításokra benevezni. A Nemzetközi Filatéliai Szövetség, a FIP értelemszerűen maga is fenntart egy tematikus szakbizottságot. A rangos nemzetközi szakmai szervezet honlapján az alábbi definíció olvasható:

„A tematikus filatélia olyan bélyegek és egyéb filatéliai tárgyak gyűjtése, amelyek egy témát illusztrálnak, dolgoznak fel: madarak, foci, történelem, művészet, életmód, fák stb. A téma (theme) kifejezésnek itt dinamikus jelentése van, amely a gyűjtő általi személyes kidolgozását jelenti, aki egy teljes történetet épít az adott téma köré.

Valaha a bélyeggyűjtemények egy ország vagy országcsoport bélyegeiből álltak. A bélyegeket általában a kibocsátás dátumának sorrendjében mutatták be. Ez ma már nincs így. A tematikus gyűjtemény a lehető legszélesebb körű filatéliai anyagból áll, a postigazgatások lehető legszélesebb köréből, mindenféle időbeli megkötés nélkül. Minden egyes kiválasztott tételnek kapcsolódnia kell a témához, és azokat legmegfelelőbb sorrendben kell elrendezni, hogy elmeséljék a történetet.

A történet vázolata tervként (plan) kerül bemutatásra, amely a téma kialakulásának lépéseit mutatja be. A terv hasonló egy könyv tartalomjegyzékéhez, és általában fejezetek és alfejezetek szerint

---

³⁴ Lásd bővebben: NIKODÉM Gabriella - SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*, Budapest, Kossuth Kiadó Zrt., 2010, 145-154.

*szerveződik, amelyek láthatóvá teszik a történet logikus folyását egy világos és következetes szál mentén."*³⁵

Ebből a rangos nemzetközi szakmai szervezet által meghatározott definícióból is látszik, hogy a tematikus filatélia egy tágabb, komplexebb, a gyűjtők számára nagyobb kreativitást és szellemi mozgásteret, egyúttal nagyobb kihívást jelentő keretet, sőt, inkább egész keretrendszert jelent, míg a motívumfilatélia leginkább azonos bélyegábrát tartalmazó bélyegek gyűjtését (és tanulmányozását) jelenti, és inkább az adott filatéliai tárgy szűkebb vizuális, grafikai tartalomra koncentrálna, nem pedig annyira az egyes filatéliai tárgyak közötti lehetséges, komplex tematikai kapcsolatokra. Míg a tematikus filatélia versenyszakág, addig a motívumfilatélia, mondhatjuk akár némi leértékeléssel, leginkább egy szűkebb gyűjtési területet jelent. A professzionális, bélyegkiállításokon is induló bélyeggyűjtők jellemzően a tematikus filatéliát ismerik el inkább, a motívumgyűjtést pedig sokan egy kevésbé komplex területnek gondolják. A motívumgyűjtemények a gyűjtők szorgalmas munkája és kreativitása által ugyanakkor fokozatosan tematikus gyűjteményekké bővíthetők, és az egyszerűbbtől az összetettebb tartalom felé haladva több lépésben fejleszthetők. Ezzel együtt művelődéstörténeti szempontból nyilván mindkét megközelítés igen érdekes lehet.³⁶

Ha már szó esett a tematikus filatéliáról, mint a bélyeggyűjtés talán legnépszerűbb és legelterjedtebb területéről, mindenképpen muszáj néhány mondatot szólnunk a postatörténeti gyűjtési területről is, amely a filatéliának ugyancsak egy igen elterjedt, és rendkívül érdekes szegmense, nem utolsósorban pedig a nemzetközi bélyegkiállítások rangos, elit versenyszakága is egyben. A postatörténeti gyűjtési mód esetében nem egy vagy több bélyegkiadás teljes gyűjtése a cél, hanem a választott postatörténeti korszak bélyegkiadás-, levélbélyegzész-, kezelés-, szállítás- és bérmentesítési módjainak változásait és az ezekhez kapcsolódó dokumentumoknak a vizsgálatát és gyűjtését foglalja

---

³⁵ *What is Thematic Philately?*. A Nemzetközi Filatéliai Szövetség honlapja. <http://www.fipthematicphilately.org/what.html>
Letöltés ideje: 2023. december 16.

³⁶ NIKODÉM Gabriella - SZABÓ Jenő, *A magyar bélyeg története*.

magában. A postatörténeti gyűjtési mód esetén igen nagy jelentősége van az úgynevezett futott, vagyis postakezelési folyamaton átesett leveleknek és egyéb küldeményeknek, mert az bizonyítja minden kétséget kizáróan a tárgyalt postatörténeti korszak az előzőhöz viszonyított helyzetét. A postatörténeti dokumentumok ugyanakkor nem csupán futott levelek, hanem a gyűjtési területhez tartoznak a díjegyves nyomtatványok, postajárat-kimutatások, óralevelek, szállítólevelek, feladóvények, korabeli postai rendeletek stb. Az igen nagy változatosságot és kreativitást engedő, önálló postatörténeti bélyegkiállítási osztály kiállítási anyagai rendszerint állami, helye vagy magánposták által szállított postatörténeti dokumentumokból állnak. Egy postatörténeti kiállítási gyűjtemény használt borítékokat és leveleket, használt postai díjjegyeseket, használt postai bélyegeket és egyéb postai dokumentumokat tartalmaz, amelyeket a postatörténet bármely aspektusának kifejtésére irányuló kiegyensúlyozott terv szerint választanak ki, írnak le és rendeznek el. Ezek a kiállítási gyűjtemények általában hangsúlyt fektetnek a díjszabásra, útvonalra, szabályokra, postai jelölésekre, használatokra és egyéb postai szempontokra, szolgáltatásokra, funkciókra és tevékenységekre, melyek kapcsolatban vannak a postaszolgálat fejlődésének történetével.³⁷

A bélyeggyűjtés egy másik nagy és igen érdekes, viszonylag újonnan felfedezett területe a fiskális filatélia vagy pénzügyi filatélia, amely tulajdonképpen a pénzügyi bélyegek, okmány- és illetékbélyegek gyűjtését jelenti. A *Bélyeglexikon* szerint az illetékbélyeg és bizonyos esetekben az okmánybélyeg nem más, mint a pénzügyi bélyegek egyik fajtája, mely olyan állami jövedelem (illeték) befizetésének igazolására van rendszeresítve, amelyért az állam bizonyos szolgáltatást végez. Ennek a nem postaforgalmi, bár bizonyos kivételes esetekben akár postai bérmentesítésre is használt értékcikeknek a besorolásában és elnevezésében a különböző bélyegkatalógusok nyilván nem egységesek, ahogyan

---

³⁷ *Bélyeglexikon*.

Valamint: A MABÉOSZ Postatörténeti Szakosztályának irányelvei.
https://www.mabeosz.hu/sites/default/files/attachment/FIP_PH_Guidelines_2022_HU_0.pdf

Letöltés ideje: 2024. augusztus 10.

országokként is eltérő hagyományai vannak az illetékbélyegek kiadásának és használatának. Az okmánybélyeg ezen belül az okirati illeték lerovására szolgál, tehát hivatalos irat állami/hatósági hitelesítésének a megfizetését igazolja, és egyúttal az okirat hitelességét és érvényességét is tanúsítja. Nagy-Britanniában és a Brit Gyarmatbirodalomban például sokáig ugyanaz a bélyegfajta használható volt mind postai bérmentesítésre, mind pedig illetékek és kisebb adók megfizetésének igazolására, az ilyen „vegyes” használatú bélyegeken pedig jellemzően POSTAGE AND REVENUE (posta és illeték) felirat volt olvasható. A *Bélyeglexikon* mára kissé elavult véleménye szerint ugyanakkor az okmány- és illetékbélyegek gyűjtése és tanulmányozása nem annyira a filatélia, mint inkább annak határterülete, a bélyeghez hasonló, de postai bérmentesítésre nem alkalmas tárgyakkal, nyomtatványokkal foglalkozó parafilatália tárgykörébe tartozik.³⁸ Ennek ugyanakkor szögesen ellentmond, hogy a Nemzetközi Filatéliai Szövetség a pénzügyi bélyegek gyűjtését ma már önálló, rangos versenyszájként ismeri el.³⁹ Magyar filatéliatörténeti érdekesség ugyanakkor, hogy az okmány- és illetékbélyegek éppen a közelmúltban, 2023-ban kerültek kivezetésre, az okirati illetékek pedig a magyar közigazgatásban immár elektronikus úton fizetendőek...

Gyűjteni a filatelisták többsége szerint olyan dokumentumokat érdemes, amelyek postai bérmentesítésre elméletileg valóban alkalmasak. Azért használom az *elméletileg* határozószót, mert egyes kevésbé fejlett, főként afrikai, kevésbé bizonyos ázsiai országokban gyakori jelenség, és elsősorban a gyűjtőket megcélzó motívum- és tematikus bélyegeket érinti az úgynevezett *fantombélyeg-kiadás*, amely azt jelenti, hogy bár egy adott bélyegkiadáson szerepel államjelzés és névérték, azt nem feltétlenül az adott állam kormányzatának vagy postaszolgálatának megbízásából vagy engedélyével nyomtatják ki,⁴⁰ hanem elsődlegesen gyűjtői igények kielégítésére, profitszerzés céljából

---

³⁸ *Bélyeglexikon*, 346-347.

³⁹ Lásd bővebben: SZÚCS Károly, *Pénzügyi filatélia. Kézikönyv és katalógus*, Budapest, Magyar Filatéliai Tudományos Társaság, 2017.

⁴⁰ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. HARSÁNYI Luca - IGNÁCZ Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008, 58-59.

hozzák létre, és kerül forgalomba bizonyos piaci szereplők, nyomdai vállalkozások, cégek tevékenysége által.⁴¹ Ebből kifolyólag pedig lehetséges, hogy az adott bélyeg szigorú filatéliai és postajogi értelemben csupán bélyegnek látszik, de a nemzetközi postaforgalomban nem feltétlenül fogadnák el, már ha valaki bérmentesítésre próbálná meg használni.⁴² A kétes legitimitású bélyegkiadásoknak, fantombélyegeknek, illegális bélyegeknek ugyanakkor mára maguknak is jelentős gyűjtői piacuk van, és mivel az egyre inkább digitálissá váló világban, az elektronikus kommunikáció és az automatizált postakezelés korában már a hivatalos, többnyire állami monopólium alá tartozó bélyegkiadás is egyre inkább a gyűjtői igények kielégítését, a kormányzatok és postaszolgálatok ily módon történő profitszerzését, nem pedig a valódi postai bérmentesítést, a küldemények célba juttatási díjának megfizetését és ennek igazolását szolgálja, a legitim és illegitim bélyegkiadásokat is egyre nehezebb elhatárolni, megkülönböztetni egymástól.⁴³

Ugyanakkor a professzionális magyar bélyegszakértők körében mindazonáltal van egy kimondott egyetértés, viszonylag egységes szakmai álláspont a filatéliai hamisítványokat illetően: nem a hamisítványt kell ismerni, hanem az eredeti bélyeg jellemzőit – minden ettől való eltérés hamisítvány, még ha eredeti bélyeg szolgált az alapjául. Elsősorban az eredeti bélyeg a fontos tehát, és ami attól eltér, az hamisítványnak minősítendő. Ebből fakad az a sajnálatos filatéliai tény is, hogy magyar nyelvű szakirodalma a bélyeghamisításoknak szinte nincs is...

A hamisításhoz hasonló jelenséggel találkozunk a fentebb említett fantombélyegek esetében. A filatéliában ugyanis fantombélyegnek (is) nevezzük az olyan bélyegkibocsátásokat, amelyeket nem létező államok nevében, vagy éppenséggel létező államok nevével visszaélve adnak ki, üzleti vagy propagandacélból – e bélyegszerű entitásokat nevezik még fantáziabélyegnek, Cinderella-(Hamupipőke-)bélyegnek, illegális bélyegnek, álbélyegnek, és sokféleképpen... Főként afrikai és ázsiai

---

⁴¹ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, 58–59.

⁴² James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, 58–59.

⁴³ James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, 58–59.

országokban gyakori jelenség a fantombélyeg-kiadás, amely azt jelenti, hogy bár egy adott bélyegkiadáson szerepel államjelzés és névérték, azt nem feltétlenül az adott állam kormányzatának vagy postaszolgálatának megbízásából vagy engedélyével nyomtatják ki, hanem elsődlegesen gyűjtői igények kielégítésére, profitszerzés céljából hozzák létre, és kerül forgalomba bizonyos piaci szereplők, cégek tevékenysége által. Ebből kifolyólag pedig lehetséges, hogy az adott bélyeg szigorú filatéliai és postajogi értelemben csupán bélyegnek látszik, de a nemzetközi postaforgalomban nem feltétlenül fogadnák el, ha valaki bérmentesítésre próbálná meg használni. Hogy lehet-e valamit hamisítani, ami eredetileg nem is létezik, fogós kérdés, ám a konzervatívabb filatelisták általában a fantombélyegeket is egyfajta hamisítványnak szokták tekinteni, hiszen azok alapvetően a gyűjtők megtévesztése céljából azt a látszatot keltik, hogy valódi, postajogi értelemben érvényes, küldemények bérmentesítésére alkalmas értékjegyek. A kétes legitimitású bélyegkiadásoknak, fantombélyegeknél, illegális bélyegeknél ugyanakkor mára maguknak is jelentős gyűjtői piacuk van, és mivel az egyre inkább digitálissá váló világban, az elektronikus kommunikáció és az automatizált postakezelés korában már a hivatalos, többnyire valamilyen állami monopólium alá tartozó bélyegkiadás is egyre inkább a gyűjtői igények kielégítését, a kormányzatok és postaszolgálatok ily módon történő profitszerzését, nem pedig a postai bérmentesítést, a küldemények célba juttatási díjának megfizetését és ennek igazolását szolgálja, a legitim és illegitim bélyegkiadásokat is egyre nehezebb elhatárolni, megkülönböztetni egymástól.⁴⁴

A fantombélyegeket, illegális bélyegeket, álbélyegeket, egy állam nevében magánszemélyek/cégek nevében kibocsátott, kétes legitimitással rendelkező bélyegeket külön csoportját alkották a 20. századi filatéliatörténet során az úgynevezett Dúne-bélyegeket, amelyek neve (angolul: Dunes) a filatéliában a mai Egyesült Arab Emírátságok egykor önálló tagállamaiban gyártott postai értékjegyekre utal. Az 1960-as években és az 1970-es évek elején nagy mennyiségben nyomtatott bélyegeket ma már többnyire szinte értéktelenek. Az emírátságok sokáig voltak brit gyarmatok. Nagy-

---

⁴⁴ James MACKAY, *Bélyegeket és bélyeggyűjtés*, 58-59.

Britannia irányította az egykori Szerződéses Államok névre hallgató arab államcsoport külkapcsolatait (az 1892-es kizárólagossági szerződés eredményeként), beleértve a postaszolgálatot is (a korlátozott szuverenitással rendelkező arab államok nem voltak tagjai az Egyetemes Postaegyesületnek). Az ugyancsak brit uralom alatt működő indiai kormány 1941-ben nyitotta meg első postahivatalát Dubajban, amelynek működését 1948-ban a British Postal Agencies, a Brit Postaszolgálat (General Post Office) leányvállalata vette át. 1963-ban Nagy-Britannia végül átengedte a postaszolgálatok irányítását a Szerződéses Államok arab uralkodóinak, a Brit Gyarmatbirodalom lassan felbomlott, és ezek az államok is önállósulni kezdtek. Egy amerikai filatéliai vállalkozó, bizonyos Finbar Kenny meglátta ugyanakkor meglátta a haszonszerzés lehetőségét, és jó üzletnek gondolta, a bélyegeket jelentet meg az arab emirátusok nevében, elsődlegesen az ekkoriban igen jól jövedelmező gyűjtői piacra szánva azokat. 1964-ben üzletet is kötött az éppen pénzsűkében lévő Adzsmán arab emirátussal, a kormányzat pedig egyszerűen koncesszióba adta neki a helyi bélyegek kibocsátásának jogát. Kennynek az ilyen üzleti megállapodások lassan a szakterületévé váltak: 1964-ben Fudzseira arab emirátus uralkodójával is ugyanilyen megállapodást kötött, ám a Cook-szigetek kormányával folytatott gyanús üzletei miatt végül vesztegetési ügybe keveredett az Amerikai Egyesült Államokban. A szóban forgó kétes legitimitású bélyegek gazdag és változatos illusztrációkat tartalmaztak a gyűjtők igényeinek kielégítése céljából, ám nem kapcsolódtak különösebben az arab emirátusok kultúrájához, ahol elvileg kibocsátották őket. Megjelent például úrkutatás vagy tokiói olimpiai játékok tematikájú bélyegsor is. Umm Al-Quawain emirátus nevében kibocsátásra került továbbá egy brit uralkodókat ábrázoló bélyegsor, illetve egy téli olimpiai játékok tematikájú bélyegkiadás is. Mivel ironikus módon az emirátus területén a nyári hőmérséklet elérte az 50 Celsius-fokot, ezek a névleges kibocsátó államhoz semmilyen módon nem kapcsolódó bélyegek együttesen „Dunes” néven váltak ismerték. A Szerződéses Államok, későbbi Egyesült Arab Emirátusok „illegális”, tehát valójában nem a kibocsátó ország postaszolgálatától, és nem elsősorban postai bérmentesítés céljából kibocsátott bélyegek között ugyanakkor olyan dekoratív darabok is akadnak, amelyek a

társég kultúrájához legalább valóban kötődő tevéket ábrázolnak. E gyűjtői célú bélyegek kibocsátása rövid távon igen jelentős bevételt hozott az arab emirátusok számára, azonban olyan nagy számban, és annyira nyíltan a profitszerzés szándékával jelentek meg, hogy végül a legtöbb rangos nemzetközi katalógus a jó részüket nem is tartja nyilván. Hogy ezek a bélyegek egyáltalán a filatélia tárgykörébe tartoznak-e, vagy inkább parafilatéliai entitások, azon lehet vitatkozni, hiszen valószínűleg nem postai bérmentesítés céljából jelentek meg, és talán postai küldeményeken soha egyetlen példány sem futott belőlük...⁴⁵

Természetesen ugyanakkor vannak az illegális bélyegkiadások kiszűrésére nemzetközi kezdeményezések. Ezek közül a legfontosabb és legsikeresebb valószínűleg az Egyetemes Postaegyesület (UPU) és a Filatélia Fejlesztéséért Világszövetség (World Association for the Development of Philately = WADP) közös projektje, a WADP Numbering System adatbázis, amely elvileg 2002 óta regisztrálja az UPU tagállamai által legitim körülmények között kibocsátott, nemzetközi postaforgalomban elfogadott, bérmentesítésre valóban alkalmas bélyegkiadásokat, és egy folyamatosan frissített, bárki által elérhető elektronikus katalógust tesz közzé a honlapján.⁴⁶ Ugyanakkor sajnos, az Egyetemes Postaegyesület nem minden tagállamának postaszolgálatára vesz részt a projektben és az adatbázis fejlesztésében, főként a kevésbé fejlett országok vonakodnak frissen kibocsátott bélyegeik jegyzékét frissíteni, aktualizálni. Ebből kifolyólag, ha egy bélyeg szerepel a WADP Stamp Numbering adatbázisban, akkor biztos, hogy legitim kiadásról van szó, ugyanakkor ha egy filatéliai dokumentum nem szerepel a WSN katalógusban, még egyáltalán nem biztos, hogy esetében feltétlenül fantombélyeg-kiadással állunk szemben. A különbségtétel a legális és illegális bélyegkiadások között tehát sok esetben nehéz feladat, a filatelistáknak pedig bizonyos államok bélyegei esetében több szempontot is tüzetesen meg kell vizsgálniuk, hogy eldönthessék, filatéliai vagy parafilatéliai

---

⁴⁵ Dúne-bélyegek - Angol nyelvű Wikipédia-szócikk.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Dunes_\(stamps\)#cite_ref-7](https://en.wikipedia.org/wiki/Dunes_(stamps)#cite_ref-7) Letöltés ideje: 2023. december 23.

⁴⁶ <https://www.wnsstamps.post/en/stamps-search>

Letöltés ideje: 2024. április 29.

dokumentumokkal van-e dolguk. Természetesen a nem legitim körülmények között megjelent (ál)bélyegek között is akadhatnak dekoratív, érdekes és esztétikailag értékes darabok, hiszen grafikai tartalmuk nagyon változatos, a gyűjtőknek azonban illik tisztában lenni vele, hogy postai bérmentesítésre nem használhatók, és bélyegkiállításokon nem szerepeltethetők.

A bélyeg amellet, hogy művészeti, egészen pontosan iparművészeti, sokszorosított kisgrafikai műalkotás, egyúttal elsődleges történeti forrás is, amely a kibocsátó ország művészetét, történelmét, természeti és kulturális adottságait. Forrástani szempontból a vizuális történeti források csoportjába tartozik, ahová még egyébként az alábbi dokumentumtípusok sorolhatók: festmények, falfestmények, rajzok, vázlatok, rézkarcok, nyomatok, karikatúrák, fényképek, plakátok, bélyegek, bankjegyek. Mint történeti forrás, a bélyeg is többnyire olyan képi ábrázolást tartalmaz, jelenít meg, amely adott történeti korszak gondolkodásmódjának, esztétikájának és szimbólumrendszerének a megértését, esetleg egy adott esemény, személy, közhangulat érzelmi, politikai, társadalmi, művészeti megjelenítését adja vissza, ily módon pedig hozzájárul a történelem több nézőpontból történő, multiperspektivista megértéséhez.⁴⁷

Mivel a bélyeg mindig adott kormányzat postaszolgálatára által kibocsátott értékjegy és vizuális dokumentum, halmozottan igaz rá, hogy segít megérteni az adott kibocsátó állam és korszak politikátörténetének összetett eseményeit, és körültekintő elemzéssel, értelmezéssel adott esetben sokkal többet árul el a történeti múltról, mint azt akár a történész, akár a laikus szemlélő elsőre gondolhatnánk. Nem véletlenül hangsúlyozandó mindenütt az az állítás, mely szerint a filatélia nem csupán egy hobbi, magánszemélyek által űzött gyűjtőszenvédély, hanem bizony a címertanhoz, pecséttanhoz, oklevéltanhoz stb. hasonlóan egy önálló történeti segédtudomány, amelynek megvannak a maga sajátos szakmai szabályai. A bélyegek ily módon pedig nem csupán a művészettörténet tárgykörébe tartoznak, mint esztétikai értéket

---

⁴⁷ SCHRECK Katalin, *Vizuális források*, in *Bevezetés a történettudományba és a történelemkutatás módszereibe*, szerk. KEREPESZKI Róbert - SCHRECK Katalin, Pécs, Kronosz Kiadó, 2024, 171-182.

hordozó, iparművészeti műalkotásként felfogható aprónyomtatványok, hanem bizony, az írott forrásokhoz hasonlóan a történettudomány számára is kiemelkedően érdekesek lehetnek.⁴⁸

A vizuális történeti források, így a bélyegek is, adott esetben a történészi elemzés, értelmezés kiemelkedően fontos tárgyát képezhetik, hiszen olyan jól látható és befogadható dokumentumok, amelyek nagyban segíthetik a múlt jobban elképzelhetővé és átélhetővé válását. Egyfelől a bélyegek szolgálhatnak az írott források kiegészítéseként, másfelől, keletkezési helyüktől, idejüktől és támájuktól, ábrájuktól, annak összetettségétől és valóságreferenciáitól függően akár teljesen önálló forrásértékkel is rendelkezhetnek. Más történeti forrásokhoz hasonlóan ugyanakkor értelmezésükkor a bélyegeket is kontextualizálni és körültekintően elemezni szükséges, hiszen állami kibocsátású értékjegyekről lévén szó, esztétikai értékük mellett halmozottan elmondható róluk, hogy igen sok esetben propaganda- és emlékezetpolitikai célokat szolgálnak, és a postai bérmentesítés lehetővé tétele mellett egy adott kormányzati múlt- vagy jelenértelmezés minél több állampolgár részére történő eljuttatása is a feladatuk.⁴⁹ A 21. században ugyanakkor a bölcsészettudományok talán lassan eljutnak oda, hogy a bélyegeket ne csupán postai értékjegyekként kezeljék, hanem a történettudomány, a művészettörténet és a tágabb értelemben vett kultúratudomány által elemzésre érdemes művészeti, politikai és történelmi dokumentumokként tanulmányozzák a maguk komplexitásában...⁵⁰

FELHASZNÁLT IRODALOM

BÁN Willy, *A magyar postabélyegek adattára*, Budapest, A Hungária Bélyeggyűjtő Köre, 1943.

A bélyeggyűjtés kézikönyve. Útmutató a Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége bélyeggyűjtő köreinek vezetői részére;

---

⁴⁸ SCHRECK Katalin, *Vizuális források*.

⁴⁹ SCHRECK Katalin, *Vizuális források*.

⁵⁰ Lásd bővebben: *Philatelie als Kulturwissenschaft*, szerk. Dirk NAGUSCHEWSKI - Detlev SCHÖTTKER, Berlin, Kulturverlag Kadmos, 2019.

összeáll. VAS István, szerk. SOMOGYI Tamás, Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége, Bp., 2004.

A magyar bélyegek kézikönyve, szerk. SURÁNYI László - VISNYOVSKAI Gábor - VÁRKONYI Judit, Budapest, Gondolat Kiadó, 1986.

A magyar bélyegek monográfiája 1. Általános rész, szerk. NÉVI Pál - STEINER László - SURÁNYI László - VÁRADI Imre, Budapest, Közlekedési Dokumentációs Vállalat, 1965.

<http://www.mafitt.hu/projects/monograph/MBM-I.pdf>

A magyar bélyegek monográfiája 2. Az osztrák posta Magyarországon, szerk. NÉVI Pál - STEINER László - SURÁNYI László - VÁRADI Imre, Budapest, Közlekedési Dokumentációs Vállalat, 1966.

<http://www.mafitt.hu/projects/monograph/MBM-II.pdf>

A magyar bélyegek monográfiája 3. Magyar klasszikus bélyegek és postai bérmentesítés 1867-1899, szerk. NÉVI Pál - STEINER László - SURÁNYI László, Budapest, Közlekedési Dokumentációs Vállalat, 1968.

<http://www.mafitt.hu/projects/monograph/MBM-III.pdf>

A magyar bélyegek monográfiája 4. Magyar postabélyegek és a postai bérmentesítés 1900-1944, Budapest, Közlekedési Dokumentációs Vállalat, 1971.

<http://www.mafitt.hu/projects/monograph/MBM-IV.pdf>

A magyar bélyeggyűjtés kis kézikönyve; összeáll. KOPRÉ József; szerzői, Keszthely, 1944.

BÁNÁS Artúr, „Hol tart valójában a tematikus filatélia?”, *Bélyegvilág*, 2018/3, 6.

Bélyeglexikon, szerk. SURÁNYI László, Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1988.

Bevezetés a történettudományba és a történelemkutatás módszereibe, szerk. KEREPESZKI Róbert - SCHRECK Katalin, Pécs, Kronosz Kiadó, 2024.

ERŐSS Tamás - PUKLER Antal - SEBESTYÉN Imre, *Filatéliai kiskáté*, Novadat, Győr, 2019.

ID. GAZDA István, *A bélyeg világtörténetéből. Utazás a filatélia klasszikusai között. CD-melléklettel.* Budapest, Magyar Tudománytörténeti Intézet 2015.

Otton GROSS - Kazimierz GRYŻEWSKI, *A bélyegek világa*, Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1984.

HORVÁTH Károly, *A magyar bélyeg története a kezdetektől a 19. század végéig*, Budapest, Pallas Stúdió, 2002.

JÉKI László, *Hamisítók, hamisítványok*, Budapest, Hetedhétthár Kiadó, 2010.

LÉGRÁDI Dezső, *A bélyeggyűjtés*, Bélyegtudakozó Központ, Budapest, 1942.

LÓRÁNT Mihály, *A bélyeg*, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1925.

James MACKAY, *Bélyegek és bélyeggyűjtés*, ford. HARSÁNYI Luca - IGNÁCZ Krisztián, Budapest, Kossuth Kiadó, 2008.

Magyar bélyegkülönlegességek kézikönyve, szerk. MADARÁSZ Gyula, MABÉOSZ, Budapest, 1956.

Philatelie als Kulturwissenschaft, szerk. Dirk NAGUSCHEWSKI - Detlev SCHÖTTKER, Berlin, Kulturverlag Kadmos, 2019.

SÍPOS Józsefné, *A magyar posta függetlenné válásának története és az 1867. évi első magyar bélyegkiadás*, MABÉOSZ, Budapest, 1982.

SZABÓ Zoltán, *A százéves levélbélyeg. 54 képen 342 bélyeg fényképével*, Kis Akadémia, Budapest, 1941.

SZABÓ-ANTAL Jenő, *A bélyeggyűjtés abc-je*, Springer Nyomda, Budapest, 1944.

SZÚCS Károly, *Pénzügyi filatélia. Kézikönyv és katalógus*, Budapest, Magyar Filatéliai Tudományos Társaság, 2017.

TÓTH Dávid: A bélyeghamisítás hazai és külföldi szabályozása, *Magyar Jog*, 2019/10.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/1339443>

VISNYOVSZKI Gábor, *Bélyegkönyv*, Állami Nyomda, Budapest, 1996.

VAJDA Endre, *A posta története*, Budapest, Közlekedési és Dokumentációs Vállalat, 1967.

Kathleen WUNDERLY, *North Borneo 1894 Stamps. Legitimately Scorned or Real Works of Art?*.

<https://www.linns.com/news/world-stamps-postal-history/north-borneo-1894-stamps-scorned-or-praised.html>

A SZÁZÉVES LEVÉLBÉLYEG

ÍRTA

SZABÓ ZOLTÁN DR. •

— 54 képen 342 bélyeg fényképével —

1941.

EGGENBERGER-FÉLE KÖNYVKERESKEDÉS, RÉNYI KÁROLY
BUDAPEST, IV., KOSSUTH LAJOS U. 2.

ELŐSZÓ

A hegyvidéket járó kiránduló a tavaszi napsugár fényözönében elfogódott szívvel áll meg a hegyi rét szélén. Ezernyi és ezernyi virág integet felé. Néhány virágot nevéen is szólít, tudja, hogy melyik a szegfű, boglárka, sisakvirág, margaréta, búzavirág, ismeri a kakukfűvet, zsályát, de még mindig marad százával előtte ismeretlen szép növény. Ha csokrába minden fajta növényből csak egy-egy szálat szed, még akkor is hatalmas tömeg kerül össze hamarosan. Mindegyik külön-külön is szép, de a csokor-együttes is szép. Ez a szépség épen amiatt kelti fel a vándor érdeklődését és amiatt váltja ki elragadtatását, mert az egyes fajok egymástól eltérőek. Mindegyik virága, levele, szára, gyümölcse másféle. Ezek az eltérések okozzák a nagy változatosságot, amelyet a rét növényzete elénk tár. Ez a változatosság már a régi szállóige szerint is gyönyörködtető. Gyönyörködünk magának az egyes virágnak szerkezeti szépségében, alakjában, színében, illatában, de gyönyörködünk a virágok együttesében, a rétek, hegyoldalak, erdők-mezők, sziklabércek növényzetében.

Hasonló gyönyörűséget érez a műgyűjtő is, aki gyűjtésének tárgyát, legyen az pompás keleti szőnyeg, művészi kép, vagy szobor, iparművészeti remekmű, régi üveg-, vagy porcellánedény, érem, régi pénz, vagy egyéb művelődéstörténeti tárgy, szemléli. Gyönyörködtet mindegyik külön is, de különösen együtt, mint tervszerűen felépített gyűjtemény. A gyűjtemény már azért is fokozza a gyűjtő érdeklődését, mert összehasonlításokra ad alkalmat, ami mélyebb tanulmánnyá, sőt tudományos kutatássá emelkedhetik.

A gyűjtők érdeklődésének egyik legelterjedtebb tárgya a l e v é l b é l y e g. Ennek az érdeklődésnek az oka szintén az a mérhetetlen változatosság, amely a bélyegvilágban tapasztalható. Amikor a kezdő bélyeggyűjtő megkapja első ajándécsomagját, melyben néhány száz,

vagy ezer különböző bélyeg van, s a csomag tartalmát kiborítja asztalán, ugyanaz az érzés fogja el őt, mint a növénygyűjtőt a havasi rét megpillantásakor. Lenyűgözi a nagy változatosság. Ismer már a bélyegek közül néhányat, de sok még ismeretlen előtte. Amiképpen a növénygyűjtő ismeretlen növényeit érdeklődéssel boncolja, vizsgálja és a „növényhatározó“ könyv segítségével igyekszik a növény kilétét megállapítani, éppennyúgy fog hozzá a bélyeggyűjtő is ismeretlen bélyegeinek azonosításához az erre szolgáló könyvek (katalógusok) segítségével. És amint továbbhalad a bélyegismeret útjain, felépíti gyűjteményét, akárcsak a botanikus herbáriumát, majd pedig elmélyed egy-egy bélyegcsoport beható tanulmányozásába. Történeti, művészeti, vagy technikai kutatásokba mélyül. Ime ez a párhuzamos lelkiség az oka annak, hogy sok természetbúvár egyszersmind filatelistá (ahogy a bélyegkutatókat nevezik), és az az oka annak, hogy a világ sok millió embere, aki szereti a szépet, az érdekeset, a változatosot, és akiben megvan a gyűjtő és a kutató szenvedély, a filateliá-nak hódol.

Engem is megkapott az élők világa változatosságának tanulmányozása közben a bélyegvilágban is megnyilvánuló sok azonos, párhuzamos sajtóság. Ez is érdeklődésre, szeretetre hangol, gyönyörködtető és kutatásra serkentő. E könyvecskével — amely a bélyeg feltalálásának százesztendő évfordulóján a Kis Akadémiában tartott előadásom anyagának bővítése — csak azt a célt akarom szolgálni, hogy terjeszsem a bélyegek ismeretét és szeretetét, megismertessem hozzávetőlegesen a bélyegvilág változatosságát és annak tényezőit. A bélyegkutatást mélyebben érintő tudományos kérdésekkel nem foglalkozom, ezek már túlesnek az én működésem területén és a kis csevegés keretein.

A képanyagra vonatkozólag megemlítem, hogy e könyvecskében csak az összehasonlítás, vagy a szöveg magyarázata kedvéért szükséges képanyagot hozom. A képek túlnyomó többségben eredeti összeállítások fényképei, néhányat „A Bélyeggyűjtő“ folyóirat volt szíves kölcsönadni, amiért köszönetemet fejezem ki. A katalógusok és albumok nagy képanyaga, különösen a magyar bélyegek képei mindenki keze ügyében vannak, tehát a felsorolt bélyegek rajzát megtekintheti. Ezt megkönnyítendő, a szövegben az évszámot és, ha szükséges, „M“ jelzéssel közlöm a „Michel Briefmarken—Katalog“ bélyegszámait.

Nem mulaszthatom el, hogy hálás köszönetemet ne fejezzem ki a Kis Akadémia igen tisztelt vezetőségének, hogy könyvecskémet kiadásra

elfogadta és *Bartha István* kormányfőtanácsosnak, hogy a kiadást áldozatkészségével lehetővé tette.

Még csak azt említem meg, hogy *Hardtmut Alexander* „*Schule der Philatelie*“ című szép könyve (*Heering-Verlag in Harzburg 1940*) már könyvem elkészülte után jelent meg, tehát anyagát nem használhattam fel. E mű az enyémhez látszólag hasonló, de történelmi irányú és beállítottsága az enyémtől lényegesen eltér.

Kérem, fogadják e kis ismertetést azzal a szeretettel, amely a bélyegkedvelők társadalmának legkedvesebb ismertető és éltető eleme.

Budapest, 1940 augusztus hó.

DR. SZABÓ ZOLTÁN

I. TÖRTÉNETI VISSZAPILLANTÁS.

Aki Angliából május havában levelet kapott, bizonyára meglepetéssel vette észre, hogy az ismert királyfejes levélbélyeg helyett oly bélyeggel van a levél bérmentesítve, amelyen két fej is van, mégpedig az 1901-ben elhunyt *Viktória* királynő fiatalkori képe és *VI. György* jelenlegi király arcása (1. kép.). A művészi rajzú és kivitelű bélyegen két évszám is szerepel, mégpedig *Viktória* feje alatt az 1840., a *VI. György* alatt az 1940. szám. E két szám egy évszázadot és ez az évszázad a levélbélyeg korát jelenti. Az első levélbélyeg az 1840. év májusának 6. napján jelent meg Londonban az akkor uralkodó *Viktória*-királynő képmásával, tehát a most folyó 1940. év májusában ünnepelhetjük az angol posta és a világ bélyegkedvelőinek társadalmát a levélbélyeg születésének századik évfordulóját.

1. kép. A levélbélyeg 100 éves jubileumára kiadott angol emlékbélyeg az első (1840) és a jelenlegi (1937) angol bélyegkép egyesítésével. (Heliogravür, Anglia 1937, M 200).

Szinte csodálkozik az ember azon, hogy csak százéves ez a mindennapi használatú, nélkülözhetetlen eszköz, amely nélkül mainap el sem tudjuk képzelni a levelezés lebonyolítását

távoli helyek, országok, világrészek között. Ebből a nélkülözhetetlenségből is látszik, hogy a levélbélyeget a parancsoló szükség hozta létre. Érdekes volna a levélbélyeg feltalálását megelőző bérmentesítő eljárások és módszerek, sőt általában a postaügy fejlődésének az ismertetése, de erre nincs helyünk, ez nem is lehet feladatunk. Az érdeklődők kiváló művekben tájékozódhatnak efelől. Ilyen művek a német *Haas Theodor* és *Müller Edwin* nagyobb könyvei, a magyar szerzők közül különösen *Hennyey Vilmos*, *Hencz Lajos*, *Jászai Emánuel János*, *Lóránt Mihály*, *Mészáros Aladár* és *Rédey Miklós* művei.

∨ A bélyeg történetéből a magunk részéről csak azt emeljük ki, ami a bélyeg szerepének és jelentőségének megértéséhez szükséges.

Az irodalom a *De Valayer*-féle póstareformot tekinti az első kísérletnek a bérmentesítés terén. Párizsban, XIV. Lajos uralkodása idején, 1653-ban vezette be *De Valayer* postabérlő a viteldíj kötelezettséget olyképen, hogy a feladónak bizonyos díjegységszerinti értékjegyet (*Billet de port payé*) kellett a feladás idejének rájegyzése után a levélre rögzíteni és azzal együtt a levélszekrénybe dobni. Ez az értékjegy még nem volt bélyeg, hanem hosszú, címszalagszerű papiros, amely úgy volt a levélre erősítve, hogy a póstán a tisztviselő azt levehette. Ez a módszer nem volt hosszú életű, bizonyára nem vált be, úgy-hogy egyéb kísérletek váltották fel. A londoni póstán is bevezettek a XVII. század végén néhány reformot, amely szerint háromszögletes bélyegzővel igazolták a viteldíj megfizetését (*Penny-post-payd*) és a feladó hivatal jelét, köralakúval pedig a kézbesítés időpontját. Szárdiniában 1818-ban lépett életbe a lebélyegzett postapapiros (*Carto postale bollata*), amelyet nagyobb menységben előre lehetett megvásárolni. Ezekben a póstalapokon bizonyos értékjelzésű bélyegző-lenyomat volt, amely vágatató lovon ülő és postakürtöt fuvó kis fiúcskát ábrázolt. Ez a bélyegzés tulajdonképpen nem felelt meg a viteldíjnak, mert a leveleket ezérf a díjért nem szállította el a pósta, hanem maga a küldő vitte el a címzetthez. A díj csak a pósta kártalanítására szolgált, a pósta igénybevétele még további díjazással járt. Svédországban is javasolta *Treffen-*

berg 1823-ban rányomott értékjelzésű levélpapír vagy boríték (Porto-charta) bevezetését, de sikertelenül.

Hazánkban. éppugy, mint Ausztriában a XIX. század elején a súly és a távolság szabta meg a levelek viteldíjának a nagyságát (zónarendszer). A viteldíjat a címzett, majd a címzett és a feladó, végül rendszerint csak a feladó fizette. A levélen tehát igazolni kellett bizonyos feljegyzésekkel a díj megfizetését. Ha a feladó fizette a díjat, a póstamester a levél címoldalát két egymást keresztező, átlósan futó vonallal áthuzta. Ha a címzettre várt a fizetés, a póstamester nagy számot írt a levélre, amely szám a portó összegét jelentette. A feladás helyét és gyakran időpontját is eleinte a címzett írta a levélre, azután a póstamester kötelessége lett, ami a XVIII. század közepén a bélyegzők (lebetűzők) bevezetéséhez vezetett. A levélen tehát a címzett nevén és lakásán kívül hivatalból szerepelt a vételdíj összege, esetleg a levél súlya, a fizetés nyugtázása, a feladás, (majd a levél hátlapján az érkezés vagy továbbítás) helye és ideje. A feladó által fizetett levelet csak a levélszedő állomáson, vagy a pósthivatalban lehetett feladni, vagy külön díjért a levélhordóra lehetett bízni. Később (1830 után) a bérmentesítetlen (portó-s) leveleket be lehetett dobni a levélgyűjtő szekrénybe. A bélyeg előtti budapesti postaszolgálatról igen érdekes közlemény olvasható *Mentényi Sándor* tollából. („A Bélyeggyűjtő“ 1940. XIX. évf. 8. sz. 154. oldal), melyből megtudjuk, miképpen kezelték nálunk a leveleket 1850. május 31-ig, amikor az osztrák bélyegek használata vált kötelezővé. Igen érdekes és tanulságos a bélyeghasználat előtti levelek, az u. n. „előfutárok“ (Vorläufer) gyűjtése és tanulmányozása, mert az ezeken levő jelzések és bélyegzések a magyar postaügy fejlődésére különösen jellemző és történeti szempontból is értékes adatokat szolgáltatnak. Hazánk előfutárainak gyűjtésével és feldolgozásával *Térfi Béla* ny. m. kir. miniszter foglalkozik. Gyűjteménye alapján ki is adta „A Bélyeggyűjtő“ folyóiratban az 1850. május 31-ig működő postahivatalok jegyzékét és az általuk használt lebetűzők képét.

Az előfutárokon látható kezelés már megmutatja önmagában is a továbbfejlődés irányát. A legfontosabb megoldandó

kérdés volt a viteldíj fizetése és nyugtázása anélkül, hogy a feladónak a póstahivatalba kelljen mennie. Már erre törekedtek a fentebb említett értékjelzésű ívek, borítékok, címszalagok, keresztkötések, de nehézkes módszerrel. Ezt a feladatot legcél-
szerűbben a levélbélyeg módszere oldotta meg, amelynek előfeltétele volt a viteldíj egységesítése és előzetes fizetésének kötelezettsége. Ezeket a reformokat, jelesen a pennyportórendszert először Anglia vezette be *Hill Rowland* (1795—1879) 1837-ben előterjesztett javaslatára. A rendszer 1840. januarius 10-én lépett életbe. Bélyegtervezetet már 1834-ben készített *Chalmers James* (1782—1853) skót könyvnyomdász. Tervét 1837-ben beterjesztette, úgy, hogy az 1838-ban már a *Hill*-féle reformjavaslattal együtt került tárgyalás alá. *Hill* is pártolta a bélyeg gondolatát. Meg kell jegyeznünk, hogy *Koschier L.* bécsi könyvelő már 1836-ban a bélyeg (*Frankomarken*) bevezetését javasolja az osztrák kormánynak, de eredménytelenül. Az angol kincstár 1839-ben írt ki pályázatot az értékcikkek tervezésére. A borítékok *Mulready* művész tervei szerint készültek, a bélyegeket a beküldött pályaművek felhasználásával *Hearth Fr.* metszette. A „*Mulready*“-borítékok és a *Viktória* angol királynő fejét ábrázoló mélynyomású bélyegek (*Perkins, Bacon* és *Tsa*, London) 1840 május hó 6.-án jelentek meg. Az első a fekete 1 penny (2. kép), majd a második a kék, 2 pence értékű volt.

2. kép. Az első bélyeg kisebbitett képe.

A világ első bélyege: *Viktória* királynő arcmásával nyomtatott fekete 1 pennys angol bélyeg 1840. május 6-án jelent meg. (A bélyegyűjtő XIX. 1940. 6. sz. 125. o.)

Chalmers—Hill-féle levélbélyeg megoldotta azt a fontos kérdést, hogy miképpen lehessen előre kifizetett viteldíjjal feladni levelet anélkül, hogy a feladónak a postahivatalt kelljen felkeresnie, ami sokszor nagy távolság legyőzését, időt, költséget, fáradságot jelentett. A bélyeget előre beszerezheti magának bárki, levelezésének megfelelő értékekkel és mennyiségben. A posta által megállapított, rendszerint a súlyhoz és a távolsághoz (helybeli, vidéki, külföldi) igazodó tarifát mindenki sajátmaga kiszámíthatta. A bélyeg eszerint a befizetett díjat nyugtázza, de a rajta alkalmazott felírás, vagy felségjelzés (uralkodó arcú, országcímer stb.) révén a posta állami monopóliumát is feltüntette. A posta a bélyeg által kötelezettséget vállal arra, hogy a levelet a címben feltüntetett helyre továbbítja. A bélyeg eszerint még nem teszi feleslegessé a lebetűzést, amelynek célja a feladás helyének és időpontjának megjelölése, de egyúttal arra is szolgál, hogy a felragasztott bélyeg ismételt használatát megakadályozza. A feladóhely lebetűzését e célból a borítékra és magára a bélyegre ütik, amivel a bélyeget a posta szempontjából értéktelenné teszik. A bélyeg és a lebetűzés elválaszthatatlanul összetartozó egység. E kettő együttesen tanuskodik a felől, hogy a levél valóban postai szerepet töltött be és a felől, hogy a bélyeg teljesítette hivatását. Az érkezettséget is lebetűzés igazolja, amelyett már nem a bélyegre, hanem a levél hátlapjára ütnek. A levélpóstai küldeményekre eszerint a feladó írja rá a címezést, (esetleg a feladó nevét és lakását is), a feladó ragasztja rá a bélyeget, de a posta alkalmazott végzi a lebetűzést, ellenőrizvén a díjmentesítés helyességét. A gyakorlat hamarosan szükségessé tette az u. n. „büntetés“-bélyeg, vagy portóbélyeg alkalmazását is, ha a feladó egyáltalában nem, vagy kisebb értékű bélyeget ragasztott a levélre. Az így „megportózott“ levélre kirótt díjat a címzett fizeti (ha elfogadja!), vagy a feladónak kézbesíti vissza a posta.

Anglia kezdeményezését hamarosan követték a többi államok. Az Észak Amerikai Egyesült Államokban már 1841 óta helyi bélyegek készültek, 1843-ban Braziliában jelentek meg az ökörszemnek nevezett kerületes bélyegképű nagy számrajzú bélyegek. Európában Zürich és Genf kantonok (1843), Basel

(1845), Franciaország (1849 január 1), Hannover (1849 május 15), Belgium (1849 július 19), Bajorország (1849 november 1), Ausztria (1850 június 1) került sorra az első évtizedben. Érdekes, hogy az első magyar független felelős kormány is sietett a magyar bélyeg bevezetésével. A tervezetet *Than Mór* nyújtotta be 1848 július 3-án, rajza a Kossuth-bankók címrajzával rokon. Kivitelre már nem került sor, az osztrák császári minisztérium a szabadságharc összeomlása után a posta magyarságát megsemmisítette, a hivatalos nyelv a német lett, a bélyegzőket, pecsétnyomókat, vevényeket, címtáblákat megnémetesítette. Hazánkban is az osztrák bélyegek kerültek forgalomba.

Az első évtized után folytatta hódító útját a bélyeg: 1850-ben még az egyes német államok (Hannover, Poroszország, Szászország, Schleswig-Holstein) és Spanyolország; 1851-ben Württemberg, Dánia, Toscana, Szardina; 1852-ben Thurn-Thaxis, Oldenburg, Luxemburg, Hollandia, Vatikánállam, Modena; 1853-ban Portugália, 1854-ben Norvégia, 1855-ben Svédország, 1857-ben Oroszország, 1858-ban Moldva, 1859-ben Hamburg, Lübeck, Szicília; 1861-ben Görögország, Nápoly, 1862-ben Itália, 1863-ban Törökország, 1865-ben Oláhország, 1866-ban Szerbia, 1867-ben Helgoland, (Osztrák-Magyar közösbélyeg); 1868—1870: az Északnémet-póstakerület (Norddeutscher Postbezirk): Braunschweig, Bréma, Hamburg, Lübeck, Meklenburg-Strelitz, Oldenburg, Porosz és Szászország tagállamokkal; 1871. Magyarország, Japán; 1872. Németbirodalom, 1873. Izland; 1874. Montenegro; 1885. Monaco; 1912. Liechtenstein. A világháború után, 1918-ban Jugoszlávia, Csehszlovákia, Ukrajna, Litvánia, Észtország, Lettország, Finnország, Lengyelország, 1920-ban Fiume, 1921-ben Nyugatmagyarországi Lajtabánság, 1922-ben Írország, 1939-ben Szlovákia bocsájtott ki bélyeget.

Az áttekintésből láthatjuk, hogy mintegy négy évtized telt el (1840—1880.), amíg a levélbélyeg használata Angliából eljutott a kis Balkán-államokba. Ez az időtartam körülbelül meg is felel a művelődés és a polgáriasodás elterjedési sebességének is. Mindjárt itt megjegyezzük, hogy az egyes államok első bélyegkiadásai, a klasszikusok képviselik a nagyobb történelmi értéket, ezek között vannak a nagyobb ritkaságok, sok-

szor vagyont érő unikumok, és hozzáfűzhetjük, hogy ezek képviselik a legtöbb, esetben a nagyobb művészi értéket is.

A bélyeg történetéről szólva ki kell emelnünk azt a jelenséget is, hogy a bélyeg célszerűnek mutatkozott a levélküldemények bérmentesítésén kívül más feladatok betöltésére is. Keletkeztek az említett portó-bélyegek, amelyek az elégtelen bérmentesítés hiányzó összegének kétszeres pótlását követelik meg a címzettől. A legtöbb államban külön repülő-, csomag-, újság-, hivatalos-, sürgős-, távirati-, utalvány- s egyéb alkalmi, jótékonyági, emlékbélyegek is használatban vannak, nem is szólva a póstától független okmánybélyegekről. Szorosabb kapcsolatban vannak a póstabélyegekkel a többi póstai értéklapok (Ganzsache), mint a rányomtatott bélyegszerű értékjelzéssel ellátott levelezőlapok, zártlevelezőlapok, utalványok, szállítólevelek, stb. Ezek is szerepelnek a gyűjtők érdeklődésének körében, de ezekkel nem foglalkozhatunk. A legújabban lettek divatosak az u. n. „blokk“-ok, bélyegemléklapok, amelyek díszes kiállítású, rendszerint felíratokkal és rajzokkal ékesített papíros-lapon hozzák valamely alkalmi vagy emlékbélyeg vagy bélyeg-sorozat példányát. Ezek ismertetése is kívül esik tárgyunkon.

II. A LEVÉLBÉLYEGEK VÁLTOZATOSSÁGA.

Végigpillantva röviden a levélbélyeg történetén, még azt kell megvizsgálunk, miért nem maradt meg a levélbélyeg a maga egyszerű hivatása keretében és miért fejlődött oly jelentős kulturális tényezővé? Ha a levélbélyeg, mint hivatalos elismervény, vagy jegy egyszerűen csak nyugtázta volna a befizetett díjat és a lebetűzéssel értékét veszítette volna, aligha emelkedett volna jelentőségében magasabb színvonalra, mint akármilyen szerény vasúti, színházi vagy ruhatári jegy. Ezeknek csak addig van értékük, amíg az ellenszolgáltatás meg nem történt. Ezekkel szemben a postai levélbélyeg nemcsak addig érték, amíg fel nem használják, hanem még a használat után is kisebb-nagyobb „saját“-értéket képvisel. Ez az értékállóság elsősorban annak tulajdonítható, hogy a bélyeg tulajdonképpen

apró állami „értékpapír“, tehát rajta állami jótállás valamely felségjel (uralkodó arcképe, felírás, címer) alakjában szerepel. Bizonyos értéket jelent az is, hogy a levélpóstával a bélyegek a föld legtávolabbi részeibe is eljutnak, tehát bizonyos varázst keltenek, mint távoli földrészek képviselői. Az állami jelleg és a nemzetközi viszonylat magával hozta a bélyegek képeinek magasabb művészi értékét és a közönséges könyvnyomtatástól eltérő kivitelét. Mindezt fokozza a hamisítás elleni műszaki védekezés szüksége is. Emiatt a bélyeg már közelkerül a papírpénz vagy érme fogalmához és értéktartásához.

A levélbélyeg sajátos feladatát igen sokféle módszerrel töltheti be, aminek a következménye az a magasfokú változatosság, amilyent más emberi készítmény körében is megtalálunk. Ez a nagy változatosság az, amely az értékállósággal együtt az emberek gyűjtőszennvedélyét felcsigázta. A levélbélyeggyűjtés már a bélyeg keletkezése után néhány évvel megindult és hamarosan hatással volt a bélyegkészítés módszerére is, fokozta a bélyegek értékállóságát, sőt emelte a bélyegkiadások gyakoriságát, különösen a jelen század elejétől kezdve.

Egybevetve az egész világ bélyegkiadásait tartalmazó katalógusok adatait, szinte meglepetéssel tapasztaljuk a bélyegfajok rohamos emelkedését. A világ bélyegtermelésének alakulásáról „Dril“ közölt érdekes tanulmányt „A Bélyeggyűjtő“ XIV. évf. 5. számában (1935). Grafikonjából kitűnik, hogy a bélyegek száma a bélyeg feltalálása után 20 évvel, tehát 1860-ban 1000 volt, 1880-ban 5000 és 1900-ban már 15.000. A háború kitörésének évében, 1914-ben már megközelíti a 30.000-et, 1934-ben a 60.000-et, jelenleg pedig (Büttner szerint) meghaladja a 100.000 fajtát. Ez a szám természetesen nem azt jelenti, hogy 1940-ben 100.000 fajta van a világon, hanem azt, hogy 1840—1940-ig, vagyis 100 év alatt kereken 100.000 fajta bélyeget adtak ki összesen az államok.

A bélyegek nagy változatosságát vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy ez is igen sokféle alakító tényező kombinációs együttműködésre vezethető vissza. Ezeket a tényezőket éppúgy, mint a természeti tárgyak (ásványok, növények, állatok) esetében, két csoportba foglalhatjuk. A tényezők egyik csoportja

magában a bélyeg alkatában rejlik, a bélyeg gyártásakor mint adottság szerepel és független az esetleges környezethatásoktól. A tényezők másik csoportja, amely megváltoztatja a bélyeg sajátságait, nem magában a bélyegben, hanem a külső környezethatásokban keresendő. Minél több ilyen alkati (belső) és környezeti (külső) tényező szerepel, annál nagyobb a változatoknak a lehetősége. A két csoport egyes tényezői között a legtöbbször könnyű különbséget tenni, némelykor azonban ez csak nehéz, beható vizsgálatot igényel. Hogy példát bocsássak előre: az egyes bélyegfajtáknak a színe alkati tényező, mert a gyártáskor előre meghatározott festékekkel történik a színnyomás. Ezt a színt alkalmas összehasonlító műszerrel teljesen pontosan meg lehet határozni. Tudjuk azonban a gyakorlatból, hogy sok eredeti bélyegszín nem nevezhető állandónak, mert megváltozik a környezet különféle (fény, vízmosás, benzinfürdő stb.) hatásaira. Az eredeti alkati sajátság tehát módosul (modifikál), vagyis az alkati és környezeti hatások együttesen adják meg a bélyeg bizonyos sajátságát bizonyos időpontban. Ugyancsak a színt említhetjük meg példaként az alkati megváltozásra is, ami az egyes bélyegfajok változatait hozhatja létre. Ezek a változatok nem az említett külső, fizikai vagy kémiai hatásokra keletkeznek, hanem a gyártáskor felcserélt festékekre. Az első magyar könyvomas 5 krajcáros bélyeg rózsaszín és téglaveres, a 10 krajcáros zöldeskék és tejkék, a réznyomásos 2 krajcáros narancssárga és kanárisárga színű amiatt, mert ilyen színűre készült. A levélborítékrajzú 5 krajcáros anilinvörös bélyeg színe ellenben a sok mosásra és fényhatásra gyakran a vörös szín minden fokozatában fellelhető.

Hasonló példát mondhatnánk a „vágott“ bélyegekről is. Vannak olyan bélyegeink, amelyek ép, nemfogazott széle eredeti alkati sajátság, mint pl. az 1871–1922-ig megjelent újság-bélyegké. Fogazás nélküliek azok a bélyegek is, amelyek akarva vagy nem akarva kimaradtak a fogazógép karmaiból, mint a borítékrajzú bélyegek 1, 2, 3, 5 krajcáros értékei. Hasonlóak lehetnek azok a példányok, amelyek eredetileg fogazottak voltak, de tudatlanságból vagy csalási szándékkal körülvágták vagy értékborítékból kivágták őket. Szakértői szem még tudja

különböztetni az ilyen vágottság endogén vagy exogén voltát (V. ö, Rédey és Schiller közleményeit).

Szükséges tehát a változatosság tényezőit számbavennünk, hogy megértsük a bélyegek nyelvét, amellyel hozzánk beszélnek és hogy alapokat keressünk a nagy bélyegtömeg rendszerezésére.

A tényezőket a következőképpen csoportosíthatjuk:

I. Alkati tényezők. 1. felségjel, 2. alak, 3. nagyság, 4. képtárgy, 5. képszín, 6. értékjelzés, 7. papiros, 8. nyomásmód, 9. felülnyomások, 10. fogazás, 11. átyukasztás, 12. mézgázás, 13. vízjel, 14. bevonatok, 15. utánvések, 16. rajzhibák, 17. sajtóhibák, 18. tévnyomások, 19. jelzések.

II. Külső tényezők. 1. nyomáshibák, 2. színváltozások, 3. olajosság, 4. hátnyomás, 5. papírráncok, 6. elfogazások, 7. mézgasérülés, 8. ablakosodás, 9. céglyukasztás, 10. javítások, 11. lebetűzések.

1. A FELSÉGJEL.

Legcélszerűbb, ha ismertetésünket azzal a tényezővel kezdjük, amely a bélyegkatalógusok rendszerének alapjául szolgál, a bélyeg származásának, szülőföldjének, helyesebben „illetőségi helyének“ megállapításával. Régebben nem egy ország bélyegeit más államban készítették, mint pl. a régi (1866—1869.) szerb bélyegeket Bécsben, vagy Bulgária bélyegei közül az 1879. kiadást Szentpétervárott, az 1889. kiadást Párizsban, az 1902.-et Budapesten, az 1911.-et Londonban és Rómában. Sőt voltak európai cégek, amelyek hivatásszerűen, üzletszerűen foglalkoztak délamerikai államok bélyegeinek előállításával. Nem erre a származásra gondolunk, hanem arra, hogy a kérdéses bélyeg mely állam hivatalos kiadványa. Ez a tulajdonság megállapítható a bélyegen látható felségjeltől, elsősorban az állam megjelölését tartalmazó felírásból, aminek tartalmából és nyelvéből, vagy az uralkodó államfő arcképéből, a bélyegen alkalmazott címerből vagy címerelemeiből, vagy a felségiség (szuverénitás) egyéb jelvényeiből. Kevés bélyeg van, amelyen semmiféle támaszpontot nem találunk az „illetőség“ megállapítá-

sára. Ilyenkor a lebetűzés is útbaigazíthat, ha olvasható. A régi braziliai (1843–1861) bélyegeken nyoma sincs semmiféle felségjelnek vagy felírásnak. Ha nem tudnák a bélyeggyűjtők, hogy erről nevezetes a braziliai bélyeg, nem tudnák hová tenni gyűjteményükben. Minden felírás nélkül, csak számot tartalmaz a régi svájci portó-bélyeg is. Felsőjel nélküliek Elzász-Lotharingia francia nyelvű, de német kiadású 1870. évi bélyegei, a „Postes“ és „Centime“ felírással az értéket jelző számon kívül. Ilyenkor legalább az értékjelzés nyelve és a pénznem ad útmutatást. De nem is kell ilyen messze mennünk felségjel nélküli bélyegért. Az osztrák 1867-es Merkurfejes újságbélyegek szintén ilyenek, pedig a régebbi 1851. kiadáson legalább rajta van az, hogy „K. K. Zeitungs-Poststempel“, a K. K.-ról pedig mindenki tudja, hogy „Kaiserlich-königliche“, tehát ausztriai.

A bélyegkatalógusokban nemcsak a katalógus megjelenésekor érvényes forgalmi bélyegek foglaltatnak, hanem az összes addig megjelent levélbélyegek. Emiatt a katalógusok szorosan alkalmazkodnak a mindenkori bélyegek felírásában kifejezett területhez. Ha ugyanis az 1941. évi Michel-katalógust tanulmányozzuk, rögtön megállapíthatjuk, hogy a katalógus beosztása nem az 1940. évi politikai államhatárok szerint tagolódik, hanem szorosan ragaszkodik az egyes bélyegkiadványok megjelenésekor érvényes politikai országbeosztáshoz. Így pl. 1941-ben megtalálható benne külön Bosznia-Hercegovina (1879–1918), Montenegro (1874–1913.) és külön Szerbia (1868–1920), bár ezek állami elkülönülése és külön bélyegkiadása már 1918–1920-ban megszűnt; természetesen meg van az 1918-ban keletkezett Jugoszlávia (Südslawien) is, amely ma már ez előző három területet magában foglalja. A régebbi országkeretek közül a mai Deutsches Reich csak 1872-től kezdve szerepel mint egységes bélyegkiadó állam, eleintén (1872) Deutsches Reichspost, azután Reichspost, végre 1902-től Deutsches Reich felírással. A jelenlegi katalógusokban azonban külön szerepelnek emiatt a Német Birodalom régi egységei, vagy postakerületei, mint Baden (1851–1868.), Bayern (1849–1920.), Bergedorf (1861.), Braunschweig* (1852–1865.), Bremen* (1855–1867.), Danzig (1920–1939.), Hamburg* (1859–1867.), Hannover (1850–

1868.), Helgoland (1867—1879.), Lübeck* (1859—1865.), Mecklenburg—Schwerin* (1856—1867.), Mecklenburg—Sterlitz* (1864—1868.), Oesterreich (1850—1937.), Oldenburg* (1852—1867.), Preussen* (1850—1867.), Sachsen* (1850—1867.), Schleswig—Holstein (1864—1868.), Thurn und Taxis (1852—1866.), Württemberg (1851—1920.). Ezek közül a *-jelűek 1868 január 1-től a „Norddeutscher Postbezirk“ tagjai lettek, majd a német császárság egységes postájának tagjaivá váltak. Hasonló részekből egyesült a mai Olaszországi posta Parma (1852.), Modena (1852.), Toskana (1851.), Napoli (1858.), Romagna (1859.), Sardinia (1851.) elődökből, amely országok postái az 1860—1861. évben az egységes Olaszország postájába olvadtak be.

Nemcsak a régi kisebb országok egyesülése nagyobb postai egységekbe tűnik ki a bélyegek felírásaiból, hanem a kormányformák megváltozásai, a birodalmak széthullása, új államok keletkezése is. Az államokat jelző felírások néhány példáját érdemes bemutatni. Ausztria országjelző felírás nélküli bélyegei (1850—1887.) után 1888—1918. „Kais. Königl. Oester. Post“ felírás szerepel a császárság elmúltáig. A köztársaság először a „Deutschösterreich“ felülnyomással használta fel a császárság bélyegeit, majd 1919-ben alkalmazta a bélyegen magán a „Deutschösterreich“ felírást. A politikai viszonyok ezt a felírást 1922-ben „Österreich“-re változtatták. Ez a felírás maradt meg Austriának a Német Birodalomba történt belovaszításáig (1938. március 13.).

Magyarország bélyegein sem volt állandó és egységes a felírás. Az első bélyegeken (1871—1872.) nincs felírás; a magyar állam felségiségét a király arcképe és a magyar közép címer a Szent Koronával jelzi. (3. kép.) A levélborítékrajzú (13. kép.) bélyegkiadásoktól kezdve (1874-től) szerepel a „Magyar kir. posta“ felírás minden bélyegkiadásán egészen 1818 okt. 31-ig, amikor az akkori bélyegeket (4. kép.) „Köztársaság“ felülnyomással látták el, majd az 1919. évben elhagyták a teljes felírásból a „kir“ szócskát és az arató, valamint az országházás bélyegeken a „Magyar posta“ felírás szerepelt. A tanácsköztársaság idején ezeket a bélyegeket „Magyar tanácsköztársaság“ szöveggel nyomták felül, majd ugyanilyen szövegű

3. kép. Az első magyar bélyegek rajza.

Középen I. Ferencz József király arcképe babérkoszorúval, alatta a Magyar Szent Korona Országainak címere, ettől balra értékszám, jobbra *kr.*, a bélyegkép föbbi része gazdag, cifra díszítésekkel. Az első, ideiglenes könyomatos sorozat $9\frac{1}{2}$ fogazású, vízjel nélküli 1871 május 1; a második $9\frac{1}{2}$ fogazású, vízjel nélküli réznyomatos 1871 július 15-én jelent meg 6—6 értékkel. Réznyomatos újnyomás készült 1883-ban $11\frac{1}{2}$ fogazással, vízjeles papírosan.

Ez utóbbi sorozat 3 kr. értékének négyes főmbjét ábrázolja képünk.

felírással jelentek meg a tanácsköztársaság saját kiadású bélyegek is. Az 1920. évben a „Magyar tanácsköztársaság“ átnyomást kéve és kalász képpel ismét felülnyomták a már egyszer felülnyomott bélyegeken, hogy az első átnyomást láthatatlanná téve a raktáron lévő bélyegeket felhasználhassák. Közben készültek az új kiadású (arató, országház, Madonna) bélyegek, amelyek ismét a „Magyar kir. posta“ felírást viselték. Az 1922. évben megjelent Petőfi emlékbélyegeken szerepel először a „Magyarország“ felírás, amely átmegegy az 1924.

4. kép. A magyar aratós és parlamentes bélyegek néhány változata.
(1916–1920.)

1. sor: Fehérszámjegyű és színesszámjegyű; József főherceg hadikiállítására; Köztársaság. 2. sor: „Magyar Posta”; „Magyar Tanácsköztársaság”; „A nemzeti hadsereg bevonulása”; Kéve felülnyomás. 3. sor: Inflációs értékek. — Portó felülnyomások. 4. sor: Parlamentes bélyegek határértékei. 5. sor: „Repülő posta” és „Légi posta”

5. kép. Viktória angol királynő arcképei az angol bélyegeken.

Felül középen az első angol bélyegek mintája: fekete vágott „One Penny” (1840: M 1), a világ első bélyege, mellette a barna fogazott „One Penny” (1855: M 10Bb). Baloldalon a jobbranéző Canada 6 c. (1868 M 20), jobboldalon a balranéző dombornyomásos Gambria „Halfpenny” zöld alapú, fehér fejjel (1886/87 M 12), alatta a Szent Helena 1884. évi (M. 13 I a) bélyeg. Ezek a királynőt 21 éves korában ábrázolják Heath metszete nyomán, Perkins, Bacon és Tsa (London) mélynyomásával. A bahamai „Six Pence” érték a 18 éves Viktóriát ékszerekkel (H. Corbould, M. 7, 1863–1875.) rajzolja. Hasonló a királynő 60 éves uralkodói jubileumán kiadott kanadai bélyeg baloldali képe. A többi bélyeg már özvegyi fátyollal rajzolja a királynőt. Így Canada (1899 M 62). Ujfoundland (1873 M 26 és 1898 M 63.)

évi jótékonyági, az 1925. évi Jókai és a sportbélyegekre, de közben a mindennapi használatú arató, országház és Madonna-bélyegek megtartják a „Magyar kir. posta“ felírást. A pengőérték bevezetésétől (1925. nov.) kezdve kiadott bélyegek már csak a „Magyarország“ felírást viselik 1937-ig, amikor a Szent István-sortól máig (Mátyás király sorozat) ismét visszakerült a „Magyar Kir. Posta“ felírás.

Az állami hovatartozást, a felségiséget érintő felülnyomások igen gazdag sorozatát láthatja mindenki, aki végiglapozza valamely katalógus vagy bélyegalbum magyarországi, ausztriai és németországi részét a világháború kitörésétől napjainkig.

Ami a képes felségjelet illeti, az első angol bélyeg példáján indulva a legtöbb állam uralkodójának vagy az államfőnek, elnöknek, mint az állami felségiség megszemélyesítőjének képmását közli a bélyegen. Az angol bélyeg, jellemző konzervativizmussal kizárólagosan az angol király képével van díszítve, az alkalmi bélyegektől eltekintve. A hosszú ideig (1837—1901.) uralkodó *Viktória* királynő 61 évig (1840—1901.) szerepelt az angol bélyegeken (5. kép.). A 20 éves királynő bájos leányarcától egészen az özvegyi fátyolt viselő 80 éves matrona arcig igen változatos beállításokban gyönyözködhetünk a művészi bélyegportrék rajzaiban. Még a dominiumok is követték ezt a hagyományt, de szerepel elvétve másféle bélyegkép is. A híres Mauritius (6. kép.) bélyegen is Viktoria királynő képmása van (1847—48.). Különösen érdekes Canada 1897. évi bélyege: a leány és az özvegy Viktoria képével. Ezt a bélyeget uralkodása 60. évfordulójára adta ki Canada. Legújabbán a bélyeg 100 éves jubileumára 1940-ben kiadott bélyegen szerepel ismét *Viktoria* királynő képe (1. kép.). Az angol hagyományt követi a királyképes bélyegek sora; *VII. Edward* (1901—1910.), *V. György* (1910—1936.), *VIII. Edward* (1936.) és *VI. György* (1937 óta) képeivel. *V. György* bélyegei közül néhányon már szimbolikus rajzok is szerepelnek. Legjelentősebbek az 1935. május 7-én, *V. György* király 25. éves uralkodói évfordulóján megjelent ezüstjubiléumi bélyeg (*Freedman Barnett* rajza, *Harrison és Fia* heliogravür) angliai és gyarmati kiadá-

sai, összesen 214 bélyeggel. Érdekes a felségjelzés szempontjából, hogy az 1937. kiadású VI. György-fejes bélyegeken a kép négy sarkán 4 növénykép van, amely Nagybritannia négy részét jelképezi: a rózsza Angliát, a bogáncs Skótországot, a lóhere Írországot, és a nárcisz Wales-et, Ugyanez meg van az 1937–39. kiadású bélyegeken is. Az angol bélyegeken az indiai császári korona is szerepel, mint a felségiség jelvénye.

Európában majd minden királyság az uralkodó arcképével díszített bélyegeket adott ki. Gyakran az uralkodó és fe-

6. kép. A világ legritkább „Mauritius“ bélyegei.

A gyarmati kiadású 1 pennys narancsvörös és 2 pences mélykék bélyeg használatlan példányainak fényképéről készült képek. A bélyegek a *Hind*-féle gyűjteményből származnak, 1921-ben 100.000 aranyfrank volt a bélyegpár ára. A fehér csik csak a képen van, a bélyegen nincs. Ezzel akadályozzák meg a bélyeg utánnomását és hamisításának lehetőségét. (Schiller D. nyomán. A Bélyeggyűjtő XIX. 1940. 2. sz. 35. o.)

lesége páros képpel jelenik meg, sőt a királyfiak és királylányok is kapnak néha bélyeget (Hollandia, Belgium, Luxemburg, Lichtenstein). Amerika bélyegvilága szebbnél szebb elnökfejes bélyegsorozatokban gazdag. Az Egyesült Államok (USA) ismételen kiadja volt elnökeinek képét, de sohasem a még életben levőét. Az 1939–40-es sorozat pl. az elnököket egymás utáni sorrendben adja ki a bélyegértékek egymásutánjában.

Messze vezetne, ha valamennyi államot felsorolnánk, amelyek bélyegein államfők képei voltak vagy vannak. A velünk közeli kapcsolatban élt Ausztriában és Boszniában 1858–1916-ig I. Ferencz József arcképe, azután 1917-ben I. Károlyé szerepelt igen sokféle módon. Nálunk, Magyarországon, I. Ferencz

József képe (3. kép.) az 1871—1872-es könyvnyomatos és réznyomatos bélyegeken, (tervezte *Kurucz János*) majd az 1900—1915. évi táruos kiadások koronás értékein (13. kép) szerepel csak. *IV. Károly* király és *Zita* királynőé az 1916. évi koronázási bélyegeken (13. kép) és az 1918. évi új kiadáson. *Horthy Miklós* kormányzó úr *Ófőméltóságáról* az 1930. évi 10 éves kormányzói jubileumi bélyegeken *Helbing* tanár rajza szerint, az 1939. évi *Szent István* bélyegekhez csatlakozó pengős értékein *Eng-*

7. kép. A kormányzó úr képe a pengős bélyegeken.

Az 1938. év januárius hó 1-én jelent meg vitéz nagzbányai Horthy Miklós kormányzó képével az 1, 2, és 5 pengős forgalmi bélyegsor. *Englerth Emil* festőművész rajza zöld, barna és kék színben, raszteres mélynyomással.

(A Bélyeggyűjtő XVII. 1938. 1. sz. 5. old.).

lerth Emil festőművész alkotása szerint (7. kép). Az 1939. évi felvidéki bevonulás emlékbélyegeinek 20+10 filléres értékén *Petten Sándor* rajza szerint, amely a komáromi hídon lóháton bevonuló kormányzót ábrázolja. Az 1940. évi húsz éves jubileumi sorozatban *Légrády Sándor* és *Márton Ferenc* tervezete szerint a 6 filléres érték a Szegedről 1919-ben elinduló fővezért ábrázolja, lóháton, az országzászlóval; a 10 filléres érték pedig *Erdei Dezső* művész szobra alapján *Ófőméltósága*

portróját (8. kép). Ez utóbbi mélynyomású bélyeg az eddigi magyar bélyegek közül a legsikerültebb és legművésziesebb.

A Német Birodalom bélyegeit megelőzően a kis német államok, mint Szászország, Hannover, Poroszország, Bajorország bélyegein igazi művészi értékű, sokszor remekművű portrék

8. kép. Vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó országzásának 20. évi évfordulója alkalmával 1940 március hó 1.-én kiadott emlékbélyegsorozat.

(Légrády Sándor és Márton Ferenc tervezetei.

A Bélyeggyűjtő XIX. évf. 3. szám).

szerepelnek, de ezek után a Német császárság a „Reichsadler“ stilizált címersását (14. kép) és a császári koronát használja. A német pfennig-értékű forgalmi bélyegeken 1900 január 1-től 1922-ig a „Germania“ mellképe szerepel fején a tervezett német császári koronával (45. kép). A „Germania“ modellje Füh-

ring Anna berlini színművésznő volt, Waldraff P. rajza szerint. A márka-értékes bélyegeken egyéb képek is szerepeltek. Érdekes, hogy az 1900. évi kiadáson nem volt államnév, csak „Reichspost“ felírás. de 1902-től kezdve „Deutsches Reich“ felségjelzés szerepel (45. kép). Hitler Adolf vezér és kancellár

9. kép. Hitler Adolf Németország vezére és kancellárja a bélyegképen. Az első az 1937. évi jótékonyági kiadás bélyege, amely négyesblokk alakban is megjelent: „*Wer ein Volk retten will, kann nur heroisch denken*“ felírással (M 664). Alatta az 1938. évi jótékonyági kiadás (M 664), amely a 10. pártnapra „*Reichsparteitag 1938*“ felírással is megjelent (M 672, zöld). Felül a középső kép a vezért 1939 januárius 30-án tartott beszéde közben, a mellette levő kép pedig Braunauban, szülővárosában (1938. IV. 12.) ábrázolja, emlékkiadás a vezér 50. születésnapjára (M 691.). Alul középen a vezér 51. születésnapján kiadott bélyeg. E bélyegeket Hoffmann H. prof. fényképfelvételei felhasználásával Klein Richard müncheni professzor tervezte.

arcú emlékbélyegeken (9 kép), jótékonyági bélyegeken és blokkokon szerepel (M. 641, 650, 664, 672, 691, 694.). Ezek közül a legkifejezőbb az 1939. április 18-án megjelent emlékbélyeg, amely *Hoffman H.*, prof. műve és a vezért mint szónokot ábrázolja (1939. január 30-án.).

10. kép. Franciaország bélyegtípusai.

Az első köztársaság *Ceres*-fejű bélyegének rajzát (1849.) átvette a II. köztársaság (1870 M 44); *Louis Napoleon* mint elnök (Repub. Franc. 1852 M 9), majd mint császár (Empire Franc. 1853 aug. 17 M. 18) szerepel.

A következő bélyegek allegorikus rajzúak.

Még a francia bélyegeket (10. kép) emeljük ki, amelyek igen élénken tanuskodnak a képes felségjelek változatosságáról. A francia köztársaság 1849-ben „Repub. Franc.” felírássú klasszikus egyszerűségű és rajzú bélyegeire (*Barre J. J.* metszete) a földművelés és a termékenység istennőjének, *Ceres*-

nek képét rajzolja, tehát szimbolikus rajzú. 1852-ben a köztársaság *Ceres*-fejét *Napoleon Louis* elnök fejével cseréli fel, aki viszont, mint *III. Napoleon* császár a „Repup. Franc.“ felíratot cseréli fel 1853-ban az „Empir Franc“ felírással. A *III. köztársaság* 1870-ben ismét visszatér a *Ceres*-fejhez, majd a köztársasági államforma hatékonyabb kifejezése érdekében különféle allegorikus alakokat ábrázolt. A címet az *R. F.* (*Republique Francaise*) helyettesíti. 1876-ban *Sage J. A.* terve és *Mouchon* metszete szerint a béke mentője (a baloldali derékig dekoltált hölgy olajággal) és *Hermes* isten kezét szorítanak a földgömb felett. 1900-ban háromféle allegória is jelenik meg, mindhárom a köztársaság génuszát ábrázolja jakobinus sapkával (*bonnet rouge*); az egyik mérleggel és tükörrel, ölelkező amorettekkel, a másik az emberi jogok (*droits de l' homme*) védőjeként (*Mouchon* rajza) és végül a két szinnel nyomtatott nagyobb bélyegen (*Merson* rajza, *Thévenin* metszete) a köztársaságot jelképező földön ülő nő a béke olajágaival körülvéve. 1903 óta szerepel többféle változattal a francia frankos pénzdarabról átvett jakobinus sapkás szoborszerű génusz, mint magvető. E gyönyörű arányosságú és mozdulatú nő rajza a világ legszebb bélyegei közé emeli ezt az egyszerű bélyeget, pedig kifogás hangzott fel ellene azért, mert a szél ellen veti a magot. A szél iránya lobogó hajjáról és ruhájáról látszik. A magvető nő nem a mezőgazdasági munkát ábrázolja, hanem azt akarja érzékeltetni, hogy a „*Republique Francaise*“ (*RF*) képviselője elhinti a művelődés, tudomány és művészet magvait (amikor bizony — mint a rajzolt hölgynek is — a „szél ellen“ is kell dolgozni). Az allegória visszatér más formában az 1932-ben kiadott bélyegen, ismét mint a béke génusza, olajággal a kezében (*Laurenz-Delzers*), 1938-ban *Merkur*fejes bélyeg következik, hogy 1939-ben a fáklyás *Iris* zárja be az allegóriák sorát. Még csak annyit a francia allegorikus felségjelekről, hogy 1937-ben visszatért a francia posta a legelső *Ceres*-fejes bélyeghez, amikor ennek rajzával adta ki az u. n. *Pexip* (*Paris Exposition Internationale Philatelique*) blokkot.

Az allegóriás bélyegkép megoldása még több, főképpen délamerikai (pl. *Argentina* 1891.) bélyegen látható. Európában

11. kép. A trónjuktól megfosztott uralkodók 1914–1939.

Felül középen *II. Vilmos* német császár és a német fejedelmek a német birodalmi gyűlés alapításának 1900. április 1-én tartott emlékünnepevényén (M 967), mellette balról *V. Mehmed* török szultán (M 483), jobbról *Haylé Selassié* abesszin császár (M 190), alatta *II. Miklós* orosz cár (M 83), *I. Károly* osztrák császár (M 223), *Ferdinánd* bolgár cár (M 123), *XIII. Alfonz* spanyol király (M 289), *II. Vilmos* württembergi király (M 241), *III. Lajos* magyar király (M 102), *Miklós* montenegrói király (M 81), *Achmed Zogu* albán király (M 246).

„Helvetia“ többféle allegorikus rajza szerepel a svájci bélyegeken, vagy *Tell Vilmos* és a fia, mint a svájci szabadság gondolatának megteremtői (49. kép).

Az Európát átalakító világháború és az utána következett válságos idők az egyes államok kormányformáit is megváltoztatták, vagy legalább uralkodóit felváltották. A 11. képkönyvön összeállítottuk azok a bélyegeket, amelyek az 1914–18. évi világháború és az azt követő hatalmi eltolódások miatt trónjukat veszített uralkodókat ábrázolják (1940. május végéig). *II. Vilmos* német császár (főalak az 1900 április 1-én tartott birodalmi alapító ünnep képén, M. 967), *V. Mehmed* török szultán (1917 M. 481), *IV. Károly* osztrák császár és magyar király (1917 M. 223), *II. Miklós* orosz cár (1913 M. 83), *Ferdinánd* bolgár cár (1918 M. 123), *II. Vilmos* württembergi király (1916 M. 241), *III. Lajos* bajor király (1918 M. 102), *Miklós* montenegrói király (1907 M. 81.) közvetlenül a világháború áldozatai. *XII. Alfonso* spanyol király 1932-ben (M. 289.), *Haylé Selasié* abesszin négyes 1936-ban (M. 190.), *Zogu* albán király 1939-ben (M. 246.) veszítette el trónját.

Tanulságos sorozatot lehet összeállítani abból is, hogy az államiság változása miképpen változtatja meg a bélyeg alkatát. A 12. kép első bélyegén *Masaryk* elnök 1935-ben (M. 342.) feje felett „Ceskoslovensko“ felírás van, de ugyanez a bélyegrajz 1939-ben (M. 406.) már „Cesko-Slovensko“ felírású. Ez volt a „csehszlovák“ állam utolsó forgalmi bélyege, amelyet a kötőjel már nem mentett meg. Ugyanezt a bélyeget 1939-ben már felülnyomtatták a „Slovensky stat 1939“ nyomással. De 1939. január 18-án már megtartották az első szlovák országgyűlést Pozsonyban és felül is nyomtatták a Pozsony képét adó csehszlovák bélyeget „az első szlovák gyűlés emlékére“ felírással és a kettőskereszt címerrel. Az új állam első bélyegei a „Slovenska posta“ vagy a „Slovensko“ felírást viselik, a cseh-morva rész pedig az elnök képe helyett a csehek szent fájának, a hársfának képével rajzolt bélyeget kap „Cechy a Morava“ és „Böhmen u. Mähren“ felírással!

A felíráshoz és az államfő arcképéhez csatlakozik a harmadik felségjelző tényező az állam címere, vagy annak egyik részlete, motívuma

Már az első magyar bélyegtervezeten, a *Than Mór*-féle 1849. évi bélyegrájon a téves rajzú magyar címer szerepel a magyar Szent Koronával együtt. A magyar címer végleges alakjának hivatalos leírása a Budapesti Közlöny 1896. évi december 31. számában jelent meg. Emiatt az egész magyar közpímer helyesrajzú képét csak az 1900—1922-ig megjelent hirlapjegyeken (újságbélyeg 13. kép) láthatjuk (v. ö. *Szalay* értekezését).

12. kép. Csehszlovákia felbomlása a bélyegeken.

1. sor. Masaryk elnök képe „Ceskoslovensko 1 Kc“ felírással (1935 M 342), majd „Cesko-Slovensko 1 K“ felírással (1939 M 406), végül az első bélyegkép „Slovensky stat 1939“ (1939 III 22 M 12) felülnyomással. —
2. sor. Slovensko első „Hlinka-sorozata“ (1939 ápr. M 30): „Slovenska Posta“ felírással; Cseh-Morvaország német-protektorátusi bélyegsorozatából a 30 h. érték német és cseh felírással. (1939 M 24.); Slovensko felírású jótékonyági bélyeg Tiso képével. (1939 M 40).

A kis magyar címer szerepel az 1939. évi *Pax Ting* sorozat 6 fill. értékében (39. kép). A címer két fele egymástól elkülönítve az 1930 évi *Szent Imre* (M. 461) és a *Szent László*

13. kép. A magyar szent korona a bélyegképben.

(M. 463) bélyegen szerepel. A hármás domb az apostoli kettőskereszttel az 1936. évi repülősor pengős bélyegein is látható (27. kép). Az 1936. évi budavári emlékbélyegeken, az 1923. évi repülősor 20—40 fill. értékén is az apostoli kettőskereszt szerepel a bélyegképen. A Szent Korona és a kettőskereszt együtt van a repülő angyal két kezében az 1940. évi repülőalap-bélyeg 20 f. értékén is (28. kép).

Az 1933. évi repülősor 20 és 40 filléres bélyegén (27. kép) egy magyar férfi tárt karokkal üdvözli a repülőgépet, melyen „Giustizia per l' Ungheria“ felírás olvasható. A bélyeg hátterében hatalmas kettőskereszt sugárzó dicsfényvel övezetten emelkedik. Ezt a két bélyeget Csehszlovákia érvénytelennek nyilvánította. Válaszul a magyar posta a cseh bélyegek közül a 26 és 30 f. értékeket érvénytelenítette, mert azon a magyar címer része (kettőskereszt) szerepel. (Bélyeggyűjtő, XIV. évf. 5. sz. 17. old.) Azóta Szlovákia a magyar címer balfelét használja címerül (hármashalom, kettőskereszt).

Többször szerepel felségjelként a magyar Szent Korona önmagában, mint a magyar államságunk legtekélyesebb képviselője (13. kép). Először az 1871. május 1-én megjelent könyomatos újságbélyegen szerepel, helytelen rajzzal, mert a korona keresztje a korona balfele (szembe tekintve a néző jobbkeze) felé dől. A réznyomású kiadáson megfordították a koronát (és a postakürtöt), hogy a kereszt helyes helyzetbe kerüljön. A későbbi bélyegkiadások közül az 1874—1899. évi levélborítékos kiadásokon, az 1900—1916 évi turulos filléres értékeken, az 1926—27. évi 1—8 f. értékeken a többi koronázási jelvényvel, az 1938. évi Szent István sor 70 filléresén (a legszebb koronás bélyeg!) és ennek kicsinyített másán (1939. 1—16 f.), az 1939. sorozat 30 f. értékén a koronázó főtemplom (Mátyás-templom) hátterében a Szent Korona a többi jelvényekkel szerepel. A magyar Szent Korona szerepel még a királyfejes bélyegeken, a király fején: Így *Ferencz József* fején a „turulos“ sorozat koronás értékein, a *IV. Károly* koronázási emlékbélyegen (téves rajzzal), az 1918. évi *IV. Károly* bélyegen, a *Szent Istvánt* ábrázoló bélyegeken, és ami magyar különlegesség: a „*Patrona Hungariae*“ (29. kép) Madonnás bélyegein. Az 1940. év szept-

temberében a „*Kélet visszatér*“ bélyegen is a dícsfényből övezett Szent Korona fejezi ki a „Szent Istváni gondolatot“. A postatakarékpénztári bélyegek, a hirlapjegyek és sürgős bélyegek is koronásak.

14. kép. Oroszlán és a sas a címeres bélyegképeken.

1. sor: Bajor címer két, koronázott, kétfarkú oroszlán (1876 M 33), Paraguay (1905 M 87) stilizálás nélküli oroszlánja, Belgium új címerrajza (1936 M 421), Bulgária koronás oroszlánja (1927 M 207). — 2. sor: Csehszlovákia összetett címere, közepén a kétfarkú oroszlán (1929 M 276), Finnország (Suomi) harcoló, kardos oroszlánja (1917/18 M 132), Danzig címere (1923 M 141), Norvégia bárdos, koronás címeroroszlánja (1926/28 M 132). — 3. sor: A német birodalom stilizált fekete sasa, a német-római császári koronával (1889 M 47), a lengyel stilizált fehér sas (1921 M 171), az osztrák birodalom kis címere kétfajú sással Bosznia-Hercegovina bélyegén (1900 M 10), az orosz címer kétfajú sással (1883 M 32).

Az osztrák császári korona szerepel önmagában az Ausztriai 1916. évi bélyegsorozat 3, 5, 6, 10 és 12 filléres értékein.

Az egyes országok címereinek felhasználása némely állam bélyegein egész különleges heraldikai tanulmányokra érdemes. *Báró Szalay Gábor* „Cimeres postabélyegek“ című értekezésében (a *Bélyeggyűjtő* XV. 1936. 65. o.) bírálóan tárgyalja ezt a kérdést, miért is ennek az értékes tanulmánynak az olvasását javaslom azoknak, akik ebben az irányban tájékozódni kívánnak.

Legelterjedtebb cimermotivum a sas és az oroszlán (14. kép.) A kétfejű sas Ausztriában az 1850. 1863. (dombornyomás), 1833. évi kiadványokon, az 1908. évi portóbélyegeken, az 1916. évi kiadvány 40 filléres és magasabb értékein a császári koronával együtt szerepel. A kétfejű sas disziti az ujságbélyegeket is 1853—1891-ig. Az összeomlás után már korona nélküli egyfejű sas szerepel az 1919/20 és az 1920/21 sorozatban, amely lábával nem kardot és országalmát tart, mint elődje, hanem sarlót és kalapácsot (Deutschösterreich cimere). A kétfejű sas valahogy még egyszer, szerényen eldugva visszatér az 1934. évi népviseleti sorozat 2 schillinges értékének alsó jobbsarkában és az 1935. évi portóbélyegeken. Legszebb kétfejű sasrajzok láthatók Bosznia-Hercegovina első bélyegein (1879—1906).

A német birodalmi sas az első német bélyegeken (1872—1874.) fehér dombornyomással szerepel, a színes bélyegkép közepén, a későbbi (1875—1880.) kiadásokban lapos nyomású. *Báró Szalay* az 1889. évi (14. kép) kiadás 10—50 Pfenninges értékeinek sasrajzát itéli a legtökéletesebbnek. Az infláció utáni 1924. évi korona nélküli „Neuer Reichsadler“ átstillizált rajzú.

A horogkereszt az 1934. évi jan. 18-án jelenik meg tölgyfakoszorúval övezve a hivatalos bélyegeken, majd a repülőbélyegek pfenninges értékein és az 1935. évi (ápr. 26.) emlékbélyegen (a *Hitler*-ifjak zászlóján). Az újsas és a horogkereszt kombinálódik a Saar-szavazás (1935. jan. 13.) 12 pf. bélyegén. Ebből alakul ki a III. birodalom felségjele, a kiterjesztettségű repülő sas, amely karmai között viszi a tölgyfalevélkoszorúval körülvett horogkeresztet. Ez első ízben az 1935. évi augusztus hó 30-án megjelent emlékbélyegen (7. pártnap Nürnbergben),

végső alakjában pedig az 1938. jan. 26-án kiadott pártszolgálati-bélyegen jelent meg, mint *Klein Richard* professzor tervezete. Legújabb rajza az 1939. évi birodalmi hivatásversenyek alkalmával kiadott bélyegen jelent meg *Meczwald Erich* tervezete alapján (15. kép.).

A sas egyébként az államok egész sorának címerében és ezek bélyegén is szerepel. A porosz bélyegek (1861.) stilizált sasrajza a németnek előfutárja. Az orosz bélyeg finom, miniatűr rajzai (1857—1911.) szintén a kétféjű sas stilizálásai. Hasonlóan Lübeck bélyegcímere is ezt használta. A lengyel bélyegeken még az 1860. évi orosz sas mellpajzsán is szerepelt, 1918. óta pedig több kiadáson.

15. kép. A német felségjel legújabb bélyegképe.

Az 1939. évi április 9-én, a német hivatásversenyek alkalmából kiadott emlékbélyeg. A felségjel a babérkoszorúval övezett birodalmi sas karmai között a fogaskerékkel (Deutsche Arbeitsfront) és rutával (Hitlerjugend) körülvelt horogkereszt. Tervezte *Meerwald Erich* művész (A Bélyeggyűjtő XVIII. 1939. 5. sz. 111.).

Az oroszlán (14. kép.) természetű képe Paraguay bélyegein szerepel, mint címer-állat, eredetileg ülő alakkal, később négylábon állva, hosszú boton phrygiai sapkát tartva. Perzsia oroszlánja kardot tart jobb első lábával. Mindkettő a bélyegeken is szerepel, mint felségjelvény. Egyébként a stilizált oroszlán elterjedt több állam címerében és bélyegein, mint fő, vagy mint őrző alak. (Bajorország, Belgium, Bulgária, Csehszlovákia, Danzig, Finnország, Norvégia.). Mecklenburg címeréből az ökörféj szerepel bélyegén (1856—1864.), bölényfej az 1858. és 1859-es

moldvai nagyértékű ritkaságokban. Az egyesült (1862.) Moldva-Havasalföldi, szintén ritka bélyegeken a sas és a bölényfej együtt szerepel.

Országuk címerét több-kevesebb egyszerűsítéssel megtaláljuk az oldenburgi, badeni, bajor, belgiumi, dániai, finn, hannoveri, helgolandi, luxemburgi, németalföldi, spanyol, svéd, svejci, szász, török (növény félhold csillaggal és a szultán tigrája), württembergi bélyegeken. Több tengerentúli bélyeg is címeres. Ezek közül a legkonzervatívabb a japáni bélyeg, mert bármilyen is a bélyegrajz, mindig rajta van a 16 sugarú *Chrysanthemum* virág stilizált rajza, a „nap“ jelképe. Kína már nem annyira hűséges sárkányához, amely régi császársági bélyegein (1878—1909.) még szerepelt.

A pápai állam bélyegein az 1852—1868. években a tiara és a keresztbefektetett két kulcs szerepel mint pápai felségjelvény. Az 1929-ben kinyilvánított önnállóság óta csak az 1929/31. kiadás 5—75 cent.-es bélyegein van meg önnállóan és kizárólagosan. Az 1929-es sorozatban XI. Pius, az 1939-es sorozatban XII. Pius pápa arcása szerepel. Az 1933. és 1940. sorozatban az 5 cent.-esen és az expressz bélyegek sarkában van címerrajz. Olaszország bélyegein 1891 óta gyakran látjuk a címerpaizsot ezüst kereszttel, de 1922 óta sok bélyegen a bárdos vesszőnyaláb (fascio) a politikai motívuma „Poste Italiane“ vagy a „Posta Aerea Italiana“ felíraton kívül.

A címerekről szólván, ki kell emelnünk a felségjelek alkalmazásának helytelen módját is, ami abban nyilvánul meg, hogy valamely állam bélyegén más állam címere is szerepel. Példa erre a Balkánszövetség 1937, 1938. és 1940. évi emlékbélyegkiadása, amely megjelent mind a négy szövetséges államban (Délszlávia, Románia, Görög- és Törökország), — Ezek mindegyikén rajta van mind a négy állam címere más-más sorrendben. Ezt még megelőzte (1937. július 1.) a „kis antant“ bélyege 3 országban, Csehszlovákiában, Délszláviában és Romániában. Itt a felségjellel nem volt hiba, de mind a három bélyegkiadáson megjelent a három összefonódó karika, mint szövetségi jelvény és a „Petite entente“ felírás. Ezzel a három állam az egész világ előtt bizonyítani akarta szövetkezését.

Végezetül az állami hovatartozáshoz kell sorolni a felírások és az értékfeltüntetések nyelvét. Ez több államban (magyar, szerb, oláh, olasz stb.) irányadó is, de némely világnyelv túllépi egyetlen állam keretét, vagyis több állam vagy ország hivatalos nyelve lehet (pl. a német, angol, francia, spanyol). Ennek fordítottja is figyelemre méltó, amikor ugyanis egyetlen állam keretén belül több nyelv hivatalos. Ilyen Szejc esete, mert az állam nevét legalább 3 nyelven (német, francia, olasz) kellene közölni. Emiatt írja Szejc az állam elnevezését a „Helvetia“ latin szóval és a jótékonyági bélyegeit emiatt adja ki „Pro juventute“ felírással. Az Osztrák-Magyar Monarchia is zavarban volt a boszniai bélyegek kiadásakor. Bosznia és Hercegovina közös okkupált területe volt a monarchiának. A bélyegkiadás a közös hadügyminisztériumhoz tartozott, amely inkább semmiféle felírást sem alkalmazott (1876—1906.) nehogy — *Michel* szerint — a soknyelvű birodalom valamelyik népének előnyt biztosítson. (14. kép.) Később, az 1906. évi tájképes kiadáson megjelent a „Bosnien: Herzegowina“ elnevezés, de elmaradt a felségjel. A felírást az 1912. évi kiadáson „Bosnien Herzegovina“ra (egyszerű *v*-vel) módosították és felírásul „K. u. K. Militärpost“ szerepel (az annekszió után). Az 1867. évi (kiegyezés utáni) osztrák bélyegeken sincs felírás, sem felségjel, csak az uralkodó képe. A legmagasabb értékű 50 kr. bélyegeken van csak felségjel (császári korona), de felírás ezen sincs. Ezt a *közös-ügyes bélyegek*-et használták Magyarországon is egészen 1871. augusztus 1-ig amikor a magyar bélyeg megjelent.

A bélyeg illetőségének keretében említjük meg, hogy a levélbélyeg korántsem volt mindig kizárólag valamely állam kiadványa, hanem egyes tartományok, vagy városok is adtak ki csak saját területük keretén belül érvényes bélyegeket. Hivatalos helyi bélyegeket adtak ki pl. Basel, Genf, Zürich svejci kantonok, majd a brit birodalom fennhatósága alá tartozó indiai területek, a mai Észak Amerikai Egyesült Államok egyes városai. A hivatalos bélyegek kiadását sok helyen megelőzték vagy követték, különösen a hetvenes években, a magán kereskedelmi és közlekedési vállalatok bélyegei, Európában ép-

penügy, mint a tengeren túl, amelyek felsorolása *Haas* művében olvasható. Bennünket különösen érdekel a „Zala-Somogyi gőzhajózási r. t.“ és az „Első cs. és kir. szab. Dunagőzhajózási Társaság“ (1866—1870.) ma már nagyértékű bélyegkiadványa.

Az egyes magyarországi postaigazgatóságok, mint már említettük, az 1919. évi megszállások ideje alatt felülnyomtatták a postaigazgatóság raktárában lévő magyar állami bélyegeket (16. kép.). Ez az állami hovatarozás ingadozását jelentette (Arad, Bánát-Bácska, Baranya, Debrecen, Felvidék, Fiume, Kolozsvár, Nagyvárad, Temesvár) és a megszállást tüntette föl, mint az aradi bélyegeken az „*Occupation française*“ jelzés, vagy a debreceni bélyegeken a román jelzés. Szegeden a nemzeti kormány 1919. június 28-án elrendelte a szegedi posta egész készletének felülnyomását „*Magyar Nemzeti Kormány Szeged 1919*“ szöveggel, ami a Budapesten székelő tanácskormányval szemben új felségjelzést jelentett. A román megszállás alatt 1919. novemberében keletkezett az u. n. „*Hortobágyi-sorozat*“ új bélyegkiadás „*Magyar-posta*“ felírással, hortobágyi képekkel, de román megszállási felülnyomással.

Állami jelzés szempontjából különösen érdekesek a nyugatmagyarországi felkelők bélyegei 1921. szeptemberében és október havában, az arató, országház és Madonnás bélyegek különböző szövegű felülnyomásával. Ezek elfogytával jött létre (1921. november 11.) az u. n. *Prónay-sorozat* „*Lajtabánság*“ és „*Lajtabánság-pósta*“ felírással, címer (címerpajzsban kettős kereszt, a pajzs felett kardot tartó turul), tájkép (Németujvár, Városszalónak, Fraknó) és arckép (*báró Prónay*), melyen nyoma sincs a magyarországi felségjelzésnek, hanem a területet külön, önálló bánságnak tünteti fel. A *Michel-Katalógusban* nem is Magyarország keretében, hanem külön bélyegkiadó területként „*West-Ungarn*“ elnevezéssel szerepel.

A postabélyeg állami kiadvány lévén és a postaforgalom egyes államok között bonyolódván le, bizonyos nemzetközi egyezmények szabályozzák a bélyegek kiadását. Előző kísérletek és kezdeményezések után az első világpostai kongresszuson, 1874. szeptember 15-én, Bernben kötötték meg a világ-

16. kép. A magyar aratósbélyeg viszontagságai, megszállások felülnyomásai.

1. sor: Aradi francia, bánát-bácskai román, baranyai szerb I. és II. kiadás. — 2. sor: debreceni román, fiumei olasz, délszláv-horvát, csehszlovák. — 3. sor: kolozsvári román, nagyváradi román, szegedi nemzeti kormány, temesvári szerb. — 4. sor. temesvári román, nyugatmagyarországi országos védelmi szervezet, nyugatmagyarországi felkelők III. kiadása: Lajtabánsági pósta; V. kiadása: felkelő magyarok északi hadserege.

póstaegyesületi szerződést. A kongresszusok egész sora állapította meg azután a nemzetközi egyezményeket, amelyek a bélyegek egységes színe, értékjelzése, szövege, előállításmódja, védelme és egyéb kérdések tekintetében összhangolták az államok postáit.

2. A BÉLYEG ALAKJA ÉS NAGYSÁGA.

A bélyeg változatosságának alkati tényezői között a bélyeg állami illetőségét kifejező felségjelei után másodikként a bélyeg alakját és harmadikként a nagyságát jelöltük meg. E két tényezőtt együttesen vehetjük figyelembe, mert rendszerint együttesen hatnak a szemlélőre. Mint a bélyeg legfeltűnőbb sajátossága, az alak és a nagyság az azonosítás legfontosabb irányítója. Ha már felismertük a bélyeget kiadó államot, bélyegkatalógusunk képei között a feltűnő, szokatlan alakú és nagyságú bélyegünk képét hamar megtaláljuk. Nem úgy a közönségesebb alakúakat és nagyságúakat.

Ami az alakot illeti, nyilván a négyszögletes, mégpedig a rövidebb oldalára állított téglalapalakú bélyegek a legelterjedtebbek. Ilyenek pl. a közönséges forgalmi bélyegek, a levélborítékos, turulos, aratós, az első pengő-fillér értékes (koronázó jelvényes, halászbástyás), a nagyjaink arcképsorozata, a cserkész, a Madonnás, a Rákóczi, a vásárbélyeg, a Szent István, a Templom-sorozat, a Magyar a Magyarért, a Pax-ting, az Eucharisztikus, stb. bélyegek. Fekvő téglalapalakúak már ritkábbak, ilyen az országház, királyi város, a budavári emlékbélyegek, a legutolsó repülőbélyegek, a Jókai emléksor, a debreceni kollégium 3 értéke, a Bethlen-bélyegek 3 értéke, a Horthy Miklós 20 éves jubileumi sor, a Szent István emlékévi bélyegek stb. A négyzet alak még ritkább (Bajor, Bádén, Osztrák-Merkur).

Az álló és fekvő téglalap-alak a külföldi bélyegeknél is legközönségesebb alakja az első Viktória-bélyegtől kezdve a mai napig. Kísérleteztek azonban másalakú bélyegekkel is, mint pl. a háromszögletesekkel. Ilyen a régi bélyegek közül az 1853/63 évi fokföldi, 1857 újfundlandi, az újak közül az Ecuador 1908, az osztrák 1910 évi sürgős nyomtatvány bélyegek, legújab-

ban pedig a bolíviai (1931—1937), Costa Rica, C^o. Mozambique (34. kép), Libéria (1937), az észak-mongólia Tuva népköztársaság sorozatainak (1927, 1933, 1934, 1935, 1936) több bélyege. Ezek között láthatók a csúcsraállított négyzet és rhombus alakok is. Kétségtelen, hogy ezeknek az alakja nem célszerű, de feltűnő, ezzel inkább a gyermek-gyűjtők élénk érdeklődésére számíthat. A sokszögletű bélyeg nem terjedt el. Legismertebb közülük a török thesszáliai megszállási bélyegsor.

Külön kell megemlékeznünk azokról a bélyegekről, amelyeken az egész bélyeg alakja a közönséges álló, vagy fekvő téglalap, de maga a bélyegkép kerek, sokszögletes, vagy egyéb alakú. A kerek bélyegképet már az első kiadások korában szerették, hiszen kerülékalakú volt az 1860/61 és az 1863 kiadású császárfejes osztrák bélyeg, a lübecki, az oldenburgi, szász, Schleswig-Holstein, Mexico, Brazília, Egyházi állam stb. több sorozata. Szabályos köralakú is régen divik, mint a moldvai bölényfejés (32. kép), az egyházi állam bélyegeinek néhány értéke, stb. Egyébb, stilizált díszítéses körvonalú, sokszögletes bélyegképek, több európai és tengerentúli, különösen angol és gyarmati bélyegen terjedtek el.

A bélyegek nagyságáról sok adatot lehetne felhalmozni, amint meg is tesznek a pontos német könyvek. Állítólag a legapróbb bélyeg a mecklenburg-schwerini (1856 és 1864) $\frac{1}{4}$ Schilling értékű 10×10 mm nagyságú, a braunschweigi (1857) $\frac{1}{4}$ Gute Groschen értékű 11×11 mm nagyságú, továbbá a spanyol (1872 és 1873) $\frac{1}{4}$ centimos értékű 16×16 mm nagyságú bélyeg. Ezek az apró bélyegek négyzetalakúak voltak, vágott szélűek, rendszerint négyesével összefüggően kerültek használatba. A legnagyobb bélyegnek az É. A. Egyesült Államok 1865. évi ujság-bélyegét tartják. Ez álló téglalapalakú, 95×52 mm nagyságú. Nem megvetendő az 1930 évi spanyol Kolumbusz repülő emléksor 49×35 mm nagyságú értékei 3—3 arcképpel. Még a szépségükről híres 1934. évi olasz gyarmati kiállítási sokszínű bélyegek 44×36 mm képnagysággal érdemelnek említést. Ezek mind meghaladják a célszerű bélyegnagyságot, aminek (rossz nyelvek szerint) az a mértéke, hogy „egyetlen nyelvvél meg lehessen nedvesíteni.“

A magyar bélyegek közül a közhasználatú forgalmi bélyegek képének 18×22 mm az oldalhosszúsága (levélborítékos, turulos, aratós, cserkész, arcképes stb.), a nagyobb értékeké 19×29 (országházas, királyiváras). Ettől eltérő nagyságok példái: 18×27 (1824 évi légiposta, 1926 évi Madonna); 24×28 (Patrona Hungariae); 19×29 (Szent Imre); 22×29 (1930. repülő, Paxting, templomsor); 25×30 (Jókai-sor, Rákóczi-sor, Eucharisztikus); 26×32 (Bethlen Gábor sor); 22×33 (1936. repülő, Szent István emlékév, Horthy Miklós arcképe 1938, Debreceni kollégium, Magyar a Magyarért, Horthy Miklós 20 éves kormányzása, Horthy Miklós repülőalap, Árvízbélyeg), 30×35 mm (Szent István sorozat).

Ebből a néhány adatból is látható, hogy két ily tényező, mint az alak és a nagyság mennyire fokozzák a bélyegvilág változatosságát.

3. A BÉLYEGKÉP TÁRGYA.

A bélyeg már legelső alakjában kis kép gyanánt jelent meg. A kép Viktória királynő arcma volt. A bélyegeken sokszorosított kép elsősorban az állami, hivatalos jelleget tüntette fel. Hosszú ideig, és igen sok bélyegen a bélyegkép még ma is az állami felségiség kifejezésére szolgál, akár arckép, akár címer, akár egyéb felségjelek által. Megemlítettük ellenben azt is, hogy már az első bélyegkiadványok között voltak olyanok, amelyek a bélyeg eredeti rendeltetésével szorosabb kapcsolatban levő értékszámot tüntették fel. Ez a szám egyszerű, vagy stilizált alakban a bélyegkép egész területét, vagy annak nagyrészét elfoglalta, némely esetben még a felségjelet is leszorította a bélyegkép területéről (pl. Brazília). A bélyegkép legfontosabb és eredeti jellegét teljesen biztosító és kimerítő képeleme tehát a felségjel és az értékszám. Mindkettő egyszerű betű- és számírással (ország neve, érték nagysága, pénznem) megoldható, minden képiség nélkül. Ehhez a két elemhez eredetileg legfeljebb oly motívumok csatlakoztak, amelyek az egyhangúságot csökkentették, anélkül, hogy a két főelem háttérbe szorult volna. Erre szolgált a diszitóvonalas ornamentika alkal-

mazása. Ilyenképpen keletkeztek pl. az első badeni (1851—53), bajor (1849—62), Thurn és Taxis (1852—67), württembergi (1851), schleswing-holsteini (1864—1865) német (1872, 1875—1990) tengerentúl a mexikói (1836) és egyéb ősbélyegek. Senki sem tagadja, hogy ezek nemesmetszésű, egyszerű, de művészi ornamentikájú régi bélyegek, amelyek semmi mást nem akarnak jelenteni, mint hivatásuk kötelességszerű teljesítését, de ennek ridegségét művészi megjelenésükkel teszik széppé. Ehhez semmi más ábrázolásra szükségük nincsen. Az újabb bélyegek közül a németországi 1921. évi kiadás elevenítette fel a számrajzot és ez szerepelt az inflációs sorokon át az 1923. évi első arany-márkás bélyegegig. Ausztria 1925. évi kiadásának 1—8 gr. bélyegei is csak értékszámot ábrázolnak. A bélyeg történetében azonban a bélyegképnek ezt az alakját leszorította egyrészt a már tárgyalt felségjelek képszerű kifejlesztése, másrészt egyéb képanyag alkalmazása. Az értékjelzés, mint képmotivum, úgy szólván csak a hivatalos és a portóbélyegek ismertetőjele lett.

A bélyegkép eltérése az eredeti iránytól (felségjel, értékjel) azt jelenti, hogy a bélyeg maga is eltér eredeti hivatásától és művészi eszközökkel más célok szolgálatára is alkalmaznak bizonyult. *Czakó Elemér* érdekes kiváló tanulmánya foglalkozik „A bélyegek művészeté”-vel (A Bélyeggyűjtő XVI. 1937. 187. old.). Bennünket inkább a bélyegkép céljai érdekelnek ezuttal. E célok közül különösen kettő emelkedik ki, a történelmi és a propagálási cél. Ezeknek a céloknak az elérését a bélyegkép nagy változatossága teszi lehetővé. Erről a tárgyról, („amiről a bélyegek beszélnek”) számos közlemény jelent meg magyar és idegen nyelven, előkelő külföldi képeslapoknak is állandó témája ez. Nálunk *Mészáros Aladár* lelkes tolmácsolója a bélyegek beszédének.

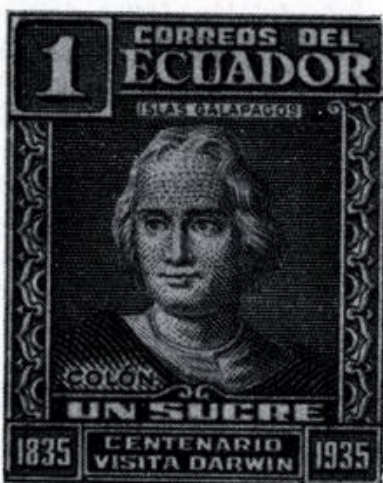
Már a felségiséget kifejező államfő arcképének közlése is történelmi jelentőségű. *Viktória királynő* (1840—1901), *VII. Eduard* (1902—1910), *V. György* (1911—1935), *VIII. Eduard* (1936) és *VI. György* (1937-től) arcképei a jelzett években díszítették az angol bélyegeket, tanuságot téve a trónváltásokról. Az U. S. A. elnöksorozatai történelmi kronológiát rögzítenek. Még közvetlenebb történelmi benyomást keltenek azok a bélyeg-

képek, amelyek kimagasló történelmi eseményeket örökítenek meg, vagy ily eseményekben szereplő közéleti személyek arc-mását ábrázolják. E célra a rendes, hosszúlejárátú forgalmi bélyegek is felhasználhatók, de inkább külön emléksorozatokat szentelnek a magasztos célra.

Történelmi emléksorok kiadásában a legrövidebb történelmi multu amerikai államok az úttörők. Legkiemelkedőbb az Északamerikai Egyesült Államok 1893. évi emléksora, melyet a világ egyik legnagyobb történelmi eseménynek, Amerika felfedezésének 400. évfordulóján (1492—1892) adott ki. A sorozat 16 bélyege 16 képen örökíti meg a nagy felfedező útnak derűs és tragikus eseményeit, *Kolumbusz* hajóit, *Izabella* királynő és *Kolumbusz* arc-mását. E remek kivitelű 34×22 mm nagyságú fekvő téglalap-alakú bélyegek egységes stílusú keretbe foglalják a miniatűr metszetek hatását keltő bélyegképet. Egynémelyikükön 20-nál több személy is helyet kap. Ennek az emléksornak mai értéke 1000 P körüli. Amerika felfedezését Kolombusz-bélyegek kiadásával még több állam is megünnepelte, mint Argentína, Chile (1905), Peru (1909), Spanyolország (1930), San Salvador (1892, 94), Venezuela (1893), Ecuador (1936, *17-kép*), stb. A többi felfedező utazó közül Ausztrália kutatója *Cook Jams* is kapott több bélyeget, legismertebbek az Új Zelandi emlékbélyegek (1906, 1935) két sorozatában. Afrika kutatóját, *Stanley-t* Belga Kongó tisztelte meg szép emléksorozattal (1928), *Vasco da Gama* emlékét Portugália újította fel (1898. M. 138—145). A legnagyobb történelmi élmény egy-egy ország keretei között valamely szabadságharc, függetlenségi küzdelem. Majd minden amerikai állam, amely gyarmatsorsában állami önállóságát, szabadságát kivívta, ezt megünnepelte. Ez jó alkalom volt emlékbélyegsorozat kiadására, amelyben forradalmi összefüvetek, emlékművek, forradalmárok, szabadsághősök képei szerepelnek. Argentína 1910-ben adta ki a forradalom 100. évfordulójának emlékbélyegét, 1916-ban függetlensége kinyilvánításáért, Bolivia 1909, 1910 és 1925-ben, Venezuela, Chile 1910-ben, Peru 1921-ben, Mexikó 1921 és 1922-ben követte Argentína példáját. Az európai államokban is szerepel a függetlenség kivívásának vagy állami átalakulásoknak visszhangja a jubi-

lárás bélyegek képein, mint például a következő országokban: Albánia (1913, 1937.), Belgium (1930.), Bulgária (1901, 1917—19, 1929, 1935.) Finnország (1927.), Görögország (1937.), Italia unita (1911, 1921, 1934.), Lettország (1919.), Litvánia (1928.), Németalföld (1913.), Németország (1900, 1925.), Lengyelország (1930, 1938.), Románia (1906, 1927, 1928, 1929, 1931, 1936.), Oroszország (1933.) Szlovákia (1939.), Jugoszlávia (1920, 1929.), Oroszország (1933.), Csehszlovákia (1928, 1938.) stb. emléksorain.

17. kép. Kolumbusz Kristóf arcképe Ecuador 1936. évi emléksorozatában (M 326.).

Magyarország egyetlen történelmi jellegű bélyegsorozata a Budavár visszafoglalásának 300 éves fordulójára kiadott emléksor (1936.), *Légrády Sándor* művészi kompozícióval. Történelmi jellegű eseményeket rögzít Németország 1935. jan. 14-én kiadott emlékbélyege, melyen az anyaország öleli át visszatért gyermekét a „Saar“ tartományt. Egyik legszebb német heliogravűr bélyegsorozat ez, melyet *Glintzer Emmy* tervezett. Hasonló alkalommal Magyarország is adott ki emlékbélyegsort jótékonyági céllal (Magyar a Magyarért) 1939. január 16-án a felvidék visszacsatolásakor, *Petten Sándor* rajzaival. Ezekhez

hasznos történelmi vonatkozású bélyegkiadások nem annyira a bélyegkép jellegében, mint inkább a *felülnyomások* révén lettek emlékezetessé, amiről már volt szó.

A történelmi jellegű bélyegképek képviselői az egyes uralkodóházak jubiláris emléksorai is. Ezek között kiváló helyet foglal el Ausztria 1908. évi január 1-én megjelent *Habsburg emléksorozata, I. Ferencz József* uralkodásának 60. évfordulóján. A sorozat képeit *Moser K.* tervezte és *Schirnböck F.* metszette, a bécsi államnyomda könyvnyomással, egyrészt mélynyomással sokszorosította kréta- és műnyomópapíron. A sorozatban *III. Károly, Mária Terézia, II. József, II. Lipót, I. Ferencz, I. Ferdinánd és I. Ferencz József* különböző korú (1848, 1878, 1908.) portréja, továbbá a bécsi Burg és a Schönbrünni kastély képe szerepel. Ugyanez a képsorozat még 1910. augusztus 18-án a császár 80. születésnapjára is megjelent hosszabb alakban 1830. és 1910. évszámokkal. Közhasználati a 1914-ben is jelent meg egy ismétlődő-sorozat közönséges, nem műnyomó papíron.

Ehhez a kiadáshoz hasonlítható az orosz császárságnak 1913-ban megjelent *Romanov-sorozata*, a dinasztia 300 éves uralkodásának emlékére *I. Péter, I., II. és III. Sándor, I. és II. Miklós, II. Katalin, I. Pál, Michailovits Alexei, Erzsébet* és a dinasztia első cárja, *Feodorovits Mihály* arcképeivel, a Kreml és a Romanov-kastély képeivel.

Mind a két sorozat, a *Habsburg* és a *Romanov* uralkodók képeivel a világtörténelem lapjaiként idézi emlékeztünkbe az elmúlt korszakokat. Méltán csatlakozik ezekhez az emléksorozat, amelyet 1917 június hó 28-án adott ki a cs. és k. katonai posta révén az Osztrák-Magyar Monarchia Cs. és Kir. Hadügyminisztériuma Bosznia és Hercegovina részére *Ferencz Ferdinánd* trónörökös és felesége meggyilkolásának 3. évfordulóján. Ez az emlékkiadás, amelynek egyik, 15 filléres értékén *Ferencz Ferdinánd* arcképét (18. kép.), a 40 filléresen a trónörökös és felesége arcképét, a 10 filléresen pedig a gyilkosság helyére tervezett emléktemplomot ábrázolja, a világtörténelem egyik legrettenetesebb következményű gyilkosságának emlékét örökítette meg.

18. kép. Gyászoló emlékbélyegek.

I. Sándor délszláv király. — Ferencz Ferdinánd trónörökös. — Pilsudski lengyel marsal. — Asztrid belga királynő. — Kemal Atatürk. — Konstantin görög király. — Albert belga király. — Dollfuss Engelbert oszták kancellár. — Hindenburg német hadvezér gyászbélyege.

Ausztriában 1934. október 21-én *Dolfuss Engelbert* (18. kép.) kancellár meggyilkolásának emlékére, majd az első évfordulón, 1935 július 25-én jelent meg 24 Gr. értékkel emlékbélyeg. A harmadik 1936. július 25-én mint a forgalmi sor 10 Schillinges záró értéke került kiadásra.*

Gyilkosságot jelző gyászbélyegek (18. kép) közül kiemeljük még Jugoszlávia 1934. okt. 17-én megjelent bélyegét, amely az 1934. október 9-én Marseillben revolveres merénylet áldozatául esett *I. Sándor* király emlékét őrzi. A forgalmi bélyegek gyászkeretes kiadása volt ez a sorozat. A merénylet első évfordulóján is megjelent egy emlékbélyegsorozat. Ez a királyt tengernagyi egyenruhában ábrázolja, melyben halálát lelte.

Halálos szerencsétlenség áldozata lett *Albert* belga király, akinek emlékére 1934 március 12-én jelent meg belga és május 1-én keletafrikai gyászbélyeg.

Szépségével különösen feltűnt az 1935 augusztus 29-én tragikusan elhunyt *Asztrid* belga királynő emlékére október 31-én kiadott gyászbélyeg, amelyhez december 1-én a tuberkulózis elleni küzdelem javára kiadott jótékonyági sor csatlakozott, az ő bájos arcképével. Belga Kelet Afrika gyászbélyege (1936 aug. 29) néger gyerekek között rajzolja a királynőt.

A gyászbélyegek közül a történelem gyászát jelentette *Hindenburg* német birodalmi elnök halálakor gyászkeretben megjelent sorozat (1934 szeptember 4), majd *Pilsudski* tábornagyot (1935 május 2) gyászoló lengyel bélyegsorozat, *Masaryk* elnök halálát (1937 szeptember 14) jelentő, majd a temetésre kiadott csehszlovák emlékbélyeg (szeptember 18. és szeptember 20.) és *Kemal Atatürk* elhunytát (1938 november 10) jelző török bélyegsor a temetés napjának (november 21.) átnyomásával. *Konstantin* görög király emlékére, aki száműzetésben 1923 január 11-én halt meg, csak holtteste hazaszállításakor, 1936 november 18-án jelent meg mélynyomású gyászkeretes bélyegsor. Az orosz szovjetköztársaság 1924 január 28-án adott ki 4 bélyegből álló gyászsorozatot *Lenin* halálakor, fekete és

* Ez utóbbi ritkasága miatt a Michel Katalógus 1941. kiadásában már 450 MM. értékkel szerepel, de a forgalomban 1500 pengőt is adnak érte.

vörös kerettel, majd 1925. és 1926-ban új Lenin-emlékbélyegeket.

A gyéssbélyegeket rendszerint az uralkodó vagy az államfő, esetleg más kimagasló jelentőségű személyiség halálakor adják ki, de amint már egynémelyiknél megemlítettük, a halálozás későbbi évfordulóit is felhasználják emlékbélyegek kiadására.

Több monarchikus állam visszanyúl történelme régibb korszakaiba és egy-egy uralkodó halálának vagy születésének évfordulóját használja fel arra, hogy erőt, buzdítást merítsen a mult dicsőségéből. Hazánk első ízben 1928 augusztusában idézte fel *Szent István* alapító királyunk emlékét egy emléksorral (3 érték *Helbing* tanár rajzaival). Ezt a bélyegszín megváltoztatásával 1929-ben megismételték. 1930 márciusában, szintén *Helbing* rajzával *Szent Imre* halálának 900 éves évfordulóján már *Szent István* és *Boldog Gizella* királyi páron kívül még *Szent László* király is szerepel a sorozatban, sőt egy bensőséges jelenetet ábrázoló bélyegen „*Szent Gellért oktatja Szent Imrét.*”

Ez a sorozat inkább az egyháztörténelmi vonatkozású tárgykörhöz tartozik, amiről később lesz szó. A legnagyobb-szerű visszaemlékezése nemzetünknek első királyára az 1938. évi januáruis hóban kiadott nagyalakú forgalmi „*Szent István sorozat*” 14 értékkel. Ezt a sorozatot *Légrády Sándor* eredeti felfogású, nagy művészi értékű 8 féle rajza nemzetközi viszonylatban is kiemeli. Ehhez csatlakozik *Szent István* halála 900. évfordulójára 1938 augusztusában kiadott bélyegsorozat. Ez nyolc bélyegből áll, díszes blokk alakban jelent meg, de a 10 és 20 filléres értékek külön is megjelentek. A bélyegképeket *Diósy Antal* rajzolta: *Szent István* a térítő (6 f. zöld), a győzedelmes *Szent István* (10 f. vörösesibolya), *Szent István* ítélőszéke (16 f. barna), *Patrona Hungariae* (*Szent István* felajánlja a magyar Szent Koronát a boldogságos Szűznek), *Szent István* udvara (32 f. szürke), *Szent István* és családja (40 f. kékes-

* Kár, hogy a bélyegképen *Szent Imre* fölé van írva „*Szent Gellért*” és a *Szent Gellért* fölé: „*Szent Imrét.*” Ha a mondatot így írják fel: „*Szent Imrét oktatja Szent Gellért.*”, minden név a helyére kerül, ami azok részére lett volna fontos, akik nem tudnak magyarul.

szürke) és végül „*Szent István halála*“ (50 fill. sötétlila). Kár, hogy a bélyegek felírásai, amelyek a bélyegkép tárgyát jelölik meg, nem latinnyelvűek. A szép sorozatnak nagyobb propagatív ereje lett volna latin felírással külföldön. *Szent István* alakja szerepel még a *Légrády*-féle rajzzal a III. Orsz. Magyar Bélyegkiállítás (1938. V. 22.) emlékblokkján (20 fillér karminpiros), a XXXIV. Eucharisztikus kongresszus blokkján (1938 V. 25), valamint az 1939. évi forgalmi sorozat 20 fillér értékein (*Légrády* módosított és kibővített rajza). Az eucharisztikus blokkban *Szent László* is szerepel a magyar szentekkel. Legutóbb (1940) *Mátyás Király* emlékét idézte fel a multból 5 értékből álló bélyegsorozatunk (*Tóth Gyula* rajza), amelyben a hollós címer, egy Corvin kódex, Vajdahunyadvára, Mátyás ismert reliefjének és lovasszobrának átrajzolt képe az öt bélyeg tárgya. Kár, hogy Bécs elfoglalása nem szerepel, mint bélyegkép. Nagy hiba, hogy *Hunyadi János* nem kapott helyet ebben a sorozatban (román és bolgár bélyegeken szerepel!). Nem ártana 1942-ben *Nagy Lajos* koronázásának 600. évfordulóján őrá is emlékeztetni a világot, mint aki a magyar élettér megvalósítójaként 10 ország felett uralkodott.

A külföldről is említsünk néhány ily történelmi szempontból kiváló régi uralkodó emlékét őrző bélyegkiadást. E tekintetben Olaszországé az idő-rekord, mert az 1929-ben kiadott heliogravür sorozatában *Caius Julius Caesar* és *Caius Octavianus Augustus* (19. kép) szerepel. Ez utóbbi uralkodásának 2000. évfordulóján művészi előállítású levél- és repülőbélyegsorozatot adott ki. Németország 1933-ban *Menzel „Fridericus“* képét közli *Nagy Frigyes* emlékét idézve; Lengyelország *Sobjeski III. János* arcképét (1930), majd bécsi győzelmét ábrázoló festmény képét közli (1933) bélyegein; Bulgária *Simeon* bolgár cár (892—927) és *II. Sándor* orosz cár képét hozza az 1929. évi függetlenségi emléksorozatban; Románia a Szilisztra bekebelezésének emléksorában (1913) *Mircse* vajdának (1387), *Nagy Lajos* hűbéresének képét közli, majd 1932-ben *I. Sándor* fejedelem halálának 500 éves évfordulóján adott ki nagyon szép mélynyomású emlékbélyeget; Délszlávia az első horvát király, *Tomislav* (910—936) képét közli az 1929-ben kiadott 1000 éves

19. kép. Nagy hadvezérek.

Felül középen *Caius Iulius Caesar* és *Augustus Imperator* (Olaszország 1929: M 301, 303), balról *Hindenburg*, jobbról *Nagy Frigyes* (Németország 1927 M 403 és 1926 M 387); középen: *Mátyás király* (Magyarország, 1940); *Mannerheim* (Finnország 1937 M 203); *Hunyadi János* (Bulgária 1935 M 297), alsó sorban: *Pilsudski* (Lengyelország 1928 M 254); *Foch* (Franciaország 1940 M 461), *Bem József* (Lengyelország 1928 M 256).

emléksorozatban és még 1939-ben, *Lázár* cár (1367—89) nemzeti szent képét az első rigómezei csata 530 éves évfordulóján 1939-ben, *Obilni Milos* hős képével egy sorozatban. Svédország *II. Gusztáv Adolfr*a emlékezik 1929-ben és halála 300. évfordulóján (1932), Dánia *IV. Chrisztiánra* (1924), mint aki a dán postát 1624-ben megalapította, Spanyolország 1938—39-ben katolikus *Izabella* és *Aragoniai Ferdinándra* emlékezik, akik a mai Spanyolország megalapítói voltak.

Nevezetes, hogy a köztársasági államformában élő országok nem merítenek erőt a régi monarchikus idők történelméből. Franciaországnak nagy uralkodói voltak évszázadokon keresztül, de egynek sincs, még *I. Napoleonnak* sem emlékbélyege. A legnagyobb köztársaságnak, az Észak Amerikai Egyesült Államoknak már van tradíciója, *Washington* és *Franklin* emléke ismételten visszatér a legváltozatosabb szépségű bélyegeken.

A régi államfők történelmi sorozatához csatlakozik a nagy hadvezérek (*19. kép*) egész sorának buzdító és büszkélkedő képgyűjtemonye. Különösen bővelkedik a tábornokok és vezérek arcképeiben a dél- és középamerikai köztársaságok bélyegpanoptikuma.

Ezektől eltekintve az európai bélyegsorozatok valóban nagy történelmi jelentőségű hősökről emlékeznek meg, nagyrészt a már említett forradalmak, szabadságharcok sorozataiban. Fájdalmas, hogy a magyar bélyegeken a már ismertett államfők: *Szent István*, *Szent László*, *Mátyás király* és *Horthy Miklós* rajzú bélyegeken kívül egyedül a Nagyságos Fejedelem képviseli a magyar hadvezéreket, aki azonban szintén az államfők közé való fejedelmi mivoltában. Magyarország 1935-ben, *II. Rákóczi Ferenc* halálának 200. évfordulóján adta ki emléksorozatát, amelyen *Mányoki Ádám* világhírű festményének reprodukciója ábrázolja a magyar nemzeti ábrándok megtestestítőjét, *Légrády Sándor* izléses keretrajzaival (*50. kép*). Több hadvezéri bélyegünk nincs. *Attila*, az Isten ostora, aki éppúgy volt magyar őszvér, mint *Julius Caesar* olasz, *Árpád*, a honfoglaló, *Botond*, a bizánczi hős, *Béla* herceg, a vértesi győző, *Báthory István* erdélyi fejedelem és lengyel király, *Hunyadi*

János, a törökverő, *Dobó István*, *Szondi Miklós*, *Bocskay István*, *Bercsényi Miklós* stb. nevektől egészen a Berlint elfoglaló és megsarcoló *Hadik Andrásig* és a nagy *Görgei Arturig*, valamint az 1914–19-es világháború magyar hőseiig válogatni lehet egy magyar vezérsorozat részére. Mindenesetre ki telne egy olyan gyönyörű bélyegsorozat, mint az osztrák 1935. jótékonyági sor, amely *Dachauer Wilhelm* professzor tervei és *Lothar Ferdinand* metszetei alapján *Jenő herceg*, *Károly főherceg*, *Laudon*, *Radetzky*, *Tegethoff* és *Hötzenndorfi Conrad* képeit hozza. De nem tehetünk magunknak szemrehányást, Németországban is a hadvezérek közül csak *Hindenburg* jutott bélyeghez, ő is csak államfő minőségében (1927). Így járt *Franco* is Spanyolországban (1939). Lengyelország 1928-ban *Bem József* emlékét örököltette meg. 1932-ben szép háromfejes bélyeget adott ki *Washington* születésének 200. évfordulóján. *Washington* mellett *Kosciuszko* és *Pulaski* képe látható a bélyegen. E két lengyel hősről, mégpedig *Pulaski Casimir* tábornok képével 1931-ben, halála 150. évfordulóján, *Kosciuszko* tábornok szobrával pedig 1933-ban az U. S. A. is adott ki bélyegeket. *Pilsudszkiról* a lengyel bélyegek egész sora megemlékezik (1927, 1928, 1934, 1935, 1938), *Ryz Smigly* is kapott 1937-ben bélyeget és díszblokkot (1937, 1938). A lengyel állam újraalapításának 20 éves fordulóján (1938 november 11) emlékbélyegsor jelent meg régi királyok (*Kasimir I. és IV.*, *Báthory István*, *Sobieski János*) és szabadsághősök (*Dabrowsky*, *Kosciuszko*, *Poniatowsky*, *Traugott*, *Pilsudski*) képeivel. A finnek is szenteltek bélyeget hőseiknek, mint pl. az 1936. évi vöröskereszt sorozatban *Armfelt* és *Horn XVIII. századbeli* vezéreknek, majd 1937-ben *Mannerheim Emil Gustav* tábornagynak.

Különösen szép Franciaország 1940. évi „Pour les oeuvres de guerre“ sorozata *Joffre*, *Foch* és *Gallieni* tábornagyképeivel. Az U. S. A. 1936–37-ben külön emléksort adott ki az amerikai szárazföldi és tengeri haderő tiszteletére, a szervezők, vezetők, hadseregpáncsnokok és admirálisok képeivel (V. ö. *Mészáros: Észak a Dél ellen*. B. 1937. 5. sz.). *Von Stauben* német származású tábornok, *Washington* vezérkari főnöke tiszteletére pedig, aki az amerikai hadsereget felszabadító harcai-

ban (1777) megszervezte és vezette, külön bélyeget adott ki 1930-ban születése kétszázadik évfordulóján.

A Balkán-államok sok bélyegen szereplő szabadsághősét és hadvezérét fel sem sorolhatjuk, de kiemeljük Bulgária 1935. évi augusztus 4-én kiadott emléksorozatát. Ez *Ulászló* magyar és lengyel király emlékére szentelt várnai kápolna felavatására jelent meg. A sorozatban a várnai ütközetben elesett királyon kívül *Hunyadi János* is külön bélyeget kapott (magyar és bolgár felírással). *Hunyadi János* szerepel még az Erdély bekebelezésének 20. évfordulóján 1929-ben kiadott román emlékbélyegsor egyikén. Ennek közepén *Ferdinánd* király koronás képe, körülötte az erdélyi „oláh” hősök: *Joan Corvin*, *Constantin Branoveanu*, *Cel Mare Stefan*, *Mihai Viteazul*. *Avram Jancu* külön bélyeget kapott. Külön sorozatot kaptak 1935-ben *Crisan*, *Horia* és *Closka*. A parasztlázadások vezérei is bélyegre kerültek. Így *Dózsa György* képe a magyar tanácsköztársaság bélyegsorának (1919) egyik darabján, *Matia Gubes* (1573) pedig az 1940. évi jugoszláviai horvát-emléksor egyikén, az 1,50 dináros piros bélyegen látható lángokkal körülvelt vas-koronás fejével.

A harcok hőseihez csatlakoznak a levegő meghódítói. A bélyeg minden állam több kiváló repülőjét örökíti meg. Elég, ha Görögországból a mitológiai *Dádalus* és *Icarus*, *Phryxos* és *Helle* (1935) szép repülősorozatát, Németországból *Lilienthal Otto* és *Zeppelin* gróf emléksorozatát (1934), Franciaországból *Bleriot* (1934), *Mermoz* (1937), *Rozier* (1936) emlékbélyegét, Olaszországból *Leonardo da Vinci* sorozatait (1935, 1939), az Északamerikai Egyesült Államok *Lindbergh* (1927) és *Byrd* (1933) emlékbélyegét említem meg.

A békés polgári foglalkozású egyéniségek is lassankint kiérdemelték azt, hogy a bélyegképre jussanak. Különösen az I. világháború után keletkezett jónéhány száz oly bélyeg, amely a tudósok, (20. és 21. kép) írók, művészek, feltalálók arc-mását örökítik meg és sok százezres példányszámban nevüket ismertté teszik szerte a világon. Ezzel még a legkisebb állam is magára terelheti a világ figyelmét, ismertté teszi művelődésének fokát, nagy teljesítményeit.

20. kép. Fizikusok.

Franklin Benjamin (U. S. A. 1912 M 190), *Galvani Luigi* (Olaszország 1934 M 492) báró *Eötvös Lőránd* (Magyarország 1932 M 492) *Vojta Alessandro* (Olaszország 1927 M 259), *Röntgen Wilhelm Konrad* (Danzig 1939 M 307), *Marconi Guglielmo* (Olaszország 1938 M 601), *Gramme Zénobe* (Belgium 1930 M 286) *Guericke Otto* (Németország 1936 M 608), *Tesla Nikola* (Délszlávia 1936 M 350.).

Európában Ausztria járt elől nagyalakú, nagyszerű rajzú és kivitelű jótékony célú emléksoraival. 1922-ben megjelent a zeneköltők sorozata (*Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, Brückner, J. Strauss, Wolf*), 1931-ben a költőké (*Raimund, Grillparzer, Nestory. Stiffer, Anzengruber, Rosegger*), 1934-ben a festőké (*Waldmüller, Schwind, Alt, Makart, Klimt, Egger-Linz*), 1934-ben az építőművészeké (*Pilgram, Fischer von Erlach, Jakob Prandtauer, Siccardsburg, Ferstsl, Wagner*), 1936-ban a technikus-feltalálóké (*Civetta, Chiega, Werndl, Welsbach, Lieben, Kaplan*), 1937-ben az orvosoké (*Swieten, Auenbrugger, Rokitansky, Skoda, Hebra, Arlt, Hyrtl, Billroth, Meynert*). Németország 1926-ban adott ki forgalmi célra arcképes sort 9 képpel (*Goethe, Schiller, Nagy Frigyes, Kant, Beethoven, Lessing, Leibnitz, Bach, Dürer*), de máskor is jelentek meg jeles férfiak portréi, mint 1934-ben a külön *Schiller* emléksor, 1935-ben a zeneművészeti sor (*Schütz, Bach, Händel*), a motorkocsik feltalálásának 50. évfordulóján 1936-ban *Daimler* és *Benz* képei, majd *Guericke Ottó* emlékbélyege.

Olaszország e területen is legmesszebbre nyulhat vissza a múltba, mert *Vergilius-* (1930) és *Horatius-* (1936) bélyegsoroikat adhat ki; *Dante* emléksora (1921) és az 1932. évi költők és egyéb nagyok, köztük *Boccaccio, Machiavelli, Tasso, Petrarca, Ariosto, Dante, Leonardo da Vinci* képével. Utóbbiról külön repülősr is jelent meg 1935-ben és 1939-ben. Az olasz nagyokat ábrázoló bélyegek között oly nevekkal találkozunk, mint *Garibaldi* (1932) a fizikus *Volta* (1927), *Galilei* (1933), *Galvani* (1934), *Marconi* (1938). 1937-ben egyszerre 5 nagyság (*Spontini, Stradivari, Leopardi, Pergolesi, Bondone*) emlékezetére jelent meg sorozat. A franciák többek között *Hugo Victor* (1933, 1935, 1936) *Corneille* (1937), *Anatole France* (1932), *Pierre Loti* (1937), *La Fontaine* (1938) író, *Jourés* (1936), *Gambetta* (1938), *Briand* (1933), *Clemenceau* (1939) politikusok, *Pasteur* (1923, 1938), 1936), *Berthelot* (1927), *Ampère* (1936), *Descartes* (1937), *Curie* házaspár (1938), *Claude Bernard* (1939) tudósok, *Niépcé* és *Daguerre* (1939) a fényképezés feltalálói, *Jacquard* (1934) a szövőszék feltalálója, *Callot* (1935 és 1940), *Rodin* (1937), *Uzanne* (1939) művészek, *Rouget de Lisle* (1936), *Debussy* (1936), *Berlioz*

(1939) zeneköltők emlékének szentelnek bélyeget. *Cartier Jaques* kanadai felfedező utazó utjának 400 éves fordulóján (1934) két szép bélyeget kapott.

A német, olasz és francia három nagy vezető kultúrnépet követték természetesen a többi országok is. Az arcképekben leggazdagabb az ősi kulturájú orosz állam. *Gorkij* (1932), *Mendelejff* (1934), *Tolstoj* (1935), *Puskin* (1937), *Csajkovszkij* (1940) bélyegei kívül az újabb politikusok, írók, művészek és

21. kép. Nagy biológusok.

Linné Carl svéd botanikus (Svédország 1939, M 273), *Mendel Gregor* német örökléskutató (Danzig 1939 M 305), *Darvin Charles* angol biológus (Ecuador 1936 M 325, Off. 132), *Haller Albrecht* svejci német orvos, fiziológus, botanikus és költő (Svejc 1934 M 284), *Purkyně Jan Evang.* cseh fiziológus (Csehszlovákia 1937 M 377), *Leeuwenhoek Antony* zoológus (Hollandia 1937 M 307).

tudósok nagy sora kapott bélyeget. Finnországban évente jelennek meg a vöröskereszt jótékonyági bélyegek nagy férfiak arcképsorozataival. Svédországban többek között *Berzelius* és *Linné* (1939); Lengyelországból *Kopernikus* (1923), *Chopin* (1927), *Slovacki* (1927), *Sienkiewicz* (1928); Csehországból *Purkinje* (1937), Norvégiából *Ibsen* (1927), *Abel* (1929), *Björnson* (1932), *Holberg* (1934), *Nansen* (1935); Danzigből *Schopenhauer* (1938), *Mendel*, *Koch* és *Röntgen* (1939); Dániából *Thorwaldsen* (1938) és *Anderssen* (1935); Németalföldről a sok, évente megjelenő szép „nyári arckép“ sorozaton kívül *Rembrandt* (1930); Belgiumból *Stanleg* (1928 Kongo), *Gramme* (1930), *Mercier* (1932), *Benoit* (1934), *Taxis* (1935), *Rubens* (1930 és 1939); Szejcből *Pestalozzi* (1927) és *Haller* (1934); Spanyolországból a festő *Goya* (1930), *Velasquez* (1930–39), a tudós *Ramony Cayal* (1934), *Cervantes* a *Don Quixote* szerzője (1917 hivatalos bélyegsor); Portugáliából *Camoes* (1924) *Branco* (1925); Jugoszláviából a fizikus *Tesla* (1936); Görögországból az angol költő és szabadsághős *Byron* (1924); Romániából *Grigorescu* festő és *Eminescu* költő (1939)

22. kép. Darwin Charles arcképe
Ecuador 1936. évi emléksorozatából. (M 325).

a nálunk ismertebbek. Még Amerikában is megjelent európai tudós képe, mégpedig *Darwiné* Ecuador „Galapagos“ sorozatában (22. kép) (1936). Külön ki kell emelnünk az 1930—1940. évek egyik legszebb bélyegsorozatát az U. S. A. nagyjainak képével. Eddig ötször öt bélyegből álló portrészor jelent meg, köztük *Clemens S. L. (Mark Twain)*, a nálunk is ismert nagy író és *Burbank L.* a világhírű növénynevelő képével.

Magyarországon a tanácsköztársaság adta ki 1919-ben az első sorozatot *Petőfi, Martinovics, Marx és Engels* képeivel. *Petőfi Sándorról Kováts Erzsébet, Helbing* és *Haranghy* tanár rajzaival külön emléksor jelent meg 1922-ben, majd *Jókai-ról* 1924-ben (*Helbing* rajza). Nagy férfiak emléksora 14 portréval (*Madách, Arany, Semmelweis, Eötvös, Széchenyi, Deák, Kossuth, Tisza István, Munkácsy, Körösi Csoma, Bólyai Farkas, Kölcsey és Vörösmarty*) az 1932—35. években mint forgalmi bélyegsor szerepelt. Külön heliogravür kiadásként jelent meg 1935-ben a budapesti tudományegyetem 300 éves jubileumi emléksora *Pázmány Péter* portréjával is. 1938-ban a debreceni kolégium 400-éves jubileumi emléksora *Maróthy György* és *Hatvani István* képével.

A szobrász- és festőművészek gyakran művészi alkotásaikkal is szerepelnek a bélyegeken. A névtelen ókori művészek emlékei közül Egyptom adta ki a sphynx, a Memnon-kolosszusok, az Abu Szimbel kolosszusok s egyéb műveik képét. Görög- és Olaszország is kiadott klasszikus szobormű bélyegeket. *Alexandros*-nak tulajdonított „Milói Vénusz“ szobra az 1937. görög történelmi sorozatban jelent meg, mint bélyeg-

23—24—25. kép. Belgium Rubens-emlékbélyeg sorozata.

Az 1640 május 30-án elhunyt festőművész-fejedelem halálának 300. évfordulóján kiadott sorozat egyes értékei. (A Bélyeggyűjtő XVIII. 1939. 8. sz.).

23. kép. Rubens képe (a) Pontius metszete után és Rubens két fia (b). (1939 M 507 és 511).

24. kép. Az antwerpeni templom hatalmas képe : Krisztus levétele a keresztről. (1939 M 513).

25. kép. Fourment Helena (a), Fourment Suzanne (b) és Rubens Brant Izabellával (c). (1939 M 509, 510 és 512).

23. (a) kép.

23. (b) kép.

24. kép.

25. (a) kép.

25. (b) kép.

25. (c) kép.

kép. A jelenkori művészek közül *Rouget de Lisle*nek, a Mar-seillaise szerzőjének szobrát (*Bartholditól*) és a forradalmat dí-csőtő domborművet *Rude*-tól külön emléksorozatban közli Fran-ciaország 1936-ban, *Rouget de Lisle* halálának 600. évforduló-ján. A párisi postamúzeum részére kiadta Franciaország (1940) *Fragonard* „La lettre“ című gyönyörű képét mélynyomással. Az U. S. A. kiadta *Whistler* „Édesanyám“ című bájos fest-ményének bélyegképét „az anyák tiszteletére“ (1934) (26. kép). *Franz Hals* nevető gyermeke (Hollandia 1937), *Dürer* több képe és önarcképe (26. kép) (Németország 1926), *Rubens* önarcképe és több képe (23–26. kép) (Belgium 1939), *Goya* ön-arcképe (26. kép) és Maya-képe (Spanyolország 1930), *Veit Stoss* Mária halálát és mennybemenetelét ábrázoló krakói oltárre-liefje (Lengyelország 1933), *Matejko* Bécs felszabadításának képe (Lengyelország 1933), *Mányoky Rákóczi-képe* (50. kép) (Magyarország 1935), *Szelepcheny Pázmány*-portréja és *Temple* képe a Pázmány-egyetem alapító levelének aláírásáról (26. kép) (Magyarország 1938), *Liezen—Mayer: Szent Erzsébet* képe (26. kép, Magyarország 1932), *Huszár Adolf* pesti Petőfi szobra, mely az említett Petőfi sorozatban szerepel, szolgáljon erre például. Németország 1924-ben a segélybélyeg sorozatban kiadta *Szent Erzsébet* életének képsorozatát a Wartburg vár *Schwind*-képei nyomán. Az írók, költők művei is megjelennek a bélyegképen, éppen *Petőfi* sorozatában a János vitéz, Franciaország 1905. évi sorozatában Don Quijote, Ausztria 1926. évi jótékonyági bé-lyegein a Niebelung-monda jelenetei.

A bélyeggyűjtés egész külön szép irányává fejlődött a művészi portrékat gyűjtő és szakszerint csoportosító irány, to-vábbá a művészi festmények, metszetek hiteles reprodukciói-nak és az ezekről készült bélyegeknél összehasonlító tanulmá-nyozása.

Ugyanez vonatkozik a technikai találmányokra, gé-pekre, vasutakra, hajókra, repülőgépekre vonatkozólag is. A hajó már az első bélyegeknél között (Trinidad 1841) is szerepel és végigkísérhető története a számos amerikai és spanyol bé-lyegen szereplő *Colombus* vitorlásaitól és a svéd XVI. század-beli *Kalmár Nyckel*-től (Svédország 1938) a jelenkor hatalmas

26. kép. Művészek alkotásai a bélyegképen.

Rubens önarcképe (Belgium 1930, M 285), James Abbott Mc Neill Whistler amerikai művész „Anyám” című festménye a párizsi Luxembourg palotában (U. S. A. 1934, M 374), Dürer A. „Mária a gyermekkel” c. képe a bécsi múzeumban (Ausztria 1936, M 627). Fragonard „A levél” című képe (Piel metszete, Franciaország 1939, M 449), Dürer „Velencei nő” c. képe (Németország 1939, M 700), Goya önarcképe (Spanyolország 1930, M. 455), Temple Rudolf képe: „Pázmány Péter aláírja az egyetem alapításának oklevelét” (Magyarország 1935. M. 523), Liezen Mayer Sándor festménye : „Magyarországi Szent Erzsébet” (Magyarország 1932 M 482).

hadihajóig, amelyek bélyegképeivel a művelt nyugat államai ijesztgetik egymást. A vasut története is szerepel több helyen, különösen feltalálásának századik évfordulója idején. (Spanyol 1930, német, orosz 1935, osztrák és francia 1932). A hajós és a vasutas bélyegeknél is van külön műszaki gyűjtőgárdája. A legnagyobb jelentőségűek az ezirányú bélyegsorozatokban a repülőgépeket ábrázoló százakramenő szebbnél-szebb bélyegkiadások. Ilyenek minden országban megjelentek, amelyek csak köze van a repülőjáratokhoz. Az ábrázolások sokoldalúak; mitológiai vonatkozásuk, stílizált madarak, sasok, galambok, repülő emberek, a léggömb, a Zeppelin, az egy és kétfedelű legkülönbözőbb repülőgéptípusok óriási változatossággal jelentek meg. Mivel rendes levélbélyeggel jó ideig nem volt lehetséges repülőpostán küldeményt feladni, nagy volt a repülőbélyeg szükséglete. Néhány képen bemutatjuk (27. kép) a repülőbélyegek gyakoribb típusait. Meg kell jegyeznünk, hogy a repülőbélyegek rajzát és kivitelét illetőleg Magyarország bélyegei (1927, 1933, 1936) világviszonylatban is kitűnőek. A Horthy-repülőalap bélyegei (1940) ritka szép alkotások (28. kép).

Nagy történelmi eseményekhez és szereplőikhez csatlakoznak az egyháztörténeti események és személyiségek. (Vallásos bélyegek). Ezek is mély nyomot hagytak a bélyegképeken. Már megemlékeztünk a magyar és külföldi bélyegkiadványok szent királyairól. A magyar bélyegek közül ezekhez csatlakozik az 1932-ben kiadott, szépségével feltűnést keltő *Szent Erzsébet* emléksor, halála 700. évfordulóján, négy értékkel, továbbá a XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kon-

27. kép. A repülőbélyegek néhány példája.

Csehszlovákia (1938 M 15), U. S. A. *Lindbergh* Óceán-repülésének emlékére (1927 M 10–313), Románia (1931 illeték a repülőalap javára), Görögország *Daedalus és Ikarus* (1935 M 60), Szejc (1924, M 9–185), Franciaország *Bleriot* csatornarepülésének 25. évfordulója (1934 M 7–294), Ausztria (1935 M 598), Délszlávia (1937 M 7), Németország a „Lufthansa” 10 éves emlékbélyege (1936 M 603), Sziám (1925 M1), Oroszország *Seljuskin*-emléksorozatból (1935 M 47), Magyarország 16. f. a „Justice for Hungary” a Duna fölött (1933 M 27–503), 20 f. „Giustizia per l’*Hungheria* (1933, M 28–504) 5 P. (az 1936. évi utolsó repülő-sorozat M 44–537).

27. kép.

gresszus (1938 május 25—29) emlékezetére kiadott sorozat, hét értékkel. A hét bélyeg a magyar szentek (*Szent István, Szent Imre, Szent László, Szent Erzsébet, Szent Mór, Szent Margit*) képeit *Márton Lajos* stilizáló modorával közvetíti és egyik bélyegén a kelyhet a szent ostyával ábrázolja. A 7 bélyeg díszes blokkban jelent meg, de a 16 és 20 f. értékű külön forgalomban is volt. A már említett *Szent István* emlékblokkján is és *Szent István* emléksorozatán kívül a magyar bélyegsorozatoknak mindig díszei voltak a *Madonnás* bélyegek (29. kép), melyeken a boldogságos Szűz a Szent Koronával van ábrázolva. Az első az 1921. évben jelent meg és helyettesítette a magasabb értékeken a királyfejes bélyegeket, mert az elvesztett királyt a *Szent István* koronáját viselő „*Patrona Hungariae*”-ban, az ég királynőjében találták meg. Ez a *Helbing Ferenc* féle bélyegkép, amely a magyar vallásos kultúra hirdetője lett szerte a világon, új, még szebb alakot öltött az 1926. évi pengős bélyegek finom rajzában. Ismét változott a bélyegkép az 1932. kiadás 1—10 P értékein. E két utóbbit is *Helbing* tanár tervezte. A „*Patrona Hungariae*” a *Szent István* sorozat 40 filléres értékén és a jelenlegi (1939) forgalmi sorozat 25 filléres értékén jelenik meg *Légrády Sándor* rajzával. Ez utóbbi sorozat egyháztörténeti szempontból még azért is érdekes, mert öt hazai templom (koronázó [Mátyás] főtemplom, kassai székesegyház, esztergomi bazilika, debreceni nagytemplom, Deák-téri evang. templom) képét hozza egy-egy bélyegen. Az egyháztörténelemhez tartozik a protestáns-emléksor megjelenése 1939-ben, mely ismét *Légrády Sándor* művészi rajzaival és tónusozásával 5 értékkel jelent meg. *Szenczi Molnár Albert, Károli Gáspár, Lórántfy Zsuzsánna* és *Bethlen Gábor* képét tette ismertté.

A vallásos tárgyú bélyegek a világháború után igen elterjedtek és a bélyegképek változatosságához a legnemesebb, legmagasztosabb tárgyakat szolgáltatották. Külön tanulmánnyá vált a vallásos bélyegek gyűjtése és összehasonlító vizsgálata, melyről *dr. Madarász István* érdekes tanulmányt írt (A Bélyeggyűjtő XVII. 1938. 3—4. sz.) úgy, hogy erre a közleményre hivatkozhatom. E közlemény 11 főcsoportba foglalja a vallásos bélyegeket, s mindegyik főcsoportból egy-egy szép példát ír le.

28. kép. A „Horthy Miklós Nemzeti Repülő Alap” bélyegei.

Az 1940-ik év januárius hó 1-én jelent meg e sorozat 400.000 példányban. *Légrády Sándor* nagyszerű alkotása. A 6 filléres (zöld) a sárkány eregetéssel kísérletező cserkész gyermeket, a 10 filléres (barna) a repülő szárnyas ifjút, a 20 filléres (piros) a magyar légi flottát vezető repülő őrangyal ábrázolja. (A Bélyeggyűjtő XIX. évf. 1. számából.)

29. kép. Madonna a bélyegképen.

Legfelül középen a Liechtensteini nagyhercegség 1920. évi emléksorozatának 80 filléres értéke (M. 44), mellette Bajorország 1920. évi sorozatának 2 1/2 M. értéke (M 190), alatta Saartartomány 1925. évi 10 Fr. értéke (M. 103). A többi magyar „*Patrona Hungariae*“ (M 372, 417, 484, 560, 562 és 606).

Krisztus urunk képét az olasz „de propaganda fide“ sorozata hozza, több szent képmásával. A mi Madonnás bélyegünkön kívül ismertebb az egyik bajor sorozat (Patrona Bavariae 1920), a német Saar-sorozat (1925) és a belga Orval-sorozat (1933), a Lichtenstein-sorozat (1920) Madonnás bélyegképpel. A szentek közül az említett szent királyokon kívül *Páduai Szent Antal* (portugál 1895, olasz 1931), *Assisi Szent Ferenc* (olasz 1926), *Szent Cyrill és Method* (Csehszlovák 1936, Bulgária 1937), *Szent Vencel* (Csehszlovák 1929), az orleansi szűz (Franciaország 1928) tiszteletére kiadott sorozatok a leghíresebbek. *Madarász* szerint *Szent György* tiszteletére hat állam adott ki 16 bélyeget. A Vatikán állam 1936. évi kiadványán *Szent Bosco* és Szalézi *Szent Ferenc* kapott 2—2 bélyeget. A Vatikán állam bélyegein *XI. Pius* (1929, 1933) és *XII. Pius* (1939) képe jelent meg eddig a pápák közül. Vallásos eseményt, egyházi személyeket, templomokat ábrázoló bélyegek igen elterjedtek. Az utóbbiak közül ismert a Vatikánváros 1939. évi bélyegein a *Szent Péter* bazilika, több osztrák bélyegen (pl. 1929. 2 Schill.) a Stefansdom, két francia bélyegen (1930 és 1938) a reimsi székesegyház, német bélyegen a kölni (1923), speieri (1924) dóm, a belga bélyegeken (1928) a monsi, tournaii, mechelni, genti. brüsszeli és louvaini székesegyház, az orval-apátság (1933, 1939) stb. Ezek a bélyegek már nemcsak egyházi, hanem művészettörténelmi dokumentumok is.

Az egyházi épületekhez csatlakoznak a világi építészeti alkotások ábrázolásai, amelyek történelmi, művészettörténelmi és reklám-jelentőségűek. A magyar bélyeg közül ismerjük a budapesti országház (4. kép.), királyi vár, a vajdahunyadi vár, a debreceni kollégium és az egyetem képét. Hasonlóképpen minden állam bélyegein az országházak, városházak, színházak, kiállítási és egyéb középületek, hidak, régi műemlékek szerepelnek. Régi dicsőségek hirdetője, mint ez olasz Porta del popolo (1926.), az arc de Triomphe Párizsban (1931.), a Brandenburger Tor Berlinben (1930.). A görög bélyegeken az Akropolisz és a Thézeusz-templom (1927), az egyiptomiakon a gulák nevezetesei. E guláktól (1867) az *Eiffel*-toronyig (1939) az afrikai néger (Belga Kongó 1931) kunyhóktól a kínai pagodáig és

az amerikai felhőkarcolók képéig (U. S. A. 1933) gazdag gyűjtemény állítható össze a bélyegek felhasználásával. Felsorolásuk lehetetlen.

Az épületek gyakran csak tájképi elemként szerepelnek és ezeken a bélyegen már teljesen előtérbe lép a propagatív szempont. E bélyegek legnagyobb része természetű festmények, metszetek, rajzok vagy fényképek utánzatai. E téren úttörők voltak az 1906-ban kiadott bosznia-hercegovinai bélyegek (*Moser Kálmán* tervei és *Schirnböck F.* metszetei). Ausztria (1929, 1935) vezetett a tájképekben, és Belgium (1929), Németország (1938), Saartartomány (1921), Oroszország (1938), Franciaország (1929, 1933), Liechtenstein (1928), Luxemburg (1928), Monako (1933, 1937), Lengyelország (1935), Szejc (1928), Csehszlovákia (1928—1932), Szlovákia (1940) stb. szebbnél szebb tájképes és városképes bélyegeket hoztak forgalomba. Nem szabad az amerikai államok és az európai államok gyarmatainak tájképes bélyegeiről sem megfeledkeznünk, úgy, hogy ha valaki ilyirányú gyűjteményt állít össze, albumában az Alpoktól a Tátrán át az Ázsiai havasokig és a Csimborasszóig, a Fokföldtől Izlandig, Tűzföldtől Thuleig, Szahara sivatagától a kínai falig gyönyörködhetik a miniatűr tájképekben, város vagy várképekben, sivatagban vagy havasokban.

Nem feledkeztek el azonban az egyes államok afelől sem, hogy a távoli földeken élő gyűjtő tájékozódjék a bélyeget kiadó ország földrajzi helyzetéről. Igen sok állam közli térképét (*30. kép.*), mert bizony hirtelen nem tudná megmondani pontosan az európai gyűjtő valamely közép vagy délamerikai állam helyét és viszont. Az amerikai államok egész sora adott ki térképes bélyegeket, mint Argentina, Bolívia, Brazília, Costa Rica, Dominica, Ecuador, Nicaragua, Mexico, Panama, Paraguay, Salvador, Venezuela. Canada 1898-ban a penny-portó bevezetésének hatvanéves emlékére kiadott egy szép világtérképet, amelyen a brit világbirodalom birtokai vannak pirosra színezve. Az Egyesült Államok részlettérképet is adott ki. Távol Keletről Ausztrália, Japán és Új Zeeland térképes bélyegei közismertek.

Európában is adott ki néhány ország térképes bélyeget, mint Írország (1922), Törökország (1928), a megnagyobbodott

30. kép. Térképek a bélyegen.

Fenn, középen a híres Dominicana-köztársasági térkép Haiti felé téves határral (1900, M 84), alatta Bolivia zavaros térképe (1928 M 174), balra Görögország megnövekedését hirdető bélyeg (1930 M 381), jobbra az U. S. A. bélyege a II. Byrd-expedíció sarkkutató útjairól (1933 M 371). Két világtérképen Franciaország (1940 M 459) és Nagybritannia (Canada 1898 M 71) dicsekszik gyarmatainak eloszlásával, Oroszország pedig hatalmas területével (1927 M 332). A kis Írország (Eire) is ad térképet (1922 M 52), nemkülönb Törökország (1932 M 43).

Görögország (1930), Románia (1930), Jugoszlávia (1939) stb. Az orosz szovjet 1927-ben adott ki egy Eurázia-térképet, melyen szovjetterület van pirossal feltüntetve. Franciaország 1940-ben kiadott világtérképe (La France d'outremer) a tengerentúli francia birtokokat és a bélyeg két oldalán a növényi terményeket ábrázolja (30. kép.)

A repülőbélyegeken különösen gyakori a térképábrázolás (U. S. A. Byrd exped. 1933, Australia 1831, Orosz 1931) az egész földgömbbel vagy annak részletével.

Ezek a térképek nemcsak földrajzi tájékoztatók, hanem történelmi dokumentumok is az illető államok akkori határai vagy a repülő útvonalak futása szempontjából.

A tájkép és térkép még nem elég a terület, az ország vagy gyarmat megismeréséhez. A közelebbi ismeretet az élők világának ábrázolása szolgáltatja. A növény és állatország, valamint a n é p is a bélyegképre kerül a korszerű bélyegeken. Eltekintve a tisztán díszítő rajzmotivumként felhasznált növényektől (akantusz, tölgylevél, koszorúk, virágdíszek, stilizált virágok), vagy jelképes jelentőségű virágoktól (liliom, babér), cimermotivumoktól, a növény önmagáért is gyakran szerepel a bélyegkép tárgyaként (31. kép.). Főképen a trópusi országok kezdték ezeket alkalmazni. Gyakran valamely állattal együtt szerepel a jellemző növény, mint Nyassa bélyegein a zsiráf a pálmával, vagy pedig önmagában, egyedülállóan, mint a North Borneoi (1897) 3 centesen a szágópálma, a (1901) 2 centesen a Ravenala, Szibéria (1923) 50 centesén az ananász. Cuba (1933) 3 centesén 2 mangó fa van, Argentina (1936) 20 pesósán gypotcserje, Olaszország 1932. évi „Tripolitánia“ bélyegein a kacsuktermelő kutyatej *Euphorbia abyssinica* és a híres gyümölcsös fügekaktusz (*Opuntia ficus indica*), „Erithraea“ 1933. évi kiadásában a baobabfa (*Adansonia digitata*), a libanoni köztársaság bélyegén (1925) az óriási cédrusfa. A tömegesen termesztett növények egész ültetvénye rákerül bélyegre, mint a Mocambique-társaság 198. sorozatában a kukorica, a dohány vagy a kacsukfa. Chinában (1913) a rizs, Argentínában (1936) a cukornád. Cubában (1928) a dohány, vagy a kacsukfa. A nagyobb termesztett növényeknek csak egy-egy ága szerepel

31. kép. Növények a bélyegképen.

Felül trópusi növénytenyészetek, kukorica és dohány (Mozambique társ. M 116 és 142), szágó pálma (North Borneo M 71), középen rózsacsokor Ausztria névnap-i üdvözlő-bélyegén (M 659, az utolsó osztrák bélyeg), mellette Bulgária 1938. évi gazdasági sorozatából a napraforgó (M 337) és a rózsa (M 352) bélyege. Alul Nagy Libanon cédrusa (M 53, a németországi 1938. évi télisegély sorozat 25. Pf. rtéke tiroli-tájjak (Hall) és a *Gentiana acaulis* képével (M 682), a Cseh-morva protektorátus 1939. évi sorozata 5 filléres bélyegének hársfaága (M 20).

a bélyegképen, mint Liberia (1920), Brazília és Haiti (1928) bélyegén a kávécsérjéé, Costa Rica (1937) 1 centjén a gyönyörű *Cattleya Skinnesi* orchideáé, 3 centesén a kakaófa ága gyümölcscsel, Törökország (1938) 5 kurus bélyegén az olajfa ága olajbogyókkal, az említett olasz Tripolitana (1932.) 10 centes bélyegén a dinnyefa (*Carica Papaya*) termésfürtje, Egyiptom 1927. évi kiadásán a gyapotcsérje termései ága, 1938. évi bélyegein a *Hydnocarpus anthelmintica* viritó ága. E növény ugyan nem egyiptomi, hanem délázsiai, de Kairóban lévén 1938 márciusában a lepra-kongresszus és e növény magvaiból lepra elleni gyógyszer készül, kiadták a bélyeget. Az angol, olasz és francia gyarmati bélyegek bővelkednek növényes képekkel. Angol Guyana 1934. évi szép sorozatában a *Victoria regia* is meg van örökítve. Némelyik bélyegen csak a gyarmati gyümölcsök szerepelnek, mint Uruguay 1901. évi 7 centesén *Ananász*-csendélet, Ecuador (1930) 5 C.-en a kakaófa gyümölcse. szép Argentina gyümölcs-csendélete (1936 3 pesos) és szőlőfürtje (10 peso). Az európai államok közül Németország adott ki szép virágos osztrák tájképsorozatot (1938. nov. 18. jótékony-sági). A 9 bélyegen a szártalan bábakalács, a havasi kökörtin, a cifra kankalin, a havasi gyopár, a ciklámen, vadrózsa, havasi rózsza (*Rhododendron*), a szártalan tárnics, tavaszi sáfrány szerepel egy-egy szép tájkép előterében. A bélyegek elég nagyok, 25×30 mm. méretű képnagysággal. A gazdasági növények közül, eltekintve a stilizált rajzuakat, Magyarország „aratós” bélyegeit (1916—1926) sorolhatjuk ide buzatáblájával. Határozottan gazdasági jellegű Bulgária 1938. évi sorozata, amelyen a buza, napraforgó, szőlő, rózsza, szamóca, dohány szerepel, az állatok közül pedig a tyúk. Ezek 10 bélyegképen jelentek meg, mindegyik kétféle színárnyalattal. Ez a sorozat jó példája az ügyes és hatásos gazdasági propagandának. A magyar gabonáknak, szőlőnek, bornak, paprikának, gyümölcsfajoknak, gyógynövényeknek, konyhanövényeknek nem ártana ilyen ingyen világpropaganda. Franciaország még a pezsgőnek is adott ki bájos hírverő bélyeget 1938-ban.

Némely bélyegen a növénykép ideális célt szolgál, nem gazdaságit. Már említettük, hogy Nagybritannia jelenlegi bélye-

gein a négy országot négy növény jelzi, a *rózsa* Angliát, a *bo-gáncs* Skóciát, a *lóhere* Irországot, a *nárcisz* Waleszt. A Cseh-Morva protektorátus első bélyegén a bélyegképet a szlávok szent fájának, a hársfának természetes ága tölti ki. Ausztria utolsó bélyegén, melyet 1937. december 12-én adott ki, 2 értékkel, rózsacsokor szerepel szép vázában (*Dachauer* prof. rajza). A bélyeg jobb és bal szélén a 12 hónapnak megfelelően az állatöv 12 jegye szerepel. E bélyeg rendeltetése volt a születésnapüdvözlő tartalmazó levelezőlap, vagy levél bérmentesítése. Ezzel a rózsacsokorral búcsúzott el az osztrák posta, mint ilyen a világtól.

A növény és állat együttese a békegalamb, vagyis a bélyegképen az olajágot vivő galamb, mint a béke jelvénye. A jelenlegi *XII. Pius* pápa címerében szerepel és a Vatikán-állam 1940. évi 5 centes értékén van megörökítve. Már *XI. Pius* pápa alatt, az 1936. június 22-én tartott katolikus sajtókongresszus idején kiadott 5 és 50 centes bélyegen is szerepelnek a fehér galambok. A megkonduló harang hangjait megtestesítve repülnek szét. *Corrado Merrana* professzor rajza a legszébb bélyegképek közé emeli ezt a jelenetet. A világháború végén (1919) Japán adott ki bájos béke-sorozatot, melynek két értékén nyugvó galamb áll, két értéken pedig lábaival olajágot vivő galamb repül. Svájc 1032-ben, a leszerelési konferencia alkalmával, Hollandia 1933-ban, Franciaország 1934-ben, Cuba 1936-ban adott ki olajágas, békegalambos bélyeget. Igen szép békegalambos bélyeg az 1939-ben megjelent magyar Pax-Ting sorozat 20 filléres értéke. (39. kép.)

A póstagalamb szerepe a bélyegképen egyidejű a bélyeggel. Basel 1845-ben kiadott első bélyege, (*Berry* tervezte) bájos fehér repülő galambot ábrázol. Ez a háromszínű (fekete, kék, karmin) 2 1/2 Rappen értékű, domború nyomásos bélyeg a nagy ritkaságok közé tartozik. Mai értéke 1.000 P. körül van. Basel példáját a póstagalamb ábrázolásával sok állam követte. Németország 1922—1924-ben stilizált repülő galambot ábrázolt repülőbélyegén, Csehszlovákia levelet vivő stilizált galambot rajzolt (*Benda* prof.) forgalmi bélyegeinek kis értékein (1920—1925.) Bulgária 1931. évi szép repülőbélyegén postagalamb száll el a levéllel.

Egyébként az állatokról is azt mondhatjuk, hogy az állat, mint a bélyeg tárgya, stilizált alakjában legelterjedtebb. Mint a címerek elemét (oroszlán, sas, medve, ló, képzeletbeli állatok stb.), már megismertük őket. A világ egyik legértéke-

32. kép. A bölényfejes első moldvai bélyegek.

E kézi bélyegzővel készített bélyegeket 1858. július 13-án bocsájtotta ki a moldovai posta (u. n. ökörfejes bélyegek). Négy hónapig voltak forgalomban. A 27 paralés rózsaszín, az 54, 81 és 108 paralés kékszínű. Ma a legértékesebb, ezreket érő ritkaságok (Krauss L. nyomán. A Bélyeggyűjtő XVII. 1938. 9. szám).

sebb bélyege, a moldvai „ökörféjes“ (helyesen bölényfejes) kézi-nyomású bélyeg a legnagyobb ritkaságok közé tartozik (32. kép) 1858 óta használták. Történetüket megírta Krausz L. (A Bélyeggyűjtő 1938. 9. sz.). Az állatok egyébként egyszerű díszítő vagy jelképes elemként is szerepelnek, mint a turul a magyar bélyegeken, madarak, sárkányok, szárnyas lovak, fecskék (33. kép) a repülőkön, mitológiai vagy mesealakok, mint a repülő sárkány János vitézzel, a Petőfisor (1922) egyik értékén, vagy a német *Wagner* sorozat (1933) Siegrid bélyegén, a szarvas az 1920. évi utolsó württembergi „búcsúbélyegen“ és az 1933. évi

33. kép. Fecskék a bélyegképen.

A liechtensteini hercegség 1939. április 3-án kiadott légipóstai sorozatának bájos rajzú 10 rappenes értéke. A sorozat többi értéke is repülő madárfajokat ábrázol. (A Bélyeggyűjtő XVIII. 1939. 5. szám.)

magyar cserkész-bélyegen, a rút kis kacsa és a hattyú *Andersen* emlékbélyegén (Dánia 1935 5 öre). Ide sorolhatjuk az állatember kimérákat is, a halszerű alsó testtel elképzelt nimfákat (pl. Andersensor 10 öre), kentaurokat, sphinxeket. A gisehi sphinx az egyiptomi bélyegek díszjele 1867-től. Első rajzát a sziléziai *Hoff F.* tervezte (elülső nézetben) a Cheopsgúlával együtt. A későbbi kiadásokban oldalra került a sphinx, 1914-ben pedig alsó részének kiásása után, külön bélyeget kapott. Történelmi állat a *Romulust* és *Remust* szoptató nőstényfarkas is Róma címerében, amely 1929-ben kapott bélyeget (Olaszország 1929: 2:55 és 5 lírás).

Ezektől az állatábrázolásoktól eltekintve, tulajdonképeni állattani jelentőségű bélyegek vagy csak azt akarják egy-

szerűen feltüntetni, hogy mily állatok élnek az illető területen, vagy pedig egyuttal gazdasági reklámot is jelentenek (34. kép.). Bármilyen legyen is a célja az állatos bélyegképnek, ez már régen felkeltette a gyűjtők rokonszenvét. Sok képes közlemény is jelent meg az állatos bélyegekről, mint a *The Illustrated London News* 1930. július 12. számában, vagy a *Kincses Kalendarium* 1914. évi kötetének 253-255. oldalán. Több komoly zoológus foglalkozik az állatos bélyegek összegyűjtésével, mert ez is felhasználható az állatok földrajzi elterjedésének szemléltetésére. Kiállításokon is gyakran látunk ily tárgyú tanulságos gyűjteményeket. Híres volt a British Muzeum kiállítása állatos bélyegekkel 1930-ban (Budapesti Hírlap 1930 július 20.)

A legrégebb állatképes bélyeg az 1854/57 kiadása (*Perkins, Bacon et Co.* London) Nyugatausztráliai feketehattyus bélyeg, amely öt értékben jelent meg. Mindegyik nagyértékű, a „6 Pence aranybronz“ vágott szélű 1000 pengőn felüli értékű. A fekete hattyu, mint címer és bélyegkép megmaradt Nyugatausztrália bélyegén 1912-ig, azután az Ausztráliai államszövetség is átvette 1929. évi jubilaris bélyegén. E szövetség bélyegén Ausztrália térképével együtt szerepel az óriási kenguru (1913, 1916), a kokabura madár (*Dacelo gigas*, 1914, 1928, 1932, 1937), a lantmadár (*Menura superba* 1932, 1937), az Eucalyptus-fákon élő Koala erszéyes medve (*Phascolarctus cinereus*), a gazdasági állatok közül a merinói juh (1934). E bélyeg *Macarthur John* emlékére jelent meg, aki e kiváló gazdasági jelentőségű állat tenyésztését Ausztráliába bevezette. New Sud Wales bélyegein is szerepelt a kenguru és a lantmadár, de még az emu is kapott bélyeget (1888/89). Ujjéland ezekhez csatolta a kardorruhalat (*Xiphias gladius*), a kivit (*Apterix mantelli*), a kea papagályt (*Nes-*

34. kép. Állatok a bélyegképen.

Legfelül a nagy landu (Comp. *Mocambique* M 191), alatta középen az újfoundlandi kutya portréja (*Newfoundland* M 35), kétoldalt a merinói juh a világ két végéről: *Ausztrália Macarthur John* kapitány, a merinói juh meghonosítójának százéves (1934) emlékbélyege (M 120) és *Argentina* (M 411). A 3. sorban a kondor (*Écuador* repülő hivatalos M 14), a láma (*Peru* M 13), az indiai elefánt (*North Borneo* M 131), a 4. sorban a hangyász (*Francia Guyana* M 49), a bölény (*U. S. A.* M 276), a tigris (*Malay* M 46), legalul az afrikai elefánt (*Olasz Eritrea* M 236).

34. kép.

tor notabilis) és a huia-varjut (*Heterolocha acutirostris*). Tasmania a hires kacsacsőrű emlőst (*Ornithorhynchus anatinus*), Uj Guinea a paradicsommadarat.

Ázsiából North Borneo angol védett területét emeljük ki példaképen, mint amely előljár az állatbélyegek kiadása területén (1909—31.) A hüllők közül a bordás krokodilus (*Crocodylus porosus*), a madarak közül egy kakadu faj, a lantfarku papagály (*Prioniturus cyaniceps*), az árguszpáva (*Argusianus argus*), a kazuár (*Casuarius casuarius*), a homrai (*Dichoceros bicornis*) kapott bélyeget. Az emlősök is derekasan vannak képviselve a csikos indiai sertés (*Sus cristatus*), az indiai elefánt (*Elephas maximus indicus*), az indiai tapir (*Tapirus indicus*), a szumatrai orrszarvu (*Dicerorhinus sumatrensis*), a maláji medve (*Ursus malayanus*) és a Gaurtulok (*Bos frontalis gaurus*), a ködfoltos párduc (*Neofelis nebulosa*), az orang-utan (*Pongo pongo pygmaeus*).

Japánról feljegyezzük, hogy 1875-ben nagyon kedves és stilusos madársorozatot adott ki, egy japáni lud, billegető és sólyom faj rajzaival. Középázsiaiból Tuva, északmongóliai népköztársaság bőséges anyagot ad az állatos bélyegek gyűjtőinek. A mongol ponnyn kívül a gyapjas jak, a kétpupu teve, a rénszarvas, a borz (kirajzolva a *Brehm*-ből, II. magyar kiadás V. kötet 1. tábla), a coboly (Brehm I. magyar kiadás 631. old. másolata), a róka, vidra, hiuz, jávorszarvas, két róka és medvefaj díszítik a háromszögű vagy rombus alakú élénkszínű, nagyalakú, szép de inkább játék-bélyeget. Előázsiaiból Libanon köztársaság a selyemhernyótenyésztők 1930. évi kongresszusára emléksort adott ki, amelyen egy jókora selyemhernyó lakmározik a fehéreperfa leveléből.

Európa igen szegény anyagából megemlíjtük az „Amundsen északsarki expedíciója javára“ 1925-ben kiadott szép norvég jegesmedvés bélyeget és Oroszországban 1931-ben a *Zepelin* sarkirepülésére kiadott szintén jegesmedvés emlékbélyeget.

Oroszország az 1935. évi *Seheljuscin*-emléksorozatban is adott ki egy nagyon szép nagyalakú sarkvidéki tájképes bélyeget jegesmedvével (50 kop.), Ausztria 1925. évi Schilling kiadásban a 20—80 Gr, értékeken a szirtisas néz körül az Alpesi

tájon. Izland 1939-ben a tőkehalat és heringet, az 1930. repülön az izlandi vadászsóllymot közli.

Gyakran látjuk az egyypupu tevét az olasz gyarmati és egyéb északafrikai és abessziniai bélyegeken, épügy az antilopot, struccot, zsiráfot, oroszlánt, zebrát, nem is szólva az arabs-lóról. Libéria néger köztársaság talán legkorábban (1892) kezdte az afrikai állatok ismertetését bélyegein az afrikai elefánttal és vizilóval. Ezekhez csatlakozott később (1918, 1923, 1936) a halak közül a kuszógéb (*Periophthalmus Koelreuteri*), a hüllők közül a krokodil, az agama-gyík, a madarak közül a lármás réti sas (*Haliaetus vocifer*), a kócsagszerű *Cosmerodias albus*, a pizáng-evő bóbitás madár (*Turacus macrorhynchus*). Az emlősök közül a bongó-antilop (*Boocerus euryceros*), a kaffer bivaly (*Bos kaffer*), az afrikai cibetmacska (*Viverra civetta*), a párduc (*Felis pardus*) és a csimpánz. Ez utóbbi bélyegképe a Brehm állatok világában levő Mützel-féle rajz másolata (v. ö. a *Brehm Az állatok világa* II. kiadás I. kötet, 35. tábla), amely mint csego (*Pan satyrus*) van a szövegben leírva. A Portugál-Nyassából (1921) a zsiráfot, a kvaggát (*Equus quagga Crawshaii*), Délafrikából a fehérfarku gnut (*Connochaetes gnu*), Tanganyikából (1922) a zsiráfot említjük. Amerika állatvilága már gyengébben van képviselve a bélyegeken. Észak Amerikában New Foundland dominiumi szigetéről (1866) régen ismeretes a grönlandi fóka, a tőkehal, a lazac, a tarándszarvas és az ujfundlandi kutya fajta képe. A falklandi szigetéről (1932) a királypinguin (*Aptenodytes patachonica*), a bálna (*Balaena mysticetos*), a feketenyakú hattyu (*Cygnus melanocoryphus*), a fóka, a gazdasági állatok közül a Romney-juh bélyegei kedveltek. Délamerikából legismertebbek: Peru lámája (*Lama glama*), a francia Guyana nagy sörényes hangyásza (*Myrmecophaga jubata*), Guatamala kvézálmadara (*Pharomacrus mocinno*), Uruguay teruteru madara (*Belonopterus cayennensis*), Bolivia és Ecuador kondora (*Sarcorhamphus grypus*) a bélyegeken. Ecuador 1936-ban a Darwin utazása 100. évfordulójának emléksorozatában közölte a varacskosfejű gyík (gyümölcsevő laguán, *Conolophus subcristatus*) és egy óriás teknős képét (35. kép v. ö. *Dudich E. közleményét.*)

35. kép.

Felül a varacskosfejű gyík, alul egy óriási teknős a Galapagos szigetéről.
Ecuador 1936. évi emléksorozatából. (M 323–324).

A gyarmati bélyegkiadások, valamint az exotikus országok nem mulasztják el, hogy bélyegsorozataikban ne közöljenek a bensülött lakosság életéből jeleneteket, egy-egy embert foglalkozás közben, sőt portrékat is. Ezek néhány példáját a 36. képen közöljük. Érdekes néprajzi gyűjteményt lehet bé-

36. kép. Néprajzi bélyegképek.

Észak-Borneo: bennszülött harcos (1894 M 49); Mozambique-Társaság: néger falu (1923 M 145); Hawaii: Viktoria Kamamalu hercegnő (1871/75 M 19); Francia Guyana: nyilazó bennszülött (1929 M 109); Olasz Tripolisz: bennszülött nők (1939 M 202); Francia Mauritania: bennszülöttek (1938 M 95); Gabon, francia Középfrika: bennszülött harcos (1910 M 36); Portugál gyarmatkiállítás Portó-ban: néger nő (1934 M 583); Belga-Kongó: mangbeta asszony és férfi törzsfő (1931 M 137 és 139); Párizs: nemzetközi gyarmatkiállítás: fasi néger nő (1930 M 257); Észak-Amerikai Egyesült Államok: Nagy Medve szüri indián törzsfő (1922 M 372).

lyegekből is összeállítani, különösen az angol, belga, francia, olasz fennhatóság alatti területek s gyarmatok bélyegeiből. Ilyen pl. az angol Uj-Guinea 1932. évi Papua sorozata 16 néprajzi képpel, a francia Cote d' Ivoire 1936. évi és a francia Guinea 1938. évi sorozata, a Belga Kongó 1923. és 1927. sorozata.

Igen nagy érdeklődést váltottak ki az európai országok kiadványai, amelyek a nép életébe nyújtottak bepillantást (37. kép). Németország 1934-ben adott ki sorozatot a foglalkozási ágakat képviselő férfiak képével (kereskedő, kovács, kőműves, bányász, építész, földmives, kutató, művész, bíró), 1935-ben pedig népviseleti sort közölt szép kiállítással, 10 képpel. Ausztria is 1934-ben adta ki népviseleteit feltüntető sorozatát 18 képpel, Románia és Svájc évente 1933-tól, Szlovákia 1940-ben. Oroszország európai és ázsiai néptörzseiről adott ki 21 bélyegből álló sorozatot az 1933. évi néprajzi kongresszus alkalmával. Mexiko 1934-ben az indián életet rajzolta meg.

Már ezeken a bélyegképeken is, de méginkább a külön kiadványokon mindinkább előtérbe nyomulnak a gazdasági vonatkozások. Nemcsak a nagy államok gyarmatai és a nyersanyag-termelő országok használják fel a bélyeg propagandaerejét, hanem az ipar és a kereskedelem is. A gazdasági élet alapja, a mezőgazdaság képviselete már régebben helyet kapott a bélyegeken. A szántás, vetés, aratás elterjedt bélyegmotivumok. A szántás az 1898. évi északamerikai, az 1921. évi német bélyegek legmagasabb (20 Mk.) értékén szerepel futurista rajzzal (*Schaff München*), azután Dánia 1925-ös 10 örés repülőbélyegén, francia Indochina 1927-es, Italia 1932-es, Dominico 1937-es bélyegén szerepel a szántó. Argentina 1911. évi, de később is visszatérő hangulatos bélyege a szántást befejező munkást ábrázolja, amint végignéz felszántott földjén a lenyugvó nap felé. Már megismertük a francia bélyegek magvető nőjét, aki 1903 óta tölti be e szerepét a forgalmi bélyegeken és elsőnek hirdette, ha jelképesen is, a vetés magasztosságát. Bajorország egyik 1920. évi búcsúsorozatában szántó (5, 10, 15 Pf) és vető (50, 60, 75 Pf) paraszt képe van megörökítve. A Szovjet-Oroszországgal kötött béke emlékére 1921. májusában kiadott lengyel bélyegsor igen érdekes rajzú. A felszántott földön nyak-

37. kép. Népviselet a bélyegképeken.

Németország 1935. évi télisegély-sorozatából négy (M 588, 590, 591, 593), Svejc 1933. évi „pro juventute” sorozatából két (M 267, 268), Ausztria bélyegei közül öt (1934: M 568, 572, 573, 579 és 1935: M 613), Románia (1936: M 507), Oroszország (1938: M 571), Slovensko (1939: M 34) bélyegei közül egy-egy képet közlünk példának. Közéjük illik a „Magyar a magyarért” sorozat egyik 40 filléres értéke is (1939: M 507).

bakötött kendőből vet a földműves, mellette a földbe van dugva kardja. Felette szívárvány rajzolódik az égre (*Wisniewski Bronislav* tervezete). Litvánia 1921. és 1922. évben ábrázolja a vető férfit. Az arató nőt, vagy legalább is a sarlót tartó nőt Portugália 1912. évi kiadása hozta először. de a valódi arató munkát a magyar „aratós” bélyegsor mutatta be 1916. november től kezdve 10 évig. Az akkor még szokatlan bélyegmotivum, az arató pár a búzaföldön, *Tull Ödön* rajza volt. A kép előbb a nyiregyházi mezőgazdasági és ipari kiállítás reklámbélyegén szerepelt (v. ö. *Jászai E. J.* A magyar bélyegek katalógusa VI. 1927. 92. old.). A nehéz időket átélt arató bélyeg (6., 47. kép), általánosan tetszett mindenfelé, de később már unalmassá vált. *Jászai E. J.* könyvében (210. old.) érdekesen van leírva és rajzolva az arató pár pihentetése és búcsúztatása. A német munkássorozatban (1921, 1922—23) is van arató bélyegkép több értéken, az osztrák 1934. évi sorozatban pedig (45 Gr.) az aratás után hazatérő tiroli parasztpár szerepel. A bolgár 1924. évi sorozatban aratók, az 1938. évi szép sorozatának 10 st. értéke bélyegképén kévekötlők dolgoznak, a lengyel 1921. évi „alkotmány” bélyegsorozat 6 Mk. értékén a kévével hazatérő munkások haladnak. Canada 1930. évi sorozatának 20 centes értékén hernyótalpu traktor húzza az aratógépet, Irország a Royal Dublin Society 200 éves jubileumán 1931-ben kiadott 2 Pences bélyegén deli munkás halad vállára vetett kaszával.

Az ipar és a kereskedelem az egyes országok, városok nemzetközi vásárai alkalmával fejleszti ki propagandáját. Ilyenkor szoktak megjelenni vásári bélyegsorok, mint Svájcban az 1939. évi nemzeti kiállítás, Magyarországon az 1937. év májusában tartott nemzetközi vásár alkalmával. A kedvezőtlen bírálattal fogadott (A Bélyeggyűjtő XVI. 1937. III.) bélyegsornak mind a 6 értéke azonos rajzú volt (lebegő szalag, minden, a vásárral összefüggő képjelleg nélkül). A külföld inkább nemzetközi gyarmatkiállítások alkalmából ad ki új bélyegeket. Olaszország 1934. októberében adta ki a II. kongresszus alkalmából nagy gyarmati bélyegsorozatait. A kongresszusok és speciális kiállítások szintén alkalmat adnak külön emlékbélyegsorok és blokkok kiadására, amint már néhányszor ezekre hivatkoztunk is.

Legtöbb új bélyeg jelent meg a postaügyi kongresszusok és a filatelista kiállítások alkalmával. Magyarországon a II. országos bélyegkiállítás és a Levélbélyeggyűjtők első hazai Egyesületének (L. E. H. E.) ötvenéves fennállása alkalmával jelent meg a világszerte híressé vált Jubileum-blokk (1884—1934) *Liszt Ferenc* portréjával. A III. Országos Magyar Bélyegkiállítás 1938-ban az Eucharisztikus kongresszussal esett egybe. Ekkor is megjelent egy díszes blokk, középen a *Szent István*-sor 20 filléres, az ülő *Szent Istvánt* ábrázoló bélyeggel. A külföldi filatelista megmozdulások külön bélyegkiadványait nálunk *Mészáros Aladár* tartja nyilván és írja le közleményeiben.

Belgium 1925-ben a belga bélyeg 75 éves jubileumára adott ki kétféles mélynyomású bélyeget *I. Lipót* és *Albert* királyok képével 1849—1924. évszámmal, majd 1930-ban emlékbélyeget bocsátott ki az Antwerpeni filatelista kiállításra. 1931-ben a brüsszeli kiállítás bélyege jelent meg Lipót trónörökös képével. Szintén Belgium adta ki 1935-ben a középkori posta megszervezőjének *Taxis Francois* postamesternek mellképével kiállított emlékbélyeget, 1936-ban pedig a borgerhouti bélyegkiállítás emlékbélyegét. Németország 1930-ban a berlini filatelista kiállítás (Iposta), 1935-ben a königsbergi kiállítás (Ostropa) emlékbélyegeit adta ki. Az osztrák bélyegek közül az 1933. évi bécsi filatelista kiállítás „Wipa“ emlékbélyege és blokkja érte el a legszebb karriert. E bélyeget von *Schwinds Moritz* festménye után *Junk Rudolf* professzor tervezte, *Lorber Ferdinand* metszette. Remekművű bélyegképe postakocsit ábrázol, mélynyomással, ibolyakék színnel. Maga a bélyeg 2 féle papírossal jelent meg. A közönséges papírosú értéke az 1941. Michel katalógusban 150, a rosszpapírosú 250, a négyes blokké 1100 Michel-márka, kb. 500 pengő. Finnország 1938-ban megünnepelte a finn posta 300. évfordulóját emléksorozattal, Franciaország 1937-ben a párizsi nemzetközi filatelista kiállítás (Pexip) emlékblokkját adta ki az első francia Ceres-fejes bélyegek másával. Lengyelország 1934-ben a kattowitzi pánszláv filatelista kiállítás bélyegét, 1938-ban pedig a varsói kiállítás emlékblokkját adta ki. Ezen régi, 4 lovas, érdekes postakocsi korabeli kép után készült rajza látható. Románia 1932-ben a bukaresti filate-

liai kiállításkor *II. Károly* képét közölte emlékbélyegein. Svédország 1936-ban megünnepelte a svéd posta megalapításának 300 éves fordulóját 6 bélyeges sorozattal, amelyeken az alapító *Oxenstierna* gróf, postafutár, lovaspostás, postavitorlás, kerekespostagőzhajó és 3 lovaspostakocsi képe látható. Délszlávia 1937-ben a belgrádi első országos filatelista kiállításra szép négyestömböt adott ki, négy leány képével. Ezek az ószerbiai, boszniai, szlovénai és horvát népviseletet mutatják be. Ime ez a néhány európai példa már gazdag forrásra mutat rá. Amerika szintén nem marad ezek megett. Innen csak az Északamerikai Egyesült Államok 1936. évi newyorki tipex (Third international philat. exhibition) kiállítás négyes emléktömbjét említem meg. A tömbön a Connecticut állam kegyelettel őrzött őstölgyfája, San Diego kaliforniai öböl és látképe, Michigan állam címere, s végül a negyedik bélyegen *Houston Sam* tábornok és *Austin Stephen* arcása látható. Délamerikából legyen Argentina legújabb tömbje a példa, amelyet az 1940. március havi kiállítás a bélyeg századik évfordulójára adott ki. A tömbön Argentina eredeti 4 állama (Argentina, Buenos Aires, Cordoba és Corrientes) bélyegeinek első kiadásáról készült másolatai vannak.

A kongresszusok és kiállítások nagy nemzetközi mozgó erejénél még hatalmasabb a nemzetközi versengések, mérkőzések minden korlátot ledöntő ereje. A sportok sokféle alakban éledtek fel az utóbbi évtizedekben és minden ország atlétái készülődtek az 1896-ban felújított és azóta rendszeresen, négyévenként különböző országban tartott olimpiászra. Már-már úgy látszott, hogy a testi viadatok levezetik a nemzetek versengését és a véres öldöklés és pusztítás helyét az emberies formát öltő nemes küzdelmek veszik fel. Nem így történt. A 12. olimpiászt 1940-ben már nem rendezhette meg Finnország, mert az egyének küzdelmét ismét a népek harca, a II. világháború váltotta fel.

A sportok és az olimpiászok népszerűsége a bélyegek világában is visszhangot keltett (38. kép). Magyarország elsőnek adott ki oly bélyegsort, amely általános sportcélokat szolgált. A 9 értékből álló sorozat szép képei (*Helbing* tanár rajzai) a külföldi irodalom elismerését is kiérdemelték. A bélyeg-

38. kép. Spórt a bélyegen.

Felső sorban közepén az 1938. évi labdarugó világbajnoki küzdelem emlékbélyege (Francia, M 390), jobbra és balra a Los Angelesben tartott 1932. évi X. Olimpiász 2 értéke a futó (U. S. A. M 359) és Myron diskobolosa (M 360). A diskobolós szerepel még (1896-ban először) a görög I. olimpiai emlékbélyegsorozatban (M 99) és alatta a VII. olimpiai játék belga sorozatában (1920 M 160). Az alsó sorban a berlini 1936. évi olimpiai sorozat két értéke (M 613, 614). A többi egyéb sportbélyegek példája: Magyarország (1925 M 407, 410), Délszlávia (1938 M 377) és Olaszország 1934. évi labdarugó világbajnoki küzdelem sorozatának egy értéke (M 479).

soron a tornászok menete, a síkfutás, korcsolyázás, úszás, evezés, vívás, labdarugás, gátfutás és cserkészzet egy-egy jelenete van megörökítve. A bélyegeket 100 %-os felárral árusították a a sportcélok támogatására (1925).

Az egyes olimpiászok rendszerint egy-egy emléksorozat kiadásával jártak. E sorozatokat *Emánuel Géza* ismerteti „A sport és a bélyeg“ c. közleményében (Bélyeggyűjtők kis könyvében 3. füzet és a Filatelisták Évkönyve 1940. 53. old.). Az érdeklődők e közleményben pontos adatokat találnak. E helyen csak kiemeljük, hogy Görögország 1896-ban és 1906-ban adott ki izléses és klasszikus hatású olimpiász-emléksorozatot. Innen indult ki *Myron* diskobolos-ának felhasználása a bélyegképben, amely tárgyat gyakran ismételték. Ugyanez a bélyegkép az antwerpeni VII. olimpiai sorozaton (Belgium 1920), Costa Rica (1894) és az U. S. A. (1932) emléksorban is visszatér. Ezenkívül a VIII. olimpiászra Franciaország (1924), a IX-re Hollandia, Portugália, Uruguay (1924), a X-re az Egyesült Államok (1932), a XI-re Németország (1936) adott ki emléksorozatot. Egyéb, nem olimpiai, hanem az ú. n. körzeti versenyeket is megörökítették egyes emléksorok vagy egyes bélyegek. Így — *Emanuel* szerint — Cuba (1930), Bulgária (1931), Jugoszlávia (1932), Ausztria (1933), Olaszország (1933), Fülöp-szigetek (1934), Írország (1934), Olaszország (1934), Columbia és Salvador (1935), Oroszország (1935), Bulgária (1935), Ausztria (1936), Columbia, Franciaország, Dominica, Románia (1937), Finnország, Panama, Németország, Franciaország, Litvánia, Jugoszlávia, Belga Congo (1938), Ecuador, Lengyelország, Litvánia, Németország, Bulgária, Monaco (1939) stb. adott ki különböző célú és irányú torna- és sportversenyekre, játékokra emlékbélyegeket.

A világ jövő nemzedékét, a békés kulturális korszak reménységét képviselő ifjúságot széles e világon lelkesíti a cserkészzet intézménye. Ennek is van helyi (nemzeti) és van nemzetközi vonatkozása, vannak nagy megmozdulásai, amelyek a bélyegképek tükrében is megjelennek. Az első valóban cserkész tábort és kürtöst ábrázoló bélyeget *Magyarország* adta ki mint 1925. évi sportsorozatának 1.000 koronás értékét. Ezt megelőzőleg (Siam 1920) csak rendes bélyegek felülnyomása

jelentette a célt, gyűjtést a cserkész-alapra. 1933-ban Magyarországon, Gödöllőn volt a világjamboree, erre külön bélyegsorozatot adtunk ki, amely szintén az első világ-jamboree emléksorozat volt. A kitűnően tervezett és megrajzolt (*Rauscher Julia* rajza után tervezte *Légrády Sándor*) bélyegkép mind az 5 értékben azonos. A mondabeli fehérszarvast ábrázolta, háttérben a hármassal és kettős kereszttel. Ez a bélyeg 7 év alatt

39. kép. A „Cserkészleány Világtáborozás” emlékbélyegei.

Az 1939. évi július 25-től augusztus 7-ig tartott gödöllői cserkészleány világ-táborozás alkalmával a magyar posta 4 értékűből álló emlékbélyegsort adott ki. A bélyegrajzokat Légrády Sándor készítette, felírásuk Pax-Ting, a. m. béke-tábor. (A Bélyeggyűjtő XVIII. évf. 1939. 8. szám 166. old.)

értékének hatszorosára emelkedett. Az 1937. évi világjamboree Brüsszelben volt, mely alkalomra 3 értékű emléksorozat jelent meg. Az első leánycserkész világjamboree Magyarországon (Gödöllőn) volt 1939-ben. Erre is megjelent négyértékű emlékbélyegsor (Pax Ting) (39. kép.), kitűnő kivitelben (*Légrády Sán-*

dor). Egyes országok a jamboree-n kívül is adtak ki cserkész-bélyegeket, a cserkészlet pártolása céljából, egyes helyitáborozás vagy kiállítás alkalmával (Románia 1931, 1932, 1934, 1936, 1938), Litvánia (1938). A cserkészethez hasonló ifjúsági szervezetek, mint a cseh „szokol“ (1926, 1938), az orosz „pionir“ (1928), szerb „szokol“ (1933, 1934), német Hitler-ifjak (1932) táborozásaira is külön bélyegeket adtak ki.

Végezetül a legmagasztosabb társadalmi megmozdulások, a jótékonyági mozgalmak voltak azok, amelyek a bélyegkiadásokra igen jelentős hatást gyakoroltak. Ezek a mozgalmak lehetnek tisztán alkalmoszerűek, mint az elemi katasztró-

40. kép. A magyar árvízbélyeg.

1940 május 19.-én az árvízkárosultak részére kiadott 20+50 filléres bélyeg a magyar honvéd rajzával. Tervezte Légrády Sándor.
(A Bélyeggyűjtő XIX. évf. 6. sz. 120. old.)

fák nyomorának elhárítói, de lehetnek állandó szervezetűek, bizonyos célt szolgálók. Magyarország kétszer is adott ki az árvízkárosultak segélyezésére bélyeget. Először 1913-ban a turulos bélyegek nagyságának meghosszabbításával („Árvízkárosultaknak külön 2 fillér“), majd 1940-ben igen szép új bélyegképpel, melyen az izmos vitéz honvéd védi a családját az ár hullámai ellen (40. kép.). Ez a bélyeg izléses blok alakjában is megjelent „Az árvízkárosultakért“ felírással. Jótékonyági bélyeg volt az 1914. évi I. Hadisegélybélyeg az árvízbélyeg felülnyomásával [„Özvegyeknek és árváknak két (2) fillér“], az 1915. évi II. hadisegélybélyeg pedig a turulos sor bélyegképének fe-

lülnyomásával. A III. hadisegélybélyeg-kiadás 3 új rajzú értékkel jelent meg *Direky József* (10 f. huszár, 15 f. gyalogos) és *Haranghy Sándor* (40 f. sas a szírtén) rajzaival, mindegyik 2 f. felárral. A háború után 1920-ban jelent meg Jótékonyági bélyeg a hadifoglyok hazahozatalának elősegítésére. Végül 1923-ban jelent még meg jótékonyági bélyeg, 3 értékkel, 3 féle rajzzal. Az egyik (300 Kor.) ruhátlan, madárral játszó gyermeket (*Biczó András* rajza), a másik (500 Kor.) bölcsőringató anyát (*Kováts Erzsébet* rajza), a harmadik (1.000 Kor.) fiát tanító ősmagyar ijjászt ábrázol (*Helbing* tanár rajza). A bélyegek hátlapjára van nyomva: „A 100 százalékos felár közjótékonyági célokra fordítatik.“ A bélyegképekből látszik, hogy e kiadvány haszna elsősorban az anyák és gyermekek segélyezésére szolgált.

Az anyák és gyermekek segélyezésére ugyanis ezután a legtöbb ország adott ki állandó jellegű megismétlésekkel bélyeget (41. kép.). Elsősorban Svájc adott ki „Pro juventute“ sorozatokat 1913-tól évente. Ezek a sorozatok a legváltozatosabb bélyegképpel jelennek meg, portrék, címerrajzok, gyermekképek, népviseletek sorával. Svájc, Finnország, Belgium, Spanyolország, Franciaország stb. a Vörös-Kereszt Egyesület javára ad ki ismételt bélyegsorozatot, rendszerint arcképekkel, néha tájképpel (v. ö. *A vöröskereszt bélyegek keletkezése*. B. XVIII. 1939. 10. sz. 209. o.). Belgium a tuberkulózis elleni küzdelemre gyűjt adományt ismételt bélyegkiadásokkal. Németország jótékonyágának területe a szükség enyhítése, főképen a téli segítség, vagy kulturális cél. Franciaország többféle célra ad ki jótékonyági bélyeget, mint a hadiárvák (1917, 1919), a Nansen-alap (1936), szükségét szenvedő munkanélküli értelmiség (1935-től évente), munkanélküliek gyermekei (1935), a Louvre és más múzeumok javára (1935), „Pour sauver la race“ (1937) szoborépítésre (1938), spanyol menekültek javára (1938), egyetemi hallgatók segélyezésére (1938) stb.

Mindezek a bélyegképek kimeríthetetlen tengeréből származó példák bizonyítják, hogy elsősorban a bélyegkép az, amely a bélyegek változatosságát igen tág mederben kifejleszti és különösen a „blokkok“ révén, amelyek részletes ismertetésébe

41. kép. Anya és gyermeke a bélyegképen.

Felül középen *Dürer A.* képe „Mária a gyermekkel“ (Ausztria M 627), mellette két oldalt Ausztria 1937. évi téli segélybélyeg-sorozatának két értéke (M 642, 643). Középen a nápolyi II. nemzetközi gyarmati kiállítás (1924–1935) bélyege (*Rondini* prof. terve, Olasz Szomáliföld, M 253). A többi bélyeg: Magyarország (1924. évi jótékonyági M 382, *Helbing* tanár); Ausztria (1937 május 5, Anyák napja *Kraft*, M 638); Csehszlovákia (Anyák napja 1937 május 1., *Sucharda* „bölcsődal“ plasztikája után *Heinz* metszete, M 361); Belgium *Asztrid* királynő *Baudouin* herceggel, *Erzsébet* özvegy királynő fényképe nyomán készült heliogravűr emléksorozat egyike (M 447); Németország „Saar hazatér“ emléksorozatából (*Glintzer Emmy* tervezete M 568).

már nem mélyedhetünk el, túl is lépi a bélyegek teljesítőképességét. Maga a levélbélyeg épen bélyegképe révén gyönyörködteti elsősorban a gyűjtőt és teljesíti új hivatását, a művészi eszközökkel történő nemzeti propaganda biztosítását.

4. A VÁLTOZATOSSÁG EGYÉB ALKATI TÉNYEZŐI.

Mivel elsősorban a bélyegkép tárgya az, ami a gyűjtőt megragadja, a többi tényező már kevésbé fontos célunk szempontjából. Ezek már inkább a kutató vizsgálódásokat, tudományos elemzéseket érdeklik, mint a kedvtelő gyűjtést. A 16. oldalon felsorolt alkati tényezők közül kiemeljük, hogy a bélyeg színezése két célt szolgál; elsősorban az észrevevést biztosítja azáltal, hogy a fehér vagy halványszínű borítéktól eltérő, rendszeren feltűnő színt ad a bélyegnek, továbbá, hogy a bélyegek különböző értékeit egymástól megkülönbözteti. A legtöbb bélyeg egy-, vagy kétszínű, ritkán találunk többszínű bélyegget (pl. Perzsia). A katalógusok pontosan megadják az egyes bélyegek színét, sőt kiadnak színskálát tartalmazó füzetet, mert színt szóval nem, csak színnel lehet tökéletesen jellemezni. Régebben csak természetes, ásványi (föld és fém), vagy növényi festékeket használtak, csak újabban (a hetvenes évek óta) tértek át a kémiai előállítású kátrány (anilin) festékekre. A festékeket kötőanyagokkal keverik és finoman eldörzsölik. A helytelen eldörzsölés okoz színfolthibákat, a sok olajos kötőanyag olajos nyomtatást. A többszínű nyomások, az alapszín és az értékszám nyomtatása, a festékek és a nyomógép kezelése igen sok lehetőséget nyújt a változásokra, amelyekről Müller művében részletesen tájékozódhatik az érdeklődő. A színről még csak azt említjük meg, hogy a nemzetközi forgalomban gyakoribb értékek színét meghatározza a világpostaegyesület a külföldi forgalomban, mégpedig az egyszerű nyomtatvány zöld, levelezőlap piros, egyszerű levél kék. Emiatt kell a bélyegszínt változtatni a tarifa változásával. A bélyeg festékének színállónak kell lennie. Ilyen a legtöbb ásványi festék. Erzékenyebbek

a növényi és a kátrány festékek. Némelyik közülök vízben is oldható. A legtöbb bélyeg színezése olyképen készül, hogy a bélyeg leáztatásakor fényét veszti. Erről lehet felismerni a már egyszer felragasztott bélyeg újabb felhasználását. Még kellemtlenebb a benzinben oldódó festék, mert ezeket a bélyegeket nem lehet benzinben megvizsgálni, vízjelüket megállapítani. A katalógusok rendszerint jelzik a víz vagy benzin ily oldó hatását. Régi bélyegek színanyaga néha kémiai átalakuláson megy át és átcsap más színbe, a levegő nedvessége, a fűtőanyagokból származó gázok, oxidációs folyamatok, tűző napsugár gyakran megváltoztatják a bélyeg színét, vagy legalább is a színárnyalatát.

A bélyegek értékjelzésének jelentőségéről, mint a bélyeg fontos tartozékáról már fentebb megemlékeztünk. Ez kevés esetben maradhat el (pl. újságbélyegek), amikor csak a szín jelzi az értéket (Ausztria 1851). A változatosságnak kétségtelenül fontos tényezője az értékjelzés, mert ez adja meg a bélyeg különbségét az egyes kiadásokon belül. Az első magyar bélyegkiadásban (1871) elég volt 6 érték, az első koronaszámítású turulos kiadás (1900) már 17 értékű. Ez az értékmennyiség maradt meg az 1938-as Szent István és az 1939-es „Templom sorozaton” is, 14 filléres értékkel, melyhez a pengős értékek (*Horthy*-portrait) csatlakoznak. Az emléksorok változó, rendszerint 5–6 értékűek.

A bélyeg papírosa egész különleges tanulmányt igényel. Röviden jelezzük csak, hogy a bélyegek részére külön finom minőségű, nem romló és egykönnyen nem utánozható kémiai és fizikai szerkezetű, vastagságú, simítású és színárnyalatú *famentes*, *rongy*-papíros készül, amelyet pontosan megállapított kémiai eljárásokkal kezelnek, fizikai eljárásokkal simítanak, fényeznek. Különleges keverésekkel és kezelésekkkel (selyem fonalak, különböző irányú csíkok, barázdák, bordák stb.), bevonatokkal, esetleg lakkozásokkal nehezítik meg a hamisítást, a lebetűzés eltávolítását és segítik elő a bélyegkép érvényesülését. A papíros vastagsága, amely a selyempapírtól a kartonvastagságig gyakran ugyanazon (rég) kiadásán belül változik, fontos tulajdonság a régi, műkincsnek számító példá-

nyok azonosítása és értékelése szempontjából. Külön mérőkészülékek szolgálnak a papír vastagságának mérésére, nagyító és átvilágító műszerek a szerkezeti sajátságok megállapítására.

A nyomásmódról — amelyről részletes közlemények szólnak a szakkönyvekben — röviden megjegyezzük, hogy ez is hozzájárul a változatosság emeléséhez. Általában háromféle nyomást különböztetnek meg: a magasnyomást, síknyomást és mélynyomást. A magasnyomás (könyvnyomás) a legközönségesebb, hasonló a könyvnyomáshoz, mert a képről fényképes átvitelrel és maratással készített réz vagy cinklemez kimagasló részei festékeződnek be és ezek nyomják a papírosra a képet. A síknyomás egyik faja könyvnyomás, mert a képet kőre rajzolják és a kő preparálása után csak a rajzolt rész veszi fel és adja tovább a festéket. A másik síknyomó eljárás (offset vagy guminyomás) a kő helyett cinklemezt használ és gumilap közvetíti a nyomtatást. A mélynyomás során vörösréz-henger felületére vésik vagy fényképezik a rajzot. Maratással a nyomásra váró részek mélyülnek ki, a festék csak ezekben a mélyedésekben marad meg és csak ezek viszik át papírosra a rajzot. A nyomtatás eljárása természetesen igen bonyolult gépekkel a műveletek egész sorának beiktatásával történik. Ezek ismertetése kívül esik tárgyunk körén, de elképzelhetjük, hogy a művész alkotásának több százezer példányban történő tökéletes sokszorosítása erősen kisebbitett alakban mily tökéletes felszereléseket és technikai felkészültséget igényel.

A felülnyomatok (v. felnyomások, felülnyomások) a már kinyomtatott bélyegek jellegét utólagosan változtatják meg bizonyos okokból (42. kép.). Leggyakoribb az értékjelzés megváltoztatása, amikor a bélyegre az új értéket feltűnő nagyságú számjellel nyomtatják rá. Ezáltal a még raktáron lévő bélyegek is felhasználhatók, amíg az új értékek elkészülnek. A magyar bélyegek közül pl. az 1928—29. évi 3 fillérest egy nagy 2 számmal, a 8 fillérest egy nagy 6 számmal, a 16 fillérest egy nagy 10 számmal, 25 fillérest 20 számmal nyomták felül. A 6-os számmal felülnyomtatottat 1932-ben fekete 2-számmal ismét felülnyomták. Más esetben megváltoztatja a felülnyomás a bélyeg jellegét. Rendes forgalmi bélyegből feláras jótékonysági bélyeg

lesz (1915. II. hadisegély, 1917. József főherceg vezérezredes hadi kiállítása 1 Korona.), vagy portóbélyeggé válik (1921. arató, 1927. repülő), esetleg gyalogosból repülőbélyeg lesz (1928. repülő posta, 1920. légi pósta) stb. A felülnyomás emlékeztet valami nagy politikai átalakulásra. Ilyen volt nálunk az összeomlást bejelentő „Köztársaság“ felülnyomás (1918) az arató, országház és a Károly-Zita fejes bélyegeken, a „Magyar Tanácsköztársaság“ piros felülnyomás 1919-ben. Mint említettük, ezt a felülnyomást a Tanácsköztársaság bukása után újból felülnyomták az aratós értékeken fekete buzakévével, az országházason két fekvő buzakalással és 1919. évszamos szalaggal. Az új magyar hadsereg bevonulását a román megszállás után „A nemzeti hadsereg bevonulása 1919. XI. 19“ felülnyomás jelezte a 10, 15, 20, 25 filléres aratósokon. Felülnyomással jelezték a megszálló államok is az uralom átvételét, amit megemlítettünk a felségjel tárgyalásakor. Mindezekre a külföldi bélyegeken is sok példát lát az, aki átlapozza gyűjteményét, albumát, vagy katalógusát.

A bélyegek kezdetben nem voltak fogazott szélűek, mint most. Mivel rendszerint több, pl. 100 bélyeget nyom a nyomda egy papírlapra, ezeket a postamesternek kellett ollóval szétvágnia. Már a bélyeg megjelenése utáni években megkísérelték e nehézkes, időrabló művelet megrövidítését. Emiatt csak a régi, értékesebb bélyegkiadások bélyegei „vágottak“, az újak „fogazottak“.

Maga a fogazás ismét igen fontos alkati tényezője a változatosságnak. Eleintén átütéssel (Durchstochen) igyekez-

3. sor: A magyar 1928–29. évi bélyegek felülnyomása a 8 filléres értékre, 6-szám (1930 M 471), majd erre ismét fekete 2-szám (1932 M 488). — A török 1909. évi 20 parásra (M 161), hatágú csillag és félhold 1331 év= számmal (1915 M 306), majd a helyesbített ötágú csillag, nyomtatvány=jellel (M 98-on M 411).

4. sor: Csehszlovák 10 Kr. bélyeg (1936 M 351) kék színben. A szlovák országgyűlés első ülésének emlékére (1939. január 18. M 1) felülnyomott első szlovák bélyeg. — A török „bogár=átnyomás“ (P. T. T. = posta, távirda, telefon), csillag és évszám: 1332. — A nyugatporoszországi német bélyegek felülnyomása az Entente=bizottság részéről: „Commission interalliée Marienwerder“ (1920 M 20.)

42. kép. A bélyegek felülnyomásainak példái.

1. sor: A fiumei bélyegek felülnyomása: „Annessione all' Italia 22 Febb. 1924.“ (M 204). — A bosznia-hercegovinai bélyegek felülnyomása: „Drzava S. H. S. 1918—1918 Bosna i Hercegovina“ és értékjelzés (M 15). — Az 1903. évi szerb bélyeget I. Sándor király megöletése után a szerb címerrel nyomtatták felül (M 70).
2. sor: Az 1919. évben forgalomban lévő osztrák bélyegeket Ausztriában „Deutschösterreich“ (M 241), Csehszlovákiában „Posta Ceskoslovenska 1919“ (M 48), Lengyelországban „Poczta Polska“ (M 42) szöveggel nyomták felül.

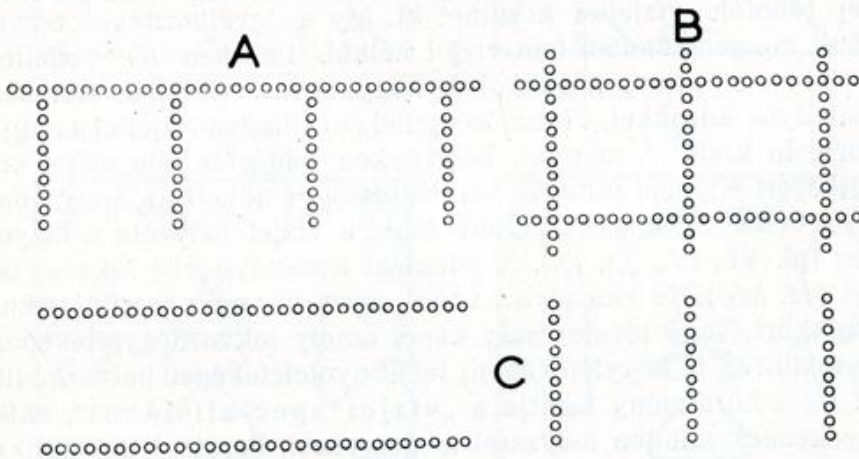

tek a bélyegeket elválaszthatóvá tenni. Az átütést a bélyegducok közé helyezett acéllemez végezte, melynek éle különféle zegzugos, vagy hullámos vonalat préselt bele a papírosba. Ennek mentén lehetett a bélyegeket egymástól elszakítani. Célszerűbb, bár külön gépi munkát jelent, a valódi lyukasztásos fogazás. A lyukasztást acélfésű végzi. Fésűsfogazáskor a gép a bélyeg 3 oldalát lyukasztja egy ütással, egy sor bélyegen; keretfogazáskor a bélyegív egész területén egyszerre fogazza a gép a bélyeg mind a négy oldalát, sorfogazáskor előbb az egyik irányban, azután az erre merőleges irányban fogazzák a bélyegívet (43. kép.). A fogazógép lyukasztótűinek egymástól való távolsága állapítja meg a fogazás különböző minőségét, amely ugyanazon a kiadáson rendszerint egyféle, de a gépek szerint többféle is lehet, sőt a bélyegek egyes oldalai között (pl. a magyar levélborítékosokon, a boszniai tájképeseken) is lehet eltérő, „vegyes fogazás“. Ezek gyakorisága szerint változik a bélyeg értéke, tehát szükséges a fogazás meghatározása erre szolgáló mérőeszközzel. A katalógusokban megvan adva az egyes kiadások fogainak száma, ami 2 cm-es távolságra vonatkozik. Legközönségesebb most a 12, 12,5, 15-ös fogazás.

Az átlyukasztás magának a bélyegtestnek a perforálását jelenti. A magyar államnyomda 1916-ban az arató és országházás bélyegek 20 és 40 filléres, 1, 2, 3, 5 és 10 koronás értékeinek bélyegíveiben a két középső (5. és 6.) függőleges oszlopot hármassal lyukasztással . . . látta el. Bajorország *E* betűt lyukasztott vasuti bélyegeibe, más állam *SO*, *SA* betűket lyukaszt hivatalos bélyegeibe. Spanyolország bélyegein lévő nagy kerek lyuk a távirdai használatot jelenti.

A bélyeg szoros tartozéka az a ragasztóanyag, amellyel előállításakor a bélyeg fonákát bevonják. A bélyeg csak akkor teljes a maga egészében, ha fonákán a ragasztó mézga vagy enyvréteg eredeti állapotában megvan. Az ilyen, még le nem betűzött (nem lebélyegzett), eredeti ragasztó anyaggal ellátott bélyeg abban az állapotban van, amilyenben a posta árusítja („Postfrisch“). Már a kézzel való megfogás is árt a ragasztó rétegnek, az ujjlenyomat rajta marad. Ha valaki friss állapotban akarja bélyegét megőrizni, azt nem ragasztja be

hanem külön celofán hártából készült tokban (filában) helyezi gyűjteményébe. A legtöbben azonban a bélyegragasztó papírszeletkével, pikkellyel ragasztják gyűjteményükbe még a használatlan bélyeget is, mert az, ha jó fajta, alig észrevehető kis nyomot hagy csak a bélyegen. Másféle ragasztó (bélyegszél, bankóragasztó) anyaga megsérti a festéket és a bélyeg hátát, sőt, ha letépjük róla, magát a bélyeget is megsérti; a bélyegen vékony helyek, vagy lyukak, ablakok keletkeznek, ami értéktelenné teszi a bélyeget. A használt bélyeg, amelyet leáztatunk a borítékról, már nem enyves, sőt lemosandó róla minden ragasztóanyag. A mézga, vagy enyv állománya, vastagsága,

43. kép. A fogazás 3 féle típusa.

A = fésűs, B = keret, C = sorfogazás.

színe, anyagi összetétele az egyes államok egyes kiadványain szintén jellemző. A régebbi bélyeg papírosának színváltozása gyakran a mézgától vagy enyvtől ered.

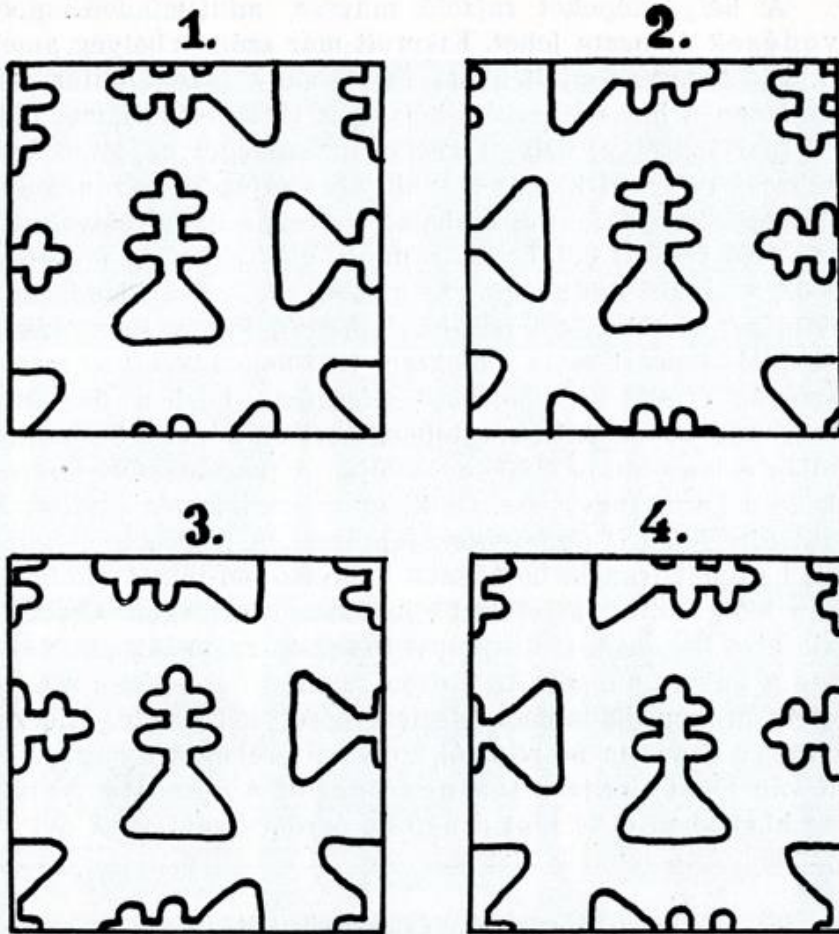
Egyik legfontosabb ismertető jele a bélyegeknél a vízjel, amely a bélyeg papírosában van. A bélyeg papírosának gyártásakor ugyanis a papírgyártó gép előre megszabott, csekély kiemelkedései nyomódnak be a még lágy papírpéplemezbe, úgy, hogy a papír a benyomásnak megfelelő helyen kissé vékonyabb lesz. Ezek a vékonyabb helyek szabad szemmel ránézésre nem, vagy alig látszanak, de áteső fény-

ben igen. Ha finomabb író-, vagy levélpapíron, azt ablakfelé tartva, átnézünk, észrevehetjük a gyár vízjelét. A bélyeg papirosába az államnyomda előre pontosan megrajzolt vízjeleket készített, amely az illető bélyegkiadás jellemző alkatisajátságává válik és egyik eszköze a hamisítványok felismerésének. A katalógusok pontosan megadják az egyes bélyegkiadások vízjelét. A magyar vízjelek rajzát megtaláljuk minden nagyobb bélyegkatalógusban. A változatosságot illetően meg kell jegyeznünk, hogy elsősorban magában a vízjel rajzában lehet eltérés, mert a nyomda a régi helyett új vízjelet vezet be. Ez független a bélyegképtől, tehát ugyanaz a bélyegkép többféle vízjellel kerülhet ki. Így a levélborítékos bélyegünk megjelent: 1898-ban vízjel nélkül, 1881-ben *Kr* vízjellel, 1898-ban elliptikus körökkel és nagykorona vízjellel, 1899-ben szabályos körökkel, VI-minőségjellel és csillagos vízjellel a nagykoronán kívül. A magyar bélyegeken eddig 9 féle vízjel következett egymás után. A változatosságot növeli az, hogy a papiros behelyezése szerint eltérő lehet a vízjel helyzete a bélyegen (pl. VI., IV., Λ I, I Λ). A jelenlegi keresztvízjel 4 fekvésű lehet (*44. kép*), de van olyan vízjel, mint pl. egy asszimmetrikus postakürt, vagy leveles galy képe, amely fekvve négyféleképpen és felállítva is négyféleképpen, tehát nyolcféleképpen helyezkedik el. Ez a körülmény izgatja a „vízjel specialistákat“, akik igyekeznek minden helyzetet megszerezni. Persze a normális a leggyakoribb. Mivel a magyar 1899. évi kiadásban a VI. szám a 100 bélyeget tartalmazó ívben csak négyszer fordult elő, ritkábban található meg, míg a korona meg a kör egy-egy részlete minden bélyegen megvan.

A bélyegen még különféle védő bevonatokat is szoktak alkalmazni, mint az 1901. évi osztrák bélyegen, amelyen lakkcsíkok vannak. Az 1904. évi rajzok lakkcsíkkal és anélkül (1905) is megjelentek.

Az u. n. utánvések az elkopott nyomólemezek értékjelzésének, felírásának vagy rajzának javításából erednek. A magyar levélborítékos bélyegek hosszú élettartama (1874—1899) alatt számos javítás vált szükségessé, amely szintén külön speciális megfigyelések és kutatások tárgya. A *Rédey*-féle mono-

44. kép. A jelenlegi magyar bélyegek négyféle vízjelállása.

Az 1. és 3. állásban a középső álló keresztől jobbra eső kereszt talpa látszik, a 2. és 4. állásban pedig a csúcsa. Az 1. és 2. állásban a kereszttek alapvonalai függőleges irányban egyvonalba esnek, vízszintes irányban közöttük térköz van. A 3. és 4. állásban e helyzet fordított. (A Bélyeggyűjtő XIX. évf. 1. számából.)

gráfiák és egyéb közlemények egész sora foglalkozik ezekkel a jelenségekkel. Az első kiadású osztrák bélyegek előállításí különlegességei dr. Sailer Károly egyet. m. tanár nagyszabású monográfiájában találtak méltatásra.

A bélyegképeket rajzoló művész, mint minden ember, tévedések áldozata lehet. Kikerült már számos bélyeg, amely a rajzoló tévedése miatt hibás rajzú vagy téves felírású (45. kép). Maga a híres Mauritius-bélyeg is téves felírású, mert *Post Paid* (portó fizetve) helyett *Post office* szöveget kapott (6. kép). A lübecki 1859. évi kiadás 2 schillinges értékén a számmal el-lentétben a szöveg „zwei einhalb“ szövegű. Ilyen bélyeg egy ívben (100 között) kettő van. E miatt elég ritka. A jószövegű ára 67, a hibásé 340 pengő. A német 1875. évi kiadásban a „Pfennige“ szerepel, ezt 1880-ban „Pfennig“-re változtatták. A navarinoi tengeri csata emlékére 1927-ben kiadott sorozat 5 drachmás értéke *Sir Codrington*-felírással közli a hős angol tengernagy képét. A felírás hibás, mert az angol a *Sir* szót kizárólag a keresztnév előtt használja. A vezetéknev elmaradhat, de a keresztnév soha. Csakhamar megjelent a javított kiadás: *Sir Edward Codrington* felírással. A legszebb és állandóan használt francia bélyegnek magvető nő-rajzát (*Roty*-tól) sokan kifogásolták, mert szél ellen szórja a magot. Csehszlovákia első bélyegén (1918—19) a Hradzsín rajza látszik, hátterében a felkelő nappal. Az erősen sugárzó napfelkelte a Csehszlovák uralom diadalmos felemelkedését képviselte. Kiderült azonban a Hradzsín fekvéséből, hogy hátterében a nyugati égbolt van, tehát a rajz a leáldozó napot ábrázolta. Az 1919-20-as kiadásban el is tűnt a nap az égről. Svájc 1909. évi bé-

45. kép. Hibás rajzú és módosított bélyegek.

Az 1875. évi német bélyegek „Pfennige“ felírása (M. 36.) 1880-ban „Pfennig“-re módosul (M. 44). Az 1900-ban „Reichspost“ felírású bélyegek (M. 62) 1902-ben „Deutsches Reich“-ra módosítottak. — A csehszlovákiai 1918/19. évi „Hradzsín“-bélyeg sugárzó nappal (M. 19.) és az 1920. évi nap nélkül (M. 23.). — A görög 1927. évi hibás *Sir Codrington* (M. 336.) és a javított *Sir Edward Codrington* felírású bélyeg. (M. 367.) — A svejci *Tell*-fiut ábrázoló bélyeg balról a vályú felett, jobbról a vályú alatt rajzolt hurral (M. 112. I. és II.). — A német 1921. évi munkássorozat kalapácsos bányásza balkezes (M. 167.), az 1922. évié már jobbkezes (M. 243.) — A magyar *Károly*-fejes koronázási bélyeg koronarajza helytelen, mert a korona hátsó felén is vannak zománcclemezek rajzolva. — A 6. f. *Pax-Ting* bélyeg lilioma 7 szirmú, 6 helyett.

45. kép.

lyegén *Tell Villmos* kis fiának kedves rajza van megörökítve. A rajzba hiba csúszott be, mert a számszerű húrja a vályú alatt (a bélyegen felül) van, nem lehet vele lőni. Ezt is kiigazították az új kiadásban. Németország 1921. évi kiadásában a bányász balkézrel fogja a kalapácsot, mellyel a vésőt a falba veri. Az 1922. kiadásában megfordították a bélyegképet, a balkezes bányász jobbkezes lett. St. Kitts-Newis (Nyugat India) 1903. évi bélyegén (állítólag) Kolumbus kihúzható távcsővel kémleli a távoli partokat, holott a kihúzható távcsövet 100 évvel Kolumbusz után fedezték fel.

46. kép. Elrajzolt bélyeg.

Az 1934. évi osztrák sorozat 6 Gr. értékben a wachau-i vincellér két füle fel van cserélve (baloldali bélyeg, M. 571. I, 1934. aug. 15.) ezt a hibát 1935. július 15-én kiadott új nyomáson javították (jobboldali M. 571. II.).

A térképes bélyegeken már veszedelmesebb rajzhibák fordultak elő: Dominica köztársaság 1900-ban adott ki egy térképes bélyeget (30. kép) Haiti-szigetről, amelyen a Haiti köztársaság és a Dominica köztársaság együttesen osztozik. A bélyeg térképén Dominica egy jó karajt elrajzolt Haitiből. Ez ellen Haiti diplomáciai úton tiltakozott, minek következtében Dominicának 1901-ben az egész bélyegállományt el kellett égetnie. Az 1928. évi repülőgép-bélyegen már helyes a határ a két köztársaság között. Hasonló bélyegháború tört ki Argentína 1936. évi térképbélyege miatt. A bélyeg Délamerikát ábrázolja, ame-

lyen Argentina barnára van szinezve. A rajzoló kissé bőven bánt a festékekkel, úgy, hogy Chile déli részét is „védelmébe vette“. Ez ellen Chile tiltakozott úgy, hogy 1937-ben helyreigazított bélyeget kellett Argentínának kiadnia. Érdekes rajzhiba van Ausztria 1934. évi népviseletes bélyegsorában. A 6 Groschen értéken mosolygó wachauai vincellér két füle fel van cserélve (46. kép); hamarosan kiigazították. A téves rajzú értéke 30 fillér, a jó rajzúé 4 fillér. A magyar bélyegeken kevés rajzhiba van.

Az 1871. évi könyvatos címerrajza volt hibás, hasonlóképen az 1871. évi újságbélyeg koronáján a kereszt helytelen elhajlású. A szép Pax Ting bélyegek 6 filléres értékén rajzolt liliom virága 6 szirm helyett 7 szirmú.

47. kép. Sajtóhiba példája.

A magyar 1924. évi 600 koronás aratás-bélyeg ívében az egyik bélyegen a jobboldali 600-értékszám helyett 800 van (M. 392.).

Nevezetes nyomdahiba van a magyar 1913. évi turulos sorban. Az 50 filléres ívében egyik bélyegen 50 helyett 35 fillér szerepel, vagyis ez a 35 filléres bélyeg époly színű (lilavörös kék alapon), mint egyébként az 50 filléres. (A helyes nyomású 50 filléres értéke 6 fillér, a 35 filléresé 8 fillér, a hibás nyomásúé 40 P.). Hasonló az 1924. évi kiadás 600-koronás értéke. A 100 bélyeges ívben egy példány hibásan 800 K. értékkel van jelölve (47. kép). (A helyes nyomású katalógus értéke 10 fillér, a hibásé 20 pengő). A legnagyobb nyomáshibák azok, amelyekben a kétfázissal nyomott bélyegek helyzete helytelen. Így jö-

het létre az, hogy a kerethez viszonyítva a bélyegkép (a középső rész) egészen vagy részben fordított. A bélyeg egyes részeinek (középrész, felírás, értékjelzés, keret, átnyomás) fordítottságával nem tévesztendő össze az egymással szomszédos helyzetű bélyegek 90 vagy 180° alatti elfordultsága. Ez régebben nyomdahibának számított, mert onnan eredt, hogy az ív száz bélyegduca közül 1—2 elfordultan került a többi közé. Most már szándékosan készítenek ily fejrefordult bélyegpárokat. Hasonlóképen divatos lett két vagy többféle bélyegérték és eltérő bélyegkép nyomása ugyanabban az ívben. Különösen Németország és Sveic jár elől az ily különféle, de összefüggő bélyegek kiadásában. Ezek már nem nyomdahiba következményei, hanem szándékosak (37., 49. kép). A külföldi bélyegek között híres fordított nyomású Ny. Ausztrália 4 pences kék értéke (1854), amelyben a bélyegkép belső mezője fordított, a szép fekete-hattyú lefelé fordított fejjel van nyomtatva. Ebből a fordított nyomású bélyegből 9 használt darab ismeretes, 7—8 ezer P értékű darabja. Az osztrák bélyegek közül híres az 1919—20. évi kiadás 20 Koronás értéke. Ezen is a középrész van fordítva, a parlament fejtetőn áll (értéke 2.500 P). A császári Oroszország sasos bélyegeinek több kiadásában ismeretesek fordított nyomású értékek vagy üres, eltolódott középmezős darabok. A magyar bélyegek közül az 5000 koronás Madonnás bélyeg ismeretes fordított középmezővel, fejjel lefelé beilletsztett Madonna képpel (48. kép) (használatlanul Kner szerint 900 P értékű). Gyakoribb az értékjelzés fordított szedése, pl. az 1920. évi 2 filléres portóbélyegén (15 P), esetleg elmaradása (1916, 70 filléres Turul, ára 100 P), vagy a felülnyomások teljes vagy részleges fordítottsága (pl. 1920. „Magyar tanácsköztársaság“ fordított felülnyomás a 10 és 45 filléresen vagy a kéve felülnyomás fordítottsága 51. kép). Uj nyomáshiba az 1938. évi visszacsatolási bélyegek 70 filléres értékén a „Hazatérés“ szó elmaradása néhány darabon (Kner szerint 1200 pengő értékű). A hivatalos 20 filléres bélyegen előfordult a „Hivatalos“ szó felfordítottsága a 20 fillér értékjelzés szabályos elhelyezkedésével (450 P). Az 1914-es „Hadisegély“ bélyegek sajtóhibája a „Hadi“ helyett „Andi“ vagy „Vadi“, fillér helyett fillé. Ezek a

hibák minden esetben a szedés hibái, tehát a hiba nem nyomtatás közben keletkezett. Még arra is rá kell mutatnunk, hogy néha hibás színnel nyomtatják a bélyeget. Az első magyar könyvnyomatosok színváltoztatásáról már megemlékeztünk. Az 1932. évi magyar arcképsorban a 40 filléres fejesbélyeg *Munkácsi Mihály* arcképével kétféle kékszínnel készült, régebben az 1900. évi Turulos 35 filléres, az 1913. évi Turulos 25 filléres. 1919. évi 45 filléres, 1922. évi 50 filléres Aratós volt kétféle színváltozatú. A turulos 70 filléressel az is előfordult, hogy az első alapnyo-

48. kép. Fordított középrész (nyomáshiba).

A magyar 1922. évi 5000 koronás Madonna-bélyeg egy íve fordított középrésszel került forgalomba (értéke kb. 900 P, M. 977. l.) *Doscar* fényképéről.

mást, amely a bélyeg zöld színét adja, a papíros egyik oldalán, a bélyegképet pedig a másik oldalán nyomták. (A. A Bélyeggyűjtő XVII. 1938. 6. sz. 161. old.)

Végezetül még azt az alkati tényezőt kell megemlítenünk, amely a bélyegek különféle jelzésében jelentkezik. Legelterjedtebb a bélyeg rajzolójának vagy tervezőjének, vagy mindkettőnek a neve, vagy névjele a bélyegkép alatt. Így a délszláviai 1931-es királyképes bélyegen cyrill betűkkel „*D. Vagner*“, az 1934. évi értéken „*Stojicsevits—Vagner*“ művésznév

szerepel. Újabban a magyar bélyegkiadásokon is rajta van a tervező és rajzolóművész neve. Az irodalom szerint állítólag titkos jelzések, vésések is szerepeltek egyes bélyegek bélyegképében a hamisítások felismerése céljából. A tapasztalat szerint azonban a hamisítók ezt a jelzést is hamisították. A hamisítások, utánzások elleni védekezés a bélyegek fonákára nyomtatott betűszám (pl. a spanyol), vagy kék postakürt (1886 svéd). A magyar 1924. évi jótékonyági bélyeg is fonákán hirdeti e hivatását: „A 100 %-os felár közjótékonyági célokra fordítatik.“

Itt említjük meg, hogy a bélyeghez nem tartozó ívszéleken is vannak különböző szám, kelet, nyomdatechnikai jelek és egyes nyomólemezek jelzései, amelyek a specialisták kedvenc tanulmányainak tárgyai. Ezekből fejlődött ki az ívszélek, vagy az egyes ívközök, üresen maradt bélyegterek gyűjtése. (V. ö. *Bán Béla*: A magyar bélyegek ívszélei. B. XVI. 1937. 7. sz. 141. olv.) Leghíresebb ritkaságok az 1858–59. évi osztrák bélyegivek üres bélyeghelyeire nyomott „Andráskeresztek.“ Hasonló nyomdatermékek gyűjtése viszont kiváltotta azt, hogy ezekre a bélyegszélekre is különböző díszek, felírások, cég-reklámok (49. kép) kerültek. Ez annyira ment, hogy pl. az 1934. évi Csehszlovák bélyeg, amely a cseh nemzeti himnusz 100 éves jubileumán jelent meg, az ív szélén a himnusz kottáját és szövegét közölte. Az ívszél tulburjánzásából fejlődtek az u. n. blokkadások, amelyek egy vagy több bélyeget tartalmazó

49. kép. Nyomtatási érdekességek közönséges példái.

Legfelül a svájci Tell Vilmos 20 bélyegeken gyakori fordított fejenálló nyomás példája, rendes nyomásával együtt. Mellette német bélyeg hirdetésre felhasznált ívszéllel. Balról cseh négyes blokk szőlőfürttel díszített bélyegközi térrel, elvágott szomszéd bélyegekkal. A bélyegkép a kassai dóm (kassai kiállítás 1938. jul. 16. emlékére M. 401.). — Jobbról német bélyeg (1923. M. 269.) ívszegélyén összeadás jelzéssel. — Két összefüggő, de eltérő rajzú svájci bélyeg. — A magyar 1913. évi függelékes 5 koronás árvízbélyeg „Hadisegély“ és „Özvegyeknek és árváknak két (2) fillér“ felülnyomással, az ívszélén összegszámmal. — Belga bélyeg a szokásos letéphető függelékkel (1912. M 91.), amelynek felírása flammandul és franciául „vasárnap nem kézbesítendő“. Ha ezt letépi a feladó, a levelet vasárnap is kézbesítik.

49. kép.

nagy, díszes nyomású és jelentős ívszéllel kerülnek forgalomba. Ez a forma már határozottan túllépi a bélyeg fogalmát, hivatását, rendszerint bizonyos esemény (pl. bélyegkiállítás, kongresszus, jubileum) emlékét őrzi a gyűjteményben. A blokkgyűjtés divatos gyűjtési ággá fejlődött.

5. A VÁLTOZATOSSÁG KÜLSŐ TÉNYEZŐI.

Az eddigiekben a levélbélyegeknél alkati sajátosságait ismertettük, vagyis azokat, amelyek a bélyeg eredeti szerkezeti tulajdonságai. Érdekesek azonban azok a szerzett tulajdonságok is, amelyek a bélyeg keletkezése, nyomása közben vagy azután külső hatásra jöttek létre. Ezeket már a 16. oldalon felsoroltuk, sőt egynémelyiket már az alkati sajátosságokkal együtt tárgyaltuk. Az ily hibák oknyomozó kutatásával újabban *Schiller Dénes* foglalkozik (A Bélyeggyűjtő XVIII. 1939. évf.).

A nyomtatás közben — mint minden nyomdatermékben — létrejönnek nyomáshibák, bár a bélyegeket előállító, rendszerint állami, hivatalos nyomdák a legnagyobb figyelmet fordítják a nyomás szabatoságára és kifogástalanságára. Ezt külön megfigyelők lelkiismeretesen ellenőrzik. A nyomáshiba nem tévesztendő össze a sajtóhibával. Sajtóhiba esetében pl. a 600 helyett 800-at szed a szedő az értékszám helyére. Ez már alkati sajátosság. Ha ellenben a nyomáskor az értékszám nem az öt megillető helyre kerül, hanem eltolódik, már nyomáshiba. A nyomáshibák között épen ezek az eltolódások és a kettős nyomások a leggyakoribbak. Emiatt keresik a kényes izlésű gyűjtők a „jól centrált“ darabokat pl. a régi könyvnyomatosokon, mert ezek a legszabatosabb nyomású, legszebb bélyegdarabok. Az elcsuszásnak rengeteg változatát lehetne felsorolni, amelyek a bélyegkép, az értékszám, a felülnyomások helyére stb. vonatkoznak. Mélyebb hatású nyomáshibák származnak a nyomólemezek sérüléseiből, pl. karcaiból. Nyomáshibának számítanak azok az „apró különlegességek“ (Kinkerlizchen) is, amelyek a nyomólemezeire kerülő por, hulladékanyag rátapadására, sérülésekre, a festék helytelen eloszlására vagy egyéb véletlen ha-

tásra vezethetők vissza. A magyar Rákóczi bélyegeken több ily műhibát találtak. A 10 filléresen *Rákóczi* bajuszának (50. kép) jobbfeléből egy darab hiányzik, az 1735 évszám 5 száma alatt pont van; a 20 filléresen igen vékony piros haránt vonal húzódik kb. a száj magasságában (a bélyegszélén látszik); a 32 filléresen a 3-as szám alsó részéhez kis fehér folt csatlako-

50. kép. Lemezhiba példája.

A magyar Rákóczi Ferenc bélyegek 10 f. értékén (baloldali) a bajusz balcsúcsa hiányzik, a 32 f. értékén (baloldali) a 3 szám alsó hajlásánál lemezhiba van.

zik stb. Ezek a műhibák csak kevés darabon vannak meg. A színváltozások közül nyomásközben és nyomás után, az említett külső fizikai és kémiai hatásokra jönnek létre az árnyalat-különbségek, amelyekről különösen a magyar levélboríték-rajzú bélyegek voltak híresek. A használt festék túlságos olajtartalma teszi „olajos“-sá, áttetszővé a bélyeget. Ha a bélyegkép lenyo-

mata üresen futó gépben rákerül a hengerre, azután a beletett papirosnak a színére is, fonákára is jut bélyegkép. Az ilyen „hátnyomások“-nak vagy „színleghúzóadások“-nak sokféle fajtáját ismeri a filatelista irodalom. Habár a nyomda az ily íveket kiselejtezi, néha mégis forgalomba kerülhetnek. Ritkaságuk miatt

51. kép. Nyomáshibák.

A magyar 1929. évi 16 filléres Szent István emlékbélyeg (M. 454.) ráncsávval. — Három levélborítékos 5 filléres bélyeg eltérő nagyságú a helytelen fogazás miatt. — Az 1920. évi kéve felülnyomású 10 filléres aratón a felülnyomás fordított helyzetű. — 15 filléres arató alsó szövegében lemezhiba miatt az A és R betű fogyatékos. — A 3 filléres aratón a temesvári felülnyomás számjegye és fedőnyomása elcsúszott. — A délszláv 25 paráson (M. 171.) haránt ránc látható. — A délszláv slovéniai kiadású 40 dináros (1919. M. 114.) alaposan elfogazott. A bélyeget 1920. febr. 21-én használták, a bélyegző még magyar szövegű, a magyar szent korona is rajta van.

jól értékelt darabokká válnak. Előfordul az is, hogy az alapszín a bélyeg hátára kerül, mert előbb nyomják a bélyegre a könyomatos alapnyomást és azután a bélyegkép rajzát. Így a 70 filléres Turulos (1916 M. 182) zöld alapszíne a fonákán van. (A Bélyeggyűjtő 1938. XVIII. 6. 161.) Érdekes nyomáshibák azok is, amelyek a még nedves papíroson keletkező ráncokra vezethetők vissza (51. kép.). A levélről leáztatott bélyegen (a papíros szétterítése után) lehet csak észrevenni azt, hogy egyes csíkokban a nyomás megszakad. A fogazás szabályossága szintén a bélyeg készülése közben esik tévedések áldozatául. A fogazás által alkotott bélyegszél a bélyegkép körül rendszerint szabályos és egyenletes keretet alkot. A régebbi bélyegkiadásokban

52. kép. Kétféle fogazás-típus a krajcáros bélyegeken.

Baloldalt a lyukak nagysága 1 mm, jobboldalt 1,5 mm. A baloldali bélyeg fogai tompák, a jobboldalién hegyesek (tűfogazás). *Malobiczky* nyomán. (B. XIX. 1940. 71. old.)

a fogazógép helytelen beállítása vagy elmozdulása a fogazás rendellenes futását okozta, miáltal a bélyeg testének szélessége vagy magassága (52—53. kép) a szabályostól eltérő, a bélyegszél egyenlőtlen lett, sőt a fogazás be is került a bélyegkép területébe (elfogazás l. *Schiller*, *Malobiczky* és mások közleményeit). A fogazás levágásával keletkezett „vágott” darabok vagy borítékokból kivágottak tulajdonképpen hamisítványok. Ezekről is érdekes tanulmányt írt *Schiller Dénes* (u. o. 144. old.) A *mézagásérülés*, különösen a bélyegek behajlása, megtörése, a ráncolódások, a ragasztópikkely okozta leoldás révén történik és csökkenti a bélyeg értékét. Utólagos mézagás már hamisít-

tás számba megy. A ragasztópikkely erőszakos eltávolítása a papírost is megsértheti és így jön létre a már említett *ablakosság*.

A bélyeget gyűjtés szempontjából értéktelenné teszi az egyes nagyobb kereskedelmi vállalatok megengedett eljárása, amellyel az általuk vásárolt bélyegeket a cég betűjelzésével átlukasztják.

A sérült, megcsontított bélyegeket szokás javítani, restaurálni, mint néha a sérült vagy kilyukadt értékes festmé-

53. kép. A fésűs fogazás rendellenessége.

A fekete számjegyű levélborítékrajzú bélyegek igen ritka elfogazása látható a kép kettős sarokdarabján, 12 : 11 1/2-es fogazással. (Schiller Dénes közleményéből. A Bélyeggyűjtő XVIII. 1939. 6. 12. 131. old.)

nyeket. Vita tárgya, vajjon szükséges-e ez a javítás és vajjon a javított bélyeg értéke csökken-e a javítás által. A lényeg az, hogy a javítás tökéletes legyen és ne titkoltassék el, hanem tudja a vevő, a gyűjtemény tulajdonosa, hogy valamely értékes darabja restaurált. Bizonyos — mint *Schiller Dénes* írja (u. o.) — hogy a nagy ritkaságok apró sérülésekkel is értékes darabjai maradnak a gyűjteményeknek, viszont sérült közönséges bélyegeket nem érdemes javítani és nem indokolt gyűjteménybe tenni.

A legjelentősebb „hivatalos“ külső hatás, amely a levélbélyeget éri az ú.n. „lebetűzés“, vagyis a posta bélyegzőjével történt értéktelenítés. Messze vezetne, ha erről is részletesen írnánk, úgy, hogy csak a fontosabb tudnivalókat emeljük ki. A bélyeggyűjtés szempontjából a „használt“ bélyeg a képviselője a tulajdonképeni hivatását teljesített értékcikknek. A „használatlan“ bélyeg még csak nyugtázása a díj befizetésének, de nem képvisel postai szállítási igazolást. Aki a lényegét a bélyegkép, sőt az egész bélyeg sértetlen épségében látja, az „használatlan“ bélyeget gyűjt. Aki a postai ténykedésben látja a bélyeg jelentőségét, az „használt“ darabot helyez gyűjteményébe. Ez utóbbi esetben is a lebetűzésnek nem szabad a bélyegképet elcsufítani, hanem „szép“ formában igazolni a bélyeg futását. E cél biztosítása érdekében alakult ki a „szivességi lebetűzés“, borítékra ragasztott bélyegek különös figyelemmel való lebélyegzése anélkül, hogy a levél valóban a postai szállítás tárgya lett volna.

A lebetűzéshez használt bélyegzők az említett „előfutárok“ folytatásai. Egész külön gyűjtőágazat alakult ki az idők folyamán a „lebetűzések“ gyűjtése révén. Az ezzel foglalkozók egész póstatörténelmi kutatásokat és tipográfiai tanulmányokat folytatnak egyes területek lebetűzéseinek gyűjtésével kapcsolatban. A lebetűzések irodalma már nálunk is tekintélyessé növekedett. „A Bélyeggyűjtő“ külön „lebetűzés“ rovatban közli az alkalmi lebetűzéseket is. Alkalmi betűzések, mint pl. *IV. Károly* király koronázása 1916. december 30., *II. Rákóczi Ferencz* emléklebetűzés 1935 ápr. 8, a *Pázmány Péter tudományegyetem* 300 éves fennállásának emléklebetűzése 1935 szept. 19, *Budavár visszafoglalásának* emléke 1936 szept. 2., a *Szent Jobb útjainak*, a *Felvidék* és *Kelet* visszatérésének, a levélbélyeg százéves jubileumának, a bélyegkiállításoknak stb. lebetűzései külön ékességei a gyűjteményeknek.

A német posta is gyakran használ alkalmi lebetűzéseket, mint pl. Ausztria beolvasztásakor: „*Tag des Grossdeutschen reiches Wien, 9 April 1938*“, Horthy Miklós berlini látogatásakor: „*Deutschlandreise Reichsverweser v. Horthy, Berlin 26. 8. 1938.*“ a magyar címerrel (54. kép.) a jugoszláv régens látoga-

tásakor 1939 jun. 2-án a jugoszláv címerrel „*Staatsbesuch des Prinzregenten Paul von Jugoslavien*“. Egyik legérdekesebb arcképes lebetűzése Németországnak az 1927 szept. 11–17. tartott berlini V. nemzetközi örökléstudományi kongresszus lebetűzése *Mendel Gergely* arcképével. A legnagyobb változatoságúak és legérdekesebbek a repülő posták lebetűzése a valóban repült leveleken. Ezeknek is már külön nagy irodalmuk van.

Befejezésül még megemlítjük azt a jelenséget, hogy a „készpénzzel bérmentesített“ postai küldemények és az egyes nagyobb levelezésű hivatalok frankotyp lebetűzése a

54. kép. A Kormányzó Úr Öföméltósága németországi látogatása alkalmával Kielben ezt az ünnepi bélyegzést használta a német posta.
(A Bélyeggyűjtő XVII. 9. sz.)

tömegbélyegek használatát csökkentik és az utóbbiak a lebetűzést hírverés céljaira is felhasználják. Vannak, akik ezeket az érdekes lebetűzéseket is gyűjtik.

Megjegyezzük, hogy nálunk is, de még inkább Németországban a hivatalos lebetűzésekkel kapcsolatban a levelekre hivatalos intelmeket bélyegeznek: pl. „*Országos takarékosági nap, Október 31. Szerezz takarékettkönyvet*“, vagy „*Szegedi Szabadtéri játékok 1937 május 15*“ (ez utóbbi a műsort is rányomtatta a levélre) stb. Vagy a német lebetűzések: „*Erbge-*

sunde Vollfamilien gehören in den Reichsbund der Kinderreichen!" (1934). „*Kampf dem Verderb!*" (1939), „*Ein Volk hilft sich selbst*“, „*Luftpost bringt Zeitgewinn*“, „*Kämpft mit gegen Hunger und Kälte*“, „*Altstoffe semmeln und abliefern*" stb.

6. A VÁLTOZATOSSÁG SZÁMSZERŰSÉGEI.

Az eddigi ismertetésből nyilvánvaló, hogy az a néhány alkati és külső tényező mily hatalmas eredménnyel működik közre a bélyegek változatosságának előidézésében. Egy kis számítás már tájékoztathat is bennünket a lehetőségek felől. Tegyük fel, hogy egyetlen bélyegkép változatait tanulmányozzuk. Ez a bélyegkép megjelent 14-es fogazással 15 értékben. Az első kiadás tehát 15 féle darabot tartalmaz. Egy idő múlva a fogazást megváltoztatják és 15-ös fogazással adják ki a bélyegeket. Ezzel már 30-ra emelkedik a szám. Új vízzel bevezetése újabb gyarapodást jelent, 45 féle bélyegünk lesz ugyanazzal a bélyegképpel. Az országban árvízkatasztrófa következik be, az új kiadásra rányomtatják a felülnyomást: „*árvíz károsultaknak 2 fillér*“, tehát ismét 15 változat keletkezik, vagyis 60-ra emelkedik az eredetileg 15 féleség. Közben színváltozások, papírváltozások és más eltérések, nyomdahibák és műhibák növelhetik e számot. Ehez az elméleti példához hasonló a bajor III. Ludwig király képével 1914-ben kiadott bélyegsor esete, amely 16 értékkel jelent meg vágva és fogazva, tehát már megjelenéskor 32 fajtája volt, amihez a 10 Pf. piros érték rézveres változata csatlakozott 33.-nak; 1916—18-ig 7 fogazott és 6 vágott értéket adtak ki, $33 + 7 + 6 = 46$; 1916—1919-ig háborús papíron jelent meg 14 érték vágva és 15 fogazva $46 + 14 + 15 = 75$. Az összeomláskor „*Volksstaat Bayern*" szöveggel felülnyomtak 20 vágott és 21 fogazott értéket $75 + 20 + 21 = 116$. Ehhez csatlakozik 11 fordított felülnyomású és 2 felülnyomás nélküli változat, vagyis $116 + 11 + 2 = 139$; majd 6 felülnyomás a finom-papirosos kiadáson, 1 kettős felülnyomással: $129 + 7 = 136$. Ezután következett a „*Freistaat Bayern*" felülnyomás 19 vágott

és 19 fogazott értéke 12 fordított felülnyomással és 1 felülnyomás nélkülivel, miáltal ismét növekedett a szám $136 + 19 + 19 + 12 + 1 = 187$ -re. Az 1919. év végén hadisegélyfelülnyomással jelent meg 3 vágott és 3 fogazott érték és 3 fordított felülnyomásos, továbbá felülnyomott új értékjelzéssel 3 vágott és 3 fogazott, 3 felülnyomás nélküli változattal, vagyis $187 + 18 = 205$. Tehát összesen 205 változatban jelent meg az utolsó bajor király képével eredetileg 16 értékkel kiadott bélyeg.

Azonban szegény magyar hazánk háborus bélyege, az „aratós“ sem hagyta magát lefőzni a bajor rekordtól! Az alábbi számítás szerint — melyben a zárójelben levő számok a Michel katalógus számai — kiderül, hogy 168 féle aratós bélyeget adott ki a posta és ehhez még 230 féle megszállási felülnyomás csatlakozik. Eszerint 398 darabból álló gyűjteményt lehet összeállítani csak az aratós képű bélyegekből — háruas lyukasztások és műhibák nélkül!

Az aratós bélyegek változatai:

1915. fehér értékszám	(186—187)	2	féle
1916. színes értékszám	(190—199)	10	„
1917. hadi kiállítás	(208—209)	2	„
1918. új érték	(252)	1	„
1918. „Köztársaság“	(223—230)	8	„
1919. Magyar posta	(242—251)	11	„
„Tanácsköztársaság“	(266—276)	11	„
„Nemzeti hadsereg“	(286—290)	5	„
1920. Kéve felülnyomás	(292—302)	11	„
Szinváltozás	(315—316)	2	„
Magyar kir. posta	(319—324)	5	*
1922. Új értékek	(333—342)	10	„
1923. Koronás értékek	(356—367)	12	„
1924. Koronás értékek	(378—379)	2	„
1924. Új vízjel	(387—393)	8	„
1921. Portó felülnyomások		27	„
1921. Nyugatmagyarország		41	„
Összesen:		168	féle.

Megszállások felülnyomása.

Arad	21 féle
Bánát-Bácska	19 „
Baranya	29 „
Csehszlovák	14 „
Debrecen	44 „
Délszláv	12 „
Fiume	31 „
Kolozsvár	10 „
Nagyvárad	24 „
Szeged	16 „
Temesvár	10 „
Összesen :	<u>230 „</u>
Áthozat :	<u>168 „</u>
Végösszeg:	398 féle.

III. A LEVÉLBÉLYEGEK GYŰJTÉSE.

Már az előszóban említettem, hogy a változatoság által felkeltett érdeklődés és a gyűjtés ősi ösztöne készíteti az embert a levélbélyegek gyűjtésére is. Ehez csatlakozik a levélbélyegek bizonyos mértékű értékállósága és az a kutatásra, tanulmányozásra szolgáló alkalom és anyag, amelyet a bélyegvilág nyújt.

A gyűjtés kezdő fokozata természetszerűen nem lehet más irányú, mint az u. n. „általános gyűjtés.“ Ezzel kezdődik a gyűjtő széleskörű ismeretszerzése, minden további filatelista tevékenység alapja. Még a háború előtt, sőt még azután is egy ideig az általános gyűjtés, vagyis a földkerekség összes bélyegeinek gyűjtése — kivéve a ritkaságokat — nem volt lehetetlen. E célra szolgáltak az album-kiadványok, amelyekbe a vásárlás és csere segítségével megszerzett bélyegeket helyezte el a gyűjtő. A gyűjtésnek ez a módja azonban lassankint lehetetlenné vált. A bélyegkiadások oly nagy mértékben megszorodtak, hogy azok teljes gyűjtését sem idővel, sem pénzzel

nem győzheti mindenki. Az újabb gyűjtőknek lehetetlenné vált a mindinkább dráguló régi kiadások megszerzése, a régi gyűjtők pedig nem győzték követni a nagy szaporasággal gyarapodó kiadványokat.

Ezek a körülmények idézték elő a gyűjtések irányainak változását. Az általános gyűjtés révén megszerzett anyag csak egy bizonyos színvonalig gyarapodik a gyűjteményben, azután következik a különleges irányú gyűjtés. Ez annyit jelent, hogy minden gyűjtő térben, időben, vagy tárgyban korlátozza gyűjtését. A térbeli korlátozás bizonyos világrész vagy inkább csak egyes országok vagy egyetlen ország bélyegeinek gyűjtését engedi meg, pl. Európa, Magyarország, utódállamok, Németország, Balti államok, gyarmatok stb. Az időbeli korlátozás bizonyos időköz kiadványainak gyűjtésére tömöríti a gyűjtő erejét, mint pl. Európa egyes országainak első kiadásai (a leggazdagabb gyűjtők részére), Magyarország első bélyegkiadásai sorozatokban, változatokkal, lebetűzésekkel, Európa bélyegei 1914-ig, vagy 1914—1918-ig, Németország 1918-tól, Európa újdonságai stb. A tárgyi gyűjtés együttesen a tér és időbelivel, vagy ezektől függetlenül irányulhat a levélbélyegek különleges fajtáinak, mint az emlék, jubileumi, filatéliai, jótékonyági kiadások gyűjtésére (v. ö. *Mészáros Aladár*: A levélbélyeggyűjtés új útjai. A bélyeggyűjtő XVI. 1937. 12. 233). Már kutató jellegű a tévnyomások, apró műhibák, vízjelállások, fogazások s egyéb különlegességek „speciális“ gyűjtése. Maga a bélyegkép is szolgálhat gyűjtés tárgyául. A címeres, történelmi jeles, vallási, arcképes, tájképes, térképes, néprajzi, állattani, növénytani, technikai, repülő, művészeti, építészeti stb. tárgyú bélyegképek összegyűjtése érdekes gyűjtési irány lehet, ami egyúttal mentesít a szabványos katalógus és albumos gyűjtés sívár, kényszerű egyhanguságától, tág teret nyit az egyéniség érvényesülésének. Az ily gyűjtemény nem állít legyőzhetetlen akadályok elé, mint az „előnyomásos“ albumok, amelyekben az üresen maradt helyek állandóan bosszantják a gyűjtőt és végül kedvét veszik a további gyűjtéstől. Ily irányú gyűjtemények szerepeltek az 1936. évi drezdai kiállításon és ennek a pártját fogta nálunk *Bán Béla* is (A bélyeggyűjtő XVI. 1937.

56. o.). *Bán Willy* (u. ott. 11. sz. 223. o.) megszerzi a bélyegképnek alapjául szolgáló képet is és erre ragasztja a bélyeget.

Külön gyűjtési irányok: az értéklapok (Ganzsache) gyűjtése, leveleken a bélyeg és a lebetűzés együttes, vagy külön a lebetűzések gyűjtése. Ez utóbbi önmagában is nagy változatosságával igen tanulságos, kutató, összehasonlító munkásság tárgyává vált.

Bármily legyen is az itt fel nem sorolható sokféleségű gyűjtésnek iránya, a célja mindig a szép és az érdekes anyag rendszeres gyűjtése és feldolgozása legyen. Ennek az eredményeképpen keletkezik oly gyűjtemény, amely mindig igaz élvezetet és gyönyörködtetést nyújt a napi testi vagy szellemi munkában kifáradt léleknek, vagy alkalmat ad a kutató munkára, történeti, művészeti, grafikai vagy technikai tanulmányokra. Ha a bélyeggyűjtés tisztán anyagi érdekből és számító célkitűzéssel történik, elveszti igazi műkedvelő tartalmát és varázsát. Igaz, hogy a bélyeg mindig értéket képvisel és rendszerint évről-évre emelkedik a beszerzett bélyegek értéke, de ez a körülmény inkább a kereskedőket és nem a bélyeggyűjtőket serkenti. Ez nem jelenti azt, hogy ne becsülje meg a gyűjtő a bélyegeinek anyagi értékét és elfecsérelje anyagát, hanem azt jelenti, hogy használja fel a bélyeggyűjtést vagyónának megőrzésére, felesleges anyagának okos értékesítésére, de ne használja arra, hogy kevésbé tájékozott bélyeggyűjtő társain nyerészkedjék. Megszívlelendő a gyűjtők részéről *Sailer Károly dr.* nézete „a bélyeggyűjtés aktuális kérdéseiről“ (*A bélyeggyűjtő* XVIII. 1939. 210.) A katalógusok rendszerint közlik azokat az alapárakat, amelyek a cserében egységül szolgálnak és készpénzre is átszámíthatók. Eszerint minden bélyegnek van valami értéke, ami azonban nem jelenti azt, hogy minden bélyeget jó áron el lehet adni. Az eladás lehetősége és az ár változása a kereslet mértékétől függ. A gyűjtőknél rendszerint felhalmozódik nagymennyiségű tömegbélyeg, amelyeket százas vagy ezres csomagokban („*Bündli*“) lehet tőzsdei áron továbbadni vagy elcserélni. Ezek inkább a kivitel céljait szolgálják. Szokás a feles anyagból 1—2—5—10 ezer különböző bélyeget tartalmazó összeállításokat értékesíteni. A pos-

tán időnként kilószámra lehet venni selejtanyagot (szállítólevél vagy utalvány), vagy egyes nagy levelezésű vállalatok borítékanyagát lehet azzal a céllal, hogy a leáztatott bélyegek közül kikeressük a néhány nekünk hiányzó vagy cserére felhasználható értékesebb anyagot.

A beszerzésnek legegyszerűbb és legolcsóbb módja a megbízható kereskedők anyagából, vagy az egyesületek cserefüzetiből történő válogatás. Nem valószínű, hogy még lehessen találni régi családi levelesládákat, melyekben régi, 1840-től kb. 1880-ig terjedő kornak bélyegeivel bérmentesített levelek tömegét fedezhetné fel valaki. Ez mindenesetre „főnyeremény“ volna és gazdag anyagot adna szép gyűjtemény megalapozásához. Ne bizzuk azonban a szerencse kerekére gyűjteményünk sorsát. Becsüljük meg minden bélyeget, amely kezünkbe kerül mert mindegyik valami értéket képvisel. Arra már nem térhetünk ki, hogy miképpen kezeljük bélyegeinket és miképpen rendezzük be gyűjteményünket. Erről már kitűnő magyar könyvecskék tájékoztatnak (*Iván Kornél, Mészáros Aladár stb.*).

Végezetül még annyit, hogy a bélyegkutatás tudományá-hatoló filatelisták a budapesti magyar postamúzeum anyagának tanulmányozásakor fejlesztheti ki tudását. E múzeum 1930. április 28-án nyílt meg és igen gazdag anyagot rejt tárlóiban, szekrényeiben. A bélyeggyűjtők egyesületeinek egész sora egyesíti magában a műkedvelő és tudományosan kutató filatelistákat, a fővárosban épűgy, mint a vidék városaiban. Ezek működése és a megisméltődő gazdag magyar kiállítások tanuskodnak a magyar filatelia gyors fellendüléséről és komoly célkitűzéseiről, amelyekről b. *Soó Rezső* érdekes elmefuttatást közölt az 1935. évi debreceni kiállítás megnyitójában.

FELHASZNÁLT IRODALOM.*

- A, A turulos rajza, 1916-os kiadású 70 filléres bélyeg új tévnyomata. B. XVII. 1938. 161.
- A, A bélyegek felnyomása. B. XVII. 1938. 12. sz. 302.
- Bán Béla, A magyar bélyegek ívszéle. B. XVI. 1937. 7. sz. 141 o. 8. sz. 157 o.
- Bán Béla, Új utak a bélyeggyűjtés terén, B. XVI. 1937. 3. 58 o.
- Bán Béla, A magyar posta tartalékbélyegzői. B. XIV. 1935. 15 f.
- Bán Willy, Hogyan gyűjtöm a bélyegeket? B. XVI. 1937. 223.
- Biró Marcell, A magyar postabélyegek megjelenésének kronológiai sorrendje 1921. végéig. B. XVIII. 9. 191 o.
- Büttner Max, Briefmarkensammeln mit Freude und Nutzen. Mit 89 Abbild 70 old. Verlag Hachmeister und Thal, Leipzig.
- Büttner Max, Die Briefmarke als Weltspiegel. 57 old. Bibliographisches Institut. Leipzig, 1935.
- Büttner Max, Weltreise mit Briefmarken. Verlag Robert Noske, Borna Bez. Leipzig. 1936.
- Büttner Max, Deutsche Weltgeltung durch die Briefmarken. 62. old. Verlag Robert Noske, Borna Bez. Leipzig 1937.
- Czakó Elemér, A bélyegek művészete. B. XVI. 1937. 9. 182.
- Dril, A ilatelia lázgörbái. B. XIV. 1935. 5. füz.
- Dudich E, Darwin és a Galopagos szigetek. Természet-tud. Közöny 68. 1936. 566 old.
- Elsner Zoltán, A magyar postabélyegek nemzeti katalógusa 131 old. Vác. Pestvidéki nyomda 1940.
- Emanuel Géza, A sport és a bélyeg. 16 old. (Bélyeggyűjtők Kis Könyvtára 3.) Springer, Budapest.
- Erdődi és Kner, A Magyar Postabélyegek Árjelző Kézikönyve, 135 o. Kner Endre kiadása. Gyoma 1925. Pótfüzet 18 o. 1926. — Melléklet: Ábrák és magyarázatok a vízjelekről. 8 o. Gyoma 1925.

* B = „A Bélyeggyűjtő“ c. folyóirat, kiadja a Levélbélyeggyűjtők Első Hazai Egyesülete, Budapesten.

Erdődi, Kner és Markstein, II. Pótfüzete Erdődi—Kner: A magyar postabélyegek árjelző kézikönyvéhez, Kner Izidor. Gyoma 1928.

Filatelisták évkönyve 98 old. 1940. Springer Gusztáv, Budapest.

Haas Theodor, Lehrbuch der Briefmarkenkunde. 577 old. Leipzig, Verlag von Gebrüder Senf. 1905.

Haene A., Étude Sur les Faux Timbres d'Europe. 369. old. Editeur: Delmarcelle Florián Namur-Belgique 1926.

Hampel Antal, A bélyeggyűjtés filozófiája. 18 old. Kiadja a Levélbélyeggyűjtők Első Hazai Egyesülete Budapest.

Hennyey Vilmos, A magyar posta története. 290 oldal. Kiadja: A szerző. Budapest. 1926.

Herman—Légrádi, Magyar alkalmi bélyegzések katalógusa. I. 1937—38. év 32 o. (A bélyeggyűjtők szakkönyvtára 3. sz.) Budapest 1940.

Ivan Kornel, A bélyeggyűjtés. Mindent tudok könyvtár, 78 old. Budapest 1923.

Iván Kornel, Német-magyar szótár bélyeggyűjtők számára Bpest 1930, Kiadja a Magyar Bélyeggyűjtő Egyesületek Szövetsége.

Jászai Emánuel János, A magyar bélyegek katalógusa VI. kiadás. 232 old. Budapest, 1927. Kir. Magy. Egyetemi Nyomda.

Krausz László, A román első ökörfejes bélyegek. B. XVII. 1938. 9: 235.

Lóránt Mihály, A bélyeg. 104 old. Budapest, Atheneum 1925.

Madarász Gyula és Markstein József, dr. Erdődi—Kner, A magyar postabélyeg árjelző kézikönyvének III. pótlófüzete. 48 o. Kner Izidor, Gyoma 1931.

Madarász István, Vallásos bélyegek gyűjtése. B. XVII. 1938. 3—4. sz.

Madarász István, Amiről az Eucharistikus blokk beszél. u. o. 6. sz.

Malobiczky Ferenc dr., A 12:12 1/2 fésűs fogazású krajcáros bélyegek abnormitásai B. XIX. 1940. 55.

Malobiczky Ferenc, dr., Különleges fogazások a 11 1/2 fogazású krajcáros bélyegekben. U. o. 71. o.

Markstein József, A lebetüzések értékeléséről. B. XVI. 1937. 1. sz. 17.

Mérei Gyula, Légiforgalom és aerofilatelia. B. XVIII. 1939. 1—4. sz.

Mészáros Aladár, A bélyeggyűjtés (Mit és hogyan gyűjtünk?). 16 old. Bélyeggyűjtők kis könyvtára 1. Budapest, Springer nyomda.

Mészáros Aladár. A bélyeg és a bélyeggyűjtés története. 16 old. Bélyeggyűjtők kis könyvtára 2. Springer, Budapest.

Mészáros Aladár, A bélyeggyűjtéssel kapcsolatos magyar alkalmi lebetűzések. B. XIV. 1935. 1. f.-től. — Amiről a bélyegek beszélnek. A várnai csata. B. XV. 1936. 14 o. — Pilatre de Rozier. B. XV. 1936. p. 165. — Berlioz Hector. B. XVI. 1937. p. 2. — Luxemburg nagyhercegség. B. XVI. 1937. p. 58. — Észak a Dél ellen. B. XVI. 1937. 5. sz. p. 109. — Az Első Dunagőzhajózási Társaság B. XVI. 1937. p. 147. — Bélyegkiállításokon kiadott hivatalos postai alkalmi bélyegek. B. XVII. 1938. 11 o. — A százéves levélbélyeg. B. XVII. 1938. 11. sz. 277.

Müller Ing. Edwin, Grundbegriffe der Postwertzeichenkunde Verl. „Die Postmarke“ Ges. M. O. X. Wien I. 1938: 368 old.

Opitz und Lederer, Lückes Atlas der Briefmarken Geographie. 210 Karten. Verlag von C. F. Lücke Leipzig. 1922.

P. A., Unrein Jánostól — Drahos Istvánig. B. 1937. 6. sz.

Rác Rónay Károly, A magyar posta betűzői (1867—1934). B. XIV. 1935. 20 f. — A lebetűzések értékeléséről B. XVI. 1937. 2. sz. 36.

Rédey Miklós, A magyar postabélyegek 1870—1916. 1—6. füzet. Kiadta: A Levélgyűjtők Első Hazai Egyesülete, Budapest 1921—1927.

Sailer Károly dr., A bélyeggyűjtés aktuális kérdéseiről. B. 1939. XVIII. 221 o. — Az 1850—67. kiadású osztrák bélyegek monográfiája. B. XIX. 1940. 5. füzetből.

Schiller Dénes, Turulosaink számjegyei. B. XV. 1936. 1. sz. — A magyar bélyegek vízjelei. 1913. aug. 13 óta. B. XV. 1936. 24. sz. 39 o. — Különlegességek levélborítékrajzú bélyegeinken. B. XVIII. 1939. 4, 6, 7. XIX. 1940. 3. sz.

Soó Rezső dr., Megnyitó. A debreceni bélyeggyűjtők egyesülete ötödik jubiláris kiállításának emlékünnepe. Debrecen, 1935. 7—14. old.

Szalay Gábor b., Címeres postabélyegek. B. XV. 1936. 3. sz. 65. o. — Az 1907. évi bolgár jubileumi bélyegek. B. XVI. 1937. 75.

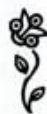
Székely Sándor, Magyarország bélyegei 1850-től 1940-ig. 104 old. 570 ábra, Kner Izidor Gyoma 1940.

Térfi Béla, Vezérfonal az előfutárok (Vorlaufer) gyűjtéséhez. „A Lebetűzés“ I. évf. 1. szám. 1934. jul. 1. 5. old. — A magyar állam postaállomásainak lebetűzései 1850. május 31-ig. I. rész. „A Lebetűzés“ I. évf. 2. sz. (1934. okt. 1.) kezdve „A Bélyeggyűjtő“ XVI. évf. 12. sz. (1937. dec. 1.) XXII folytatásban. II. rész: Horváth-Szlavonország. „A Bélyeggyűjtő“ XVII. évf. 2. sz. (1938. febr. 1.)-től 10. sz. (1938. okt.) VIII folytatásban.

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
Előszó	3
I. Történeti visszapillantás	7
II. A levélbélyegek változatossága	13
1. A felségjel	16
2. A bélyeg alakja és nagysága	41
3. A bélyegkép tárgya	43
4. A változatosság egyéb alkati tényezői	95
5. A változatosság külső tényezői	112
6. A változatosság számszerűségei	119
III. A levélbélyegek gyűjtése	121
Felhasznált irodalom	125

A kiadásért felel *Szabó Zoltán dr.*

Szabó Zoltán a 20. század első felének kiváló magyar filatelistája és filatéliai szakírója volt, akinek a neve ugyanakkor mára kissé feledésbe merült. Összefoglaló bélyegkiadás-történeti szakkönyve, *A százéves levélbélyeg* az első, a világon megjelent postabélyeg, az angol Black Penny kiadásának (1840) centenáriuma jelent meg némi késéssel, 1941-ben, a második világháború éve alatt. E kis filatéliai szakkönyv a bélyeggyűjtés hőskorában a magyar bélyeggyűjtők közkedvelt olvasmánya volt, és sokat segített eligazodni a filatélia hihetetlenül gazdag világában mind a kezdő gyűjtőknek, mind pedig a gyakorlott filatelistáknak, és alapvető összefoglaló ismereteket közölt a postabélyegekről mind a magyar, mind pedig a nemzetközi filatélia kontextusában. A könyv ráadásul olvasmányos, közérthető, az érdeklődést felkeltő és fenntartó stílusban íródott, ezért kifejezetten szórakoztató olvasmány. Természetesen a benne foglalt információ mára az újabb filatéliai szakirodalom és a bélyeggyűjtés fejlődése, új irányai fényében részben meghaladott, azonban a könyv a mai napig érdekes és értékes, érdeklődésre számot tartó filatéliatörténeti forrás. Ebből kifolyólag egy általános filatéliai bevezetővel ellátva, elektronikus forráskiadvány formájában adjuk közre, hogy bárki, aki érdeklődik a bélyeggyűjtés története iránt, elolvashassa...